FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti
Evropský sociální fond

Přehled dějin evropského umění

Gotická architektura ve Francii a v Německu

přednášející: Prof. PhDr.Jiří Kuthan, CSc.

Gotická architektura ve Francii

Základní přednášené okruhy

1. Francouzská gotika a její interpretace – metodické posuny uměleckohistorického bádání.

Francouzská gotická architektura patří k klasickým tematům badatelské historie oboru. Základy vědeckého poznání byly kladeny už v době kolem poloviny 19. století. Dílo architekta Violetta le Duca (Dictionnaire raisonné de ľ architecture française du XIe au XVIe siècle, 1854-1863) se opírá o autorovu erudici architekta, který vedl restauraci řady významných monumentů francouzské středověké architektury. Velká pozornost byla věnována duchovním zdrojům a ikonografii sochařské výzdoby velkých francouzských monumentů (Émile Mâle) a také jejich uměleckému a stylovému charakteru (Hans Jantzen). Myšlenkový svět teologie a filozofie 12. a 13. století a jeho podíl na formování francouzské gotiky stál v byl v centru pozornosti v pracích Erwina Panofského a Otto von Simsona. Francouzská gotika jako projev sociálních proměn a s nimi související vývoj technických možností a inovativní rysy gotických konstrukcí jsou osou výkladu v díle Dietera Kimpela a Roberta Suckaleho.

2. Opat Suger, opatství v St. Denis a počátky gotické architektury ve Francii

Výklad se zabývá dějinami opatství v St. Denis a jeho postavením ve francouzské monarchii. Úloha opata Sugera a to jak ve správě kláštera samotného, tak i jako rádce tří francouzských králů. Sugerův spis „De consecratione“ jako významný pramen pro poznání duchovní báze vzniku francouzské gotické architektury a chrámového vybavení. Teologické a filozofické zdroje Sugerova myšlení. Duchovní báze francouzské gotiky v pracích Erwina Panofského a Otto von Simsona. Podoba a charakter západního průčelí a východního chóru chrámu v St. Denis, stylové předpoklady v dílech na území Francie.

3. Řád cisterciáků, sv. Bernard z Clairvaux a řádové stavby

Vznik cisterciáckého řádu a jeho reformní dílo. Rozšíření řádu po cleé západokřesťanské Evropě. Centralistická organizace řádu, roční zasedání generální kapituly v Cîteaux. Jednání generální kapituly a řádová statuta. Články týkající se podoby klášterních staveb a jejich vybavení. Svatý Bernard z Clairvaux a jeho postoj k podobě klášterů a jejich vybavení (Apologia ad Guillelmum Sancti Theoderici Abbatem). Postupná proměna v postojích generální kapituly. V prvních desetiletích existence řádu mj. odmítání pohřbů světských osob, později se však mnohé chrámy cisterciáckých klášterů staly nejprominentnějšími pohřebišti v řadě zemí západokřesťanské Evropy. Cisterciácké kláštery a katedrální gotika. Řádová architektura v jhednotlivých zemích evropského kontinentu, její podíl na nástupu a dalším vývoji gotickíé architektury. Příklady význačných staveb cisterciáckého řádu v Burgundsku a ve francouzské korunní zemi (Fontenay, Pontigny, Royaumont, Longpont, Ourscamp).

4. Velké katedrály budované v pozdním 12. a v prvních desetiletích 13. století: Laon, Chartres, Notre Dame v Paříži

V roce 876 věnoval vnuk Karla Velikého, francký král Karel II. Holý do Chartres vzácnou relikvii – tuniku, kterou měla na sobě P. Marie, když se jí narodil Kristus. Poničení chrámu v Chartres za požáru v roce 1194 bhylo podnětem pro zahájení výstavby nové gotické katedrály. Jak se zdá podle dendrochronoloogického výzkumu, byla dříve stavěna západní část chrámu, v těsné návaznosti pak východní chór, kde byly už v roce 1221 nainstalovány chórové lavice. Práce pokračovaly i poté, katedrála byla vysvěcena v roce 1260, aniž byly původní záměry plně realizovány. Dispozice a elevace katedrály, liturgické zdroje, umělecké a technické řešení. Program okenních vitrají a sochařské výzdoby.

5. Francouzská architektura za krále Ludvíka IX. Svatého.

Velikost a rozmach Francie během vlády sv. Ludvíka. Francouzský král jako „nejkřesťanštější“ král západokřesťanského světa. Sakralizovaná královská moc a její ideová báze. Vladařské činy sv. Ludvíka, král Ludvík a křížové výpravy. Fundátorské dílo sv. Ludvíka a jeho matky Blanky Kastilské.

„Dvorský styl“ Luvíka IX. v architektuře, knižní malbě a jiných druzích výtvarného umění (práce Roberta Brannera věnované dvorskému stylu v době sv. Ludvíka). Významné fundace a stavby z let sv. Ludvíka, jejich slohový charakter a ideový náboj. Město Aigues-Mortes, Sainte Chapelle v Paříži, klášter Notre-Dame-la Royale v Maubuisson, cisterciácké opatství Le Lys u Melun, loď chrámu v Saint Denis, severní a jižní průčelí příčné lodi katedrály Notre Dame v Paříži, katedrála v Remeši, katedrála v Amiens.

Velcí mistři francouzské architektury (Pierre de Montreuil, Jean de Chelles, Jean ď Orbais). Fascinace francouzským uměním v mnoha zemích evropského kontinentu (katedrála v Leonu, Anglie – westminsterské opatství, San Lorenzo v Neapoli, katedrála v Kolíně ad.).

6. Svatá kaple v Paříži

Pařížská Sainte-Chapelle je nejvýznačnějším architektonickým dílem z doby krále Ludvíka IX. Podnětem k její výstavbě byl zisk nejvýznamnějších relikvií křesťanského světa, zejména Trnové koruny Kristovy, kterou byzantský císař Balduin II. v roce 1238 v tísni přenechal Benátčanům. Do Francie byla Svatá koruna Kristova převezena v roce 1239. Pařížská Sainte Chapelle byla budována jako architektonická schrána Koruny Kristovy a dalších vzácných relikvií. Vysvěcení kaple 26. dubna roku 1248. Skeletová konstrukce a stylový charakter kaple, výzdoba a její ikonografický program. Příbuzné stavby (královská kaple v Saint-Germain-en-Laye), Sainte-Chapelle v Paříži jako vzor kaplových staveb ve Francii i za jejími hranicemi. Trny z Kristovy darované francouzskými králi. Císař a český král Karel IV. a jeho úcta ke svatým ostatkům, jmenovitě pak k relikviím chovaným v Sainte Chapelle. Návštěva Karla IV. v Sainte Chapelle během pobytu v Paříži na počátku roku 1378.

7. Sakrální architektura ve Francii v době po smrti sv. Ludvíka

Pro poznání poklasické gotiky ve Francii má zásadní význam kniha Luise Schürenberg(ové) „Die kirchliche Baukunst in Frankreich zwischen 1270-1380“ vydaná v Berlíně v roce 1934. Díla ve francouzských regionech mimo vlastní korunní zemi – katedrály v Clermont-Ferrand, Limoges, Evreux, Narbonne, Toulouse a v Rodez. Stylová transformace v jižních regionech Francie. Stavby ve střední části západní Francie (Poitou), ve východních provinciích (Buurgundské a Franche Comté), a na severu – v Normandii, Bretagni a v Artois. Rouen – chrám Saint Ouen. Francouzská architektura pozdního 13. a 14. století a její odezva za francouzskými hranicemi. Pražská katedrála a její vazba ke katedrálám v Narbonnu a v Rodez.

8. Dvorské umění za francouzských králů Karla V. (1364-1380) a Karla VI. (1380-1422).

Francouzský král Karel V. byl současníkem císaře Karla IV. Ten také francouzského krále navštívil na začátku roku 1378. Francouzský král byl velkým stavebníkem – v jeho době byla zbudována pařížská pevnost Bastilla, byl přestavěn královský hrad ve Vincennes, kde mimo jiné vznikl mohutný donjon, velkoryse byl budován pařížský palác Louvre i palác na ostrově na řece Seině (Palais de la cité). Řada pozoruhodných sakrálních staveb vznikla v Paříži a v jejím okolí, mimo jiné kaple na hradě ve Vincennes. K vynikajícím projevům vytříbeného dvorského umění doby Karla V. patřila díla zlatnická, malířská (mj. antependium z Narbonne) i sochařská. Doba krále Karla VI. (1380-1422). Dvorské umění ve Francii v době okolo roku 1400. Umělecký mecenát bratrů Karla V. – Jana vévody z Berry (1340-1416) a burgundského vévody Filipa Smělého (1342-1404) a bratra Karla VI. – Ludvíka, vévody z Orléanu (1372-1407). Pařížské umění a „internacionální gotika“.

9. Papežská rezidence v Avignonu (1305-1403)

Papežství pod vlivem francouzských králů, přesídlení papežské kurie do Avignonu. Výstavba papežského paláce v Avignonu. Jeho architektura a malířská výzdoba. Avignon jako jedno z nejvýznamnějších kulturních a uměleckých center tehdejšího západokřesťanského světa. Avignon a české království.

4. Velké katedrály budované v pozdním 12. a v prvních desetiletích 13. století: Laon, Chartres, Notre Dame v Paříži

V roce 876 věnoval vnuk Karla Velikého, francký král Karel II. Holý do Chartres vzácnou relikvii – tuniku, kterou měla na sobě P. Marie, když se jí narodil Kristus. Poničení chrámu v Chartres za požáru v roce 1194 bhylo podnětem pro zahájení výstavby nové gotické katedrály. Jak se zdá podle dendrochronoloogického výzkumu, byla dříve stavěna západní část chrámu, v těsné návaznosti pak východní chór, kde byly už v roce 1221 nainstalovány chórové lavice. Práce pokračovaly i poté, katedrála byla vysvěcena v roce 1260, aniž byly původní záměry plně realizovány. Dispozice a elevace katedrály, liturgické zdroje, umělecké a technické řešení. Program okenních vitrají a sochařské výzdoby.

5. Francouzská architektura za krále Ludvíka IX. Svatého.

Velikost a rozmach Francie během vlády sv. Ludvíka. Francouzský král jako „nejkřesťanštější“ král západokřesťanského světa. Sakralizovaná královská moc a její ideová báze. Vladařské činy sv. Ludvíka, král Ludvík a křížové výpravy. Fundátorské dílo sv. Ludvíka a jeho matky Blanky Kastilské.

„Dvorský styl“ Luvíka IX. v architektuře, knižní malbě a jiných druzích výtvarného umění (práce Roberta Brannera věnované dvorskému stylu v době sv. Ludvíka). Významné fundace a stavby z let sv. Ludvíka, jejich slohový charakter a ideový náboj. Město Aigues-Mortes, Sainte Chapelle v Paříži, klášter Notre-Dame-la Royale v Maubuisson, cisterciácké opatství Le Lys u Melun, loď chrámu v Saint Denis, severní a jižní průčelí příčné lodi katedrály Notre Dame v Paříži, katedrála v Remeši, katedrála v Amiens.

Velcí mistři francouzské architektury (Pierre de Montreuil, Jean de Chelles, Jean ď Orbais). Fascinace francouzským uměním v mnoha zemích evropského kontinentu (katedrála v Leonu, Anglie – westminsterské opatství, San Lorenzo v Neapoli, katedrála v Kolíně ad.).

Literatura:

ADÁMKOVÁ Iva (ed.): Suger. Spisy o Saint-Denis. Praha 2006.

AUBERT Marcel / GOUBET Simone: Cathédrales et trésors gothiques de France. Paris 1958.

BILLOT Claudine: Les Saintes Chapelles royales et princières. Paris 1998.

BONY Jean: French Gothic Architecture of the 12th and 13th Centuries. Berkeley / Los Angeles / London 1983.

BRANNER Robert: Burgundian Gothic Architecture. London 1960.

BRANNER Robert: St Louis and the Court Style in Gothic Architecture. London 1965

BRANNER Robert: Manuscript Painting in Paris during the Reign of Saint Louis. Berkeley / Los Angeles / London 1977

CARQUÉ Bernd: Stil und Erinnerung. Französische Hofkunst im Jahrhundert Karls V. und im Zeitalter ihrer Deutung (= Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte Bd. 192). Göttingen 2004.

ČERNÝ Václav (ed.): Staré francouzské kroniky (= Živá díla minulosti sv. 31). Praha 1962.

DUBY Georges: Věk katedrál. Umění a společnost 980-1420. Praha 2002.

EHLERS Joachim / MÜLLER Heribert / SCHNEIDMÜLLER Bernd: Francouzští králové od Oda ke Karlu VIII. (888-1498). Praha 2003

ERLANDE-BRANDENBURG: Triumph der Gotik 1260-1380 (= Universum der Kunst Bd. 34). München 1988; původní francouzské vydání pod názvem: La conquéte de ľ Europe. Paris 1987.

EYDOUX Henri-Paul: SaintLouis et son temps. Paris 1971

FRANKL Paul: Gothic Architecture (revised by Paul CROSSLEY). Yale / New Haven / London 2000.

FREIGANG Christian: Imitare ecclesias nobiles. Die Kathedralen von Narbonne, Toulouse und Rodez und die nordfranzösische Rayonnantgotik im Languedoc. Worms 1992.

HEDIGER Christine (ed.): La Sainte-Chapelle de Paris. Royaume de France ou Jérusalem céleste? Actes du colloque (Paris, Collège de France, 2001). Culture et société médiévales 10. Turnhout, Belgium 2007

HEINRICHS-SCHREIBER: Vincennes und die höfische Skulptur. Die Bildhauerei in Paris 1360-1420. Berlin 1997.
JANTZEN Hans: Die Gotik des Abendlandes. Idee und Wandel. Köln 19632
KIMPEL Dieter: Paris. Führer durch die Stadtbaugeschichte. München 1982.
KIMPEL Dieter / SUCKALE Robert: Die gotische Architektur in Frankreich 1130-1270. München 1985; též francouzské vydání a další německá vydání.
KOVÁČ Peter: Stavitelé katedrál 1. Katedrála v Chartres. Francouzské umění rané a vrcholné gotiky. Praha 2007.
KOVÁČ Peter: Stavitelé katedrál 2. Kristova trnová koruna. Paříž, Sainte Chapelle a dvorské umění svatého Ludvíka. Praha 2009.
KURMANN Peter: La façade de la cathédrale de Reims. Lausanne / Paris 1987.
Kurmann Peter: Pozdní gotika ve Francii a v Nizozemí. In: Rolf TOMAN (red.): Gotika. Architektura – Plastika – Malířství. Praha 2000, s. 156-190.
LASTEYRIE R. de: L' architecture religieuse en France a l' époque gothique 1-2. Paris 1926-1927
MÂLE Émile: L' art religieux du XIIIe siècle en France. Paris 1958; německé vydání: Die Gotik. Die französische Kathedrale als Gesamtkunstwerk. Stuttgart / Zürich 1986 (2. vyd. 1994).
PANOFSKY Erwin: Abbot Suger of St.-Denis. Princeton 1974; české vydání in: ŠOUREK Petr (ed.): Skutky opata Sugera. Praha 2003.
PLEYBERT Frédéric: Paris et Charles V. Arts et Architecture. Paris b.d.
SCHÜRENBERG L.: Die kirchliche Baukunst in Frankreich zwischen 1270 und 1380. Berlin 1934.
SEDLMAYR Hans: Die Entstehung der Kathedrale. Zürich 1950.
SIMSON Otto von: The Gothic Cathedral. Origins of Gothic Architecture and the Medieval Concept of Order. New York 19622; německé vydání: Die gotische Kathedrale. Beiträge zu ihrer Entstehung und Bedeutung. Darmstadt 1968.
SIMSON Otto von: Das Mittelalter II. Das hohe Mittelalter. Propyläen Kunstgeschichte Bd. VI., Frankfurt am Main / Berlin / Wien 1984.
TOMAN Rolf (red.): Gotika. Architektura – Plastika – Malířství. Praha 2000 (mimořádně špatný překlad).
VIOLLET-LE-DUC E.: Dictionnaire raisonné de l' architecture française du XIe au XVIe siècle. Paris 1854-1868.

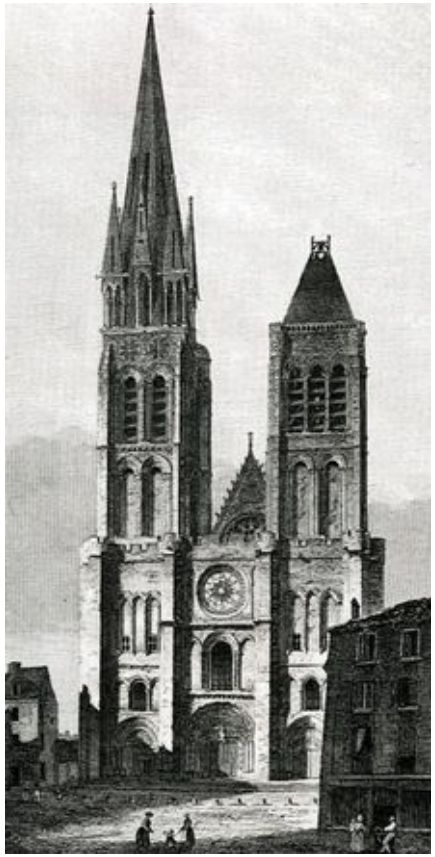

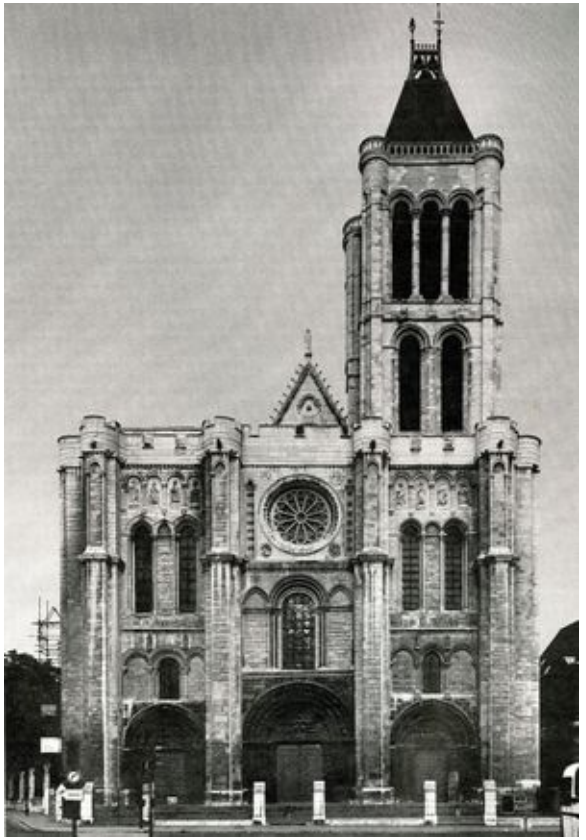

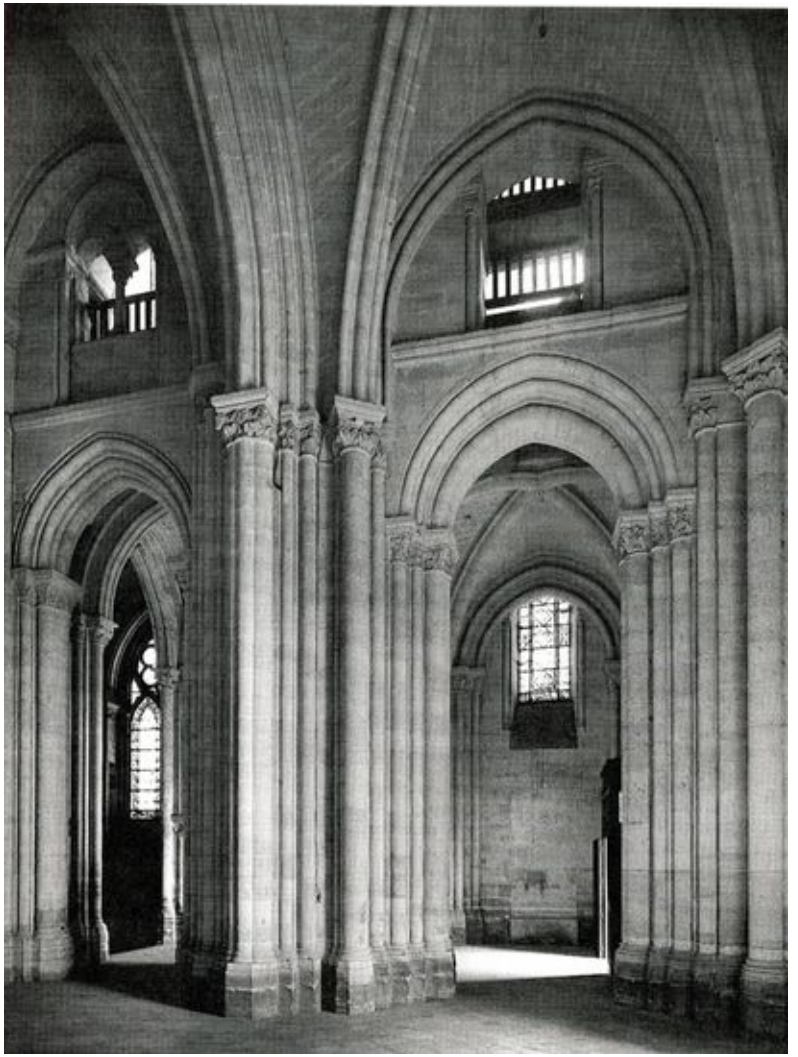

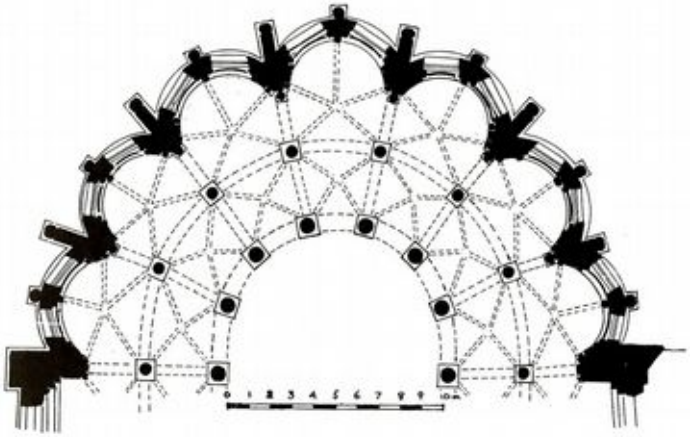

St-Denis, 1130/1135-1140

Kalich opata Sugera z opatství Saint-Denis, kolem 1140

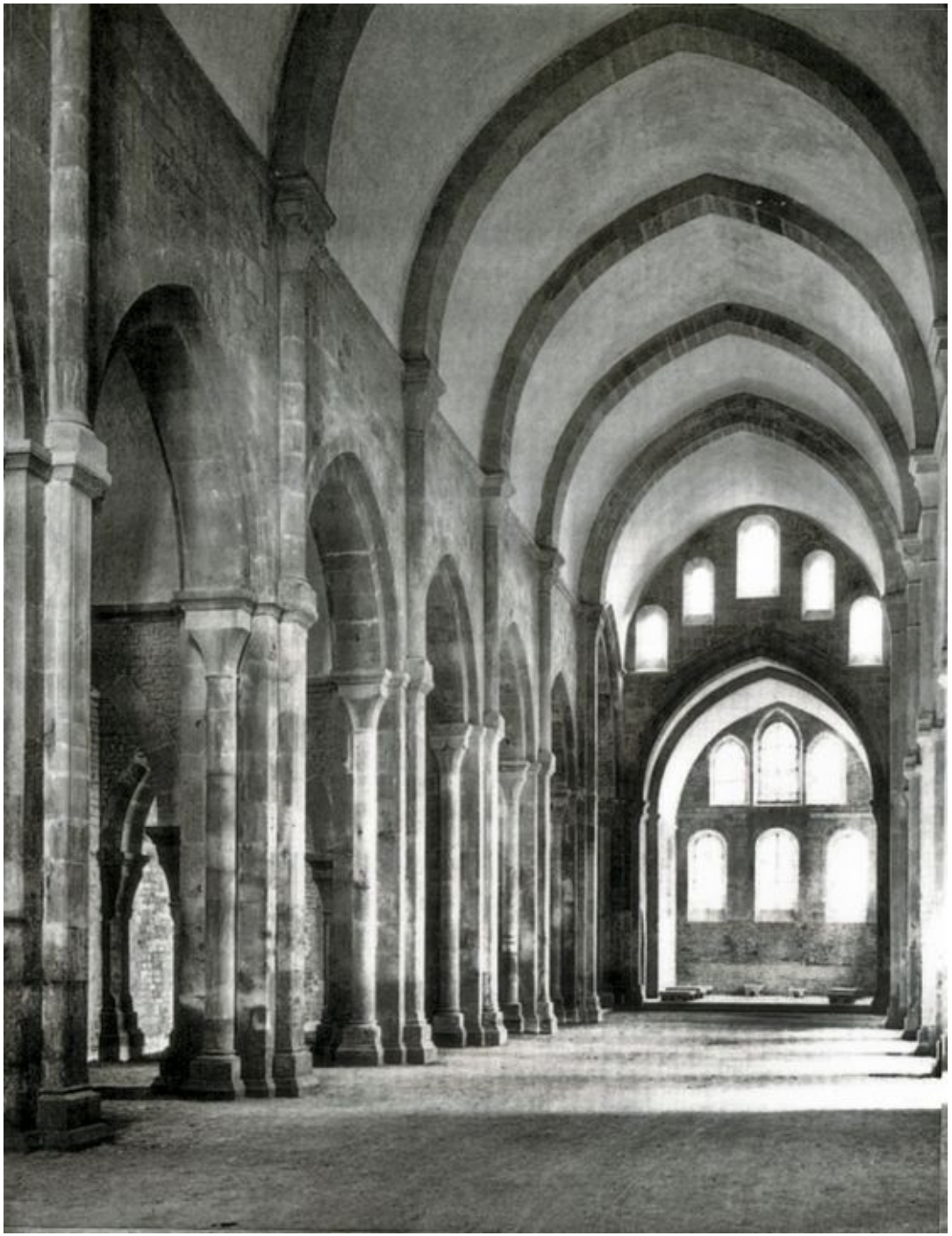

FONTENAY, býv. cisterciácký klášter, pohled do hlavní lodi klášterního kostela, ca. 1130-1147

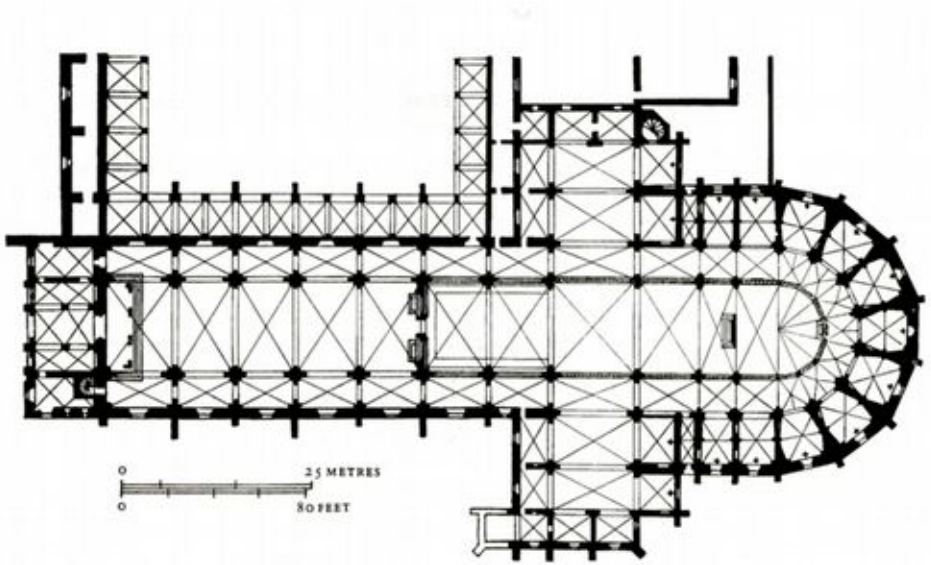

Pontigny, býv. cisterciácký klášter, půdorys a pohled do chórového ochozu,
počátek stavby kolem 1170

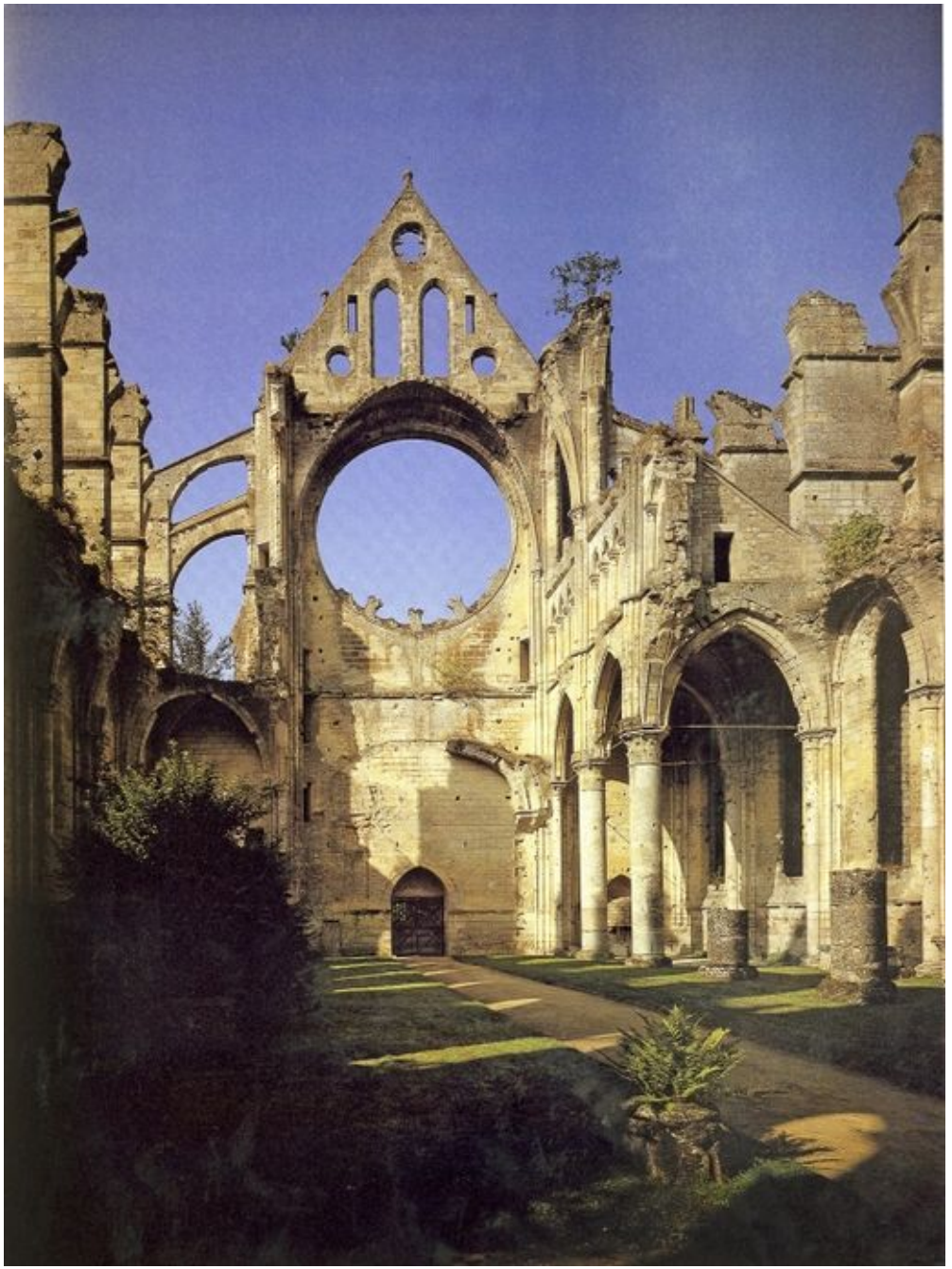

LONGPONT, Bývalý cisterciácký klášter, pohled do lodi,
počátek stavby kolem 1170

Ourscamp, bývalé cisterciácké opatství, ruiny, chór po r. 1240

Ourscamp, bývalé cisterciácké opatství, ruiny, chór po r. 1240

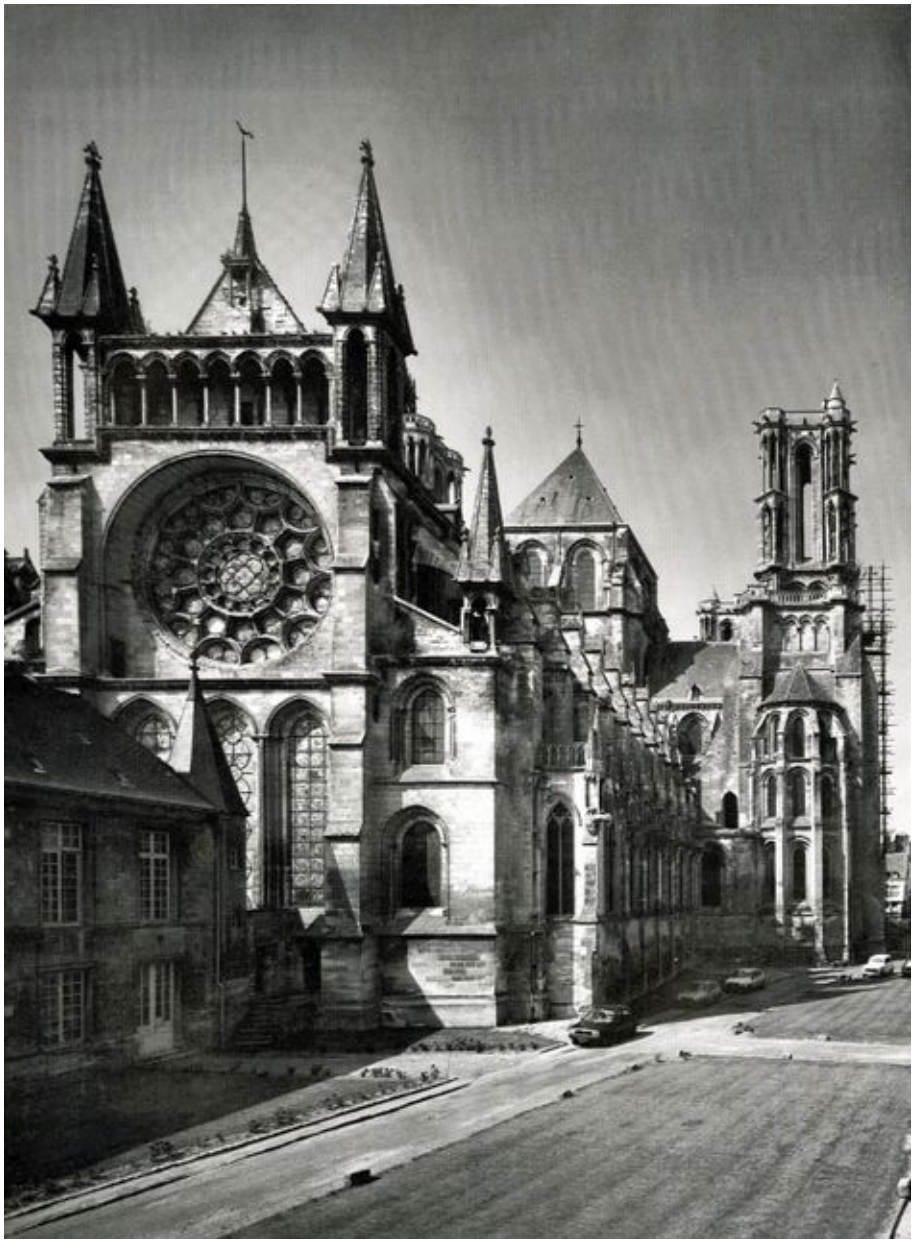

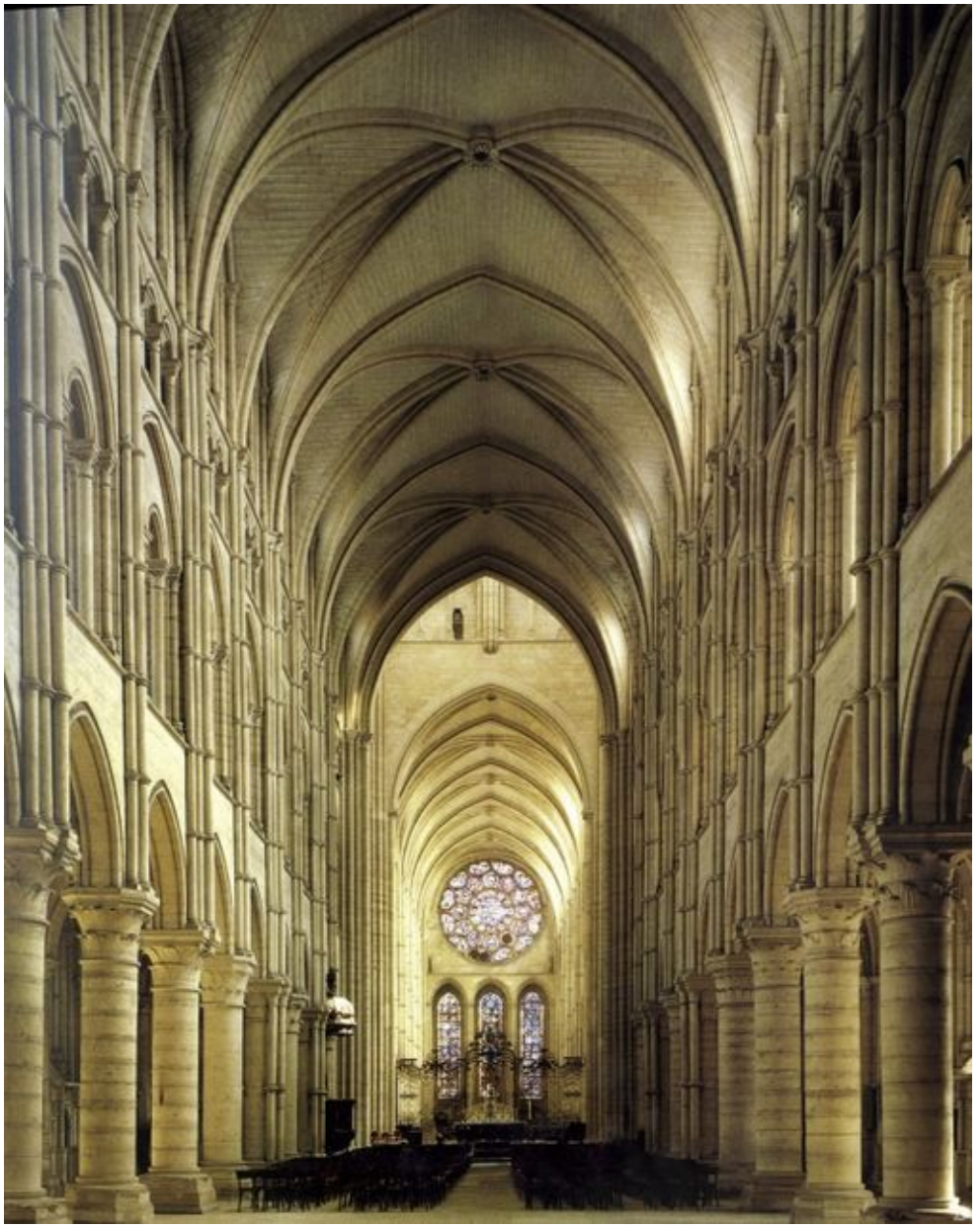

Laon, katedrála, dokončeno kolem r. 1200

Laon, katedrála, severní stěna hlavní lodi, 1155/1160-1200

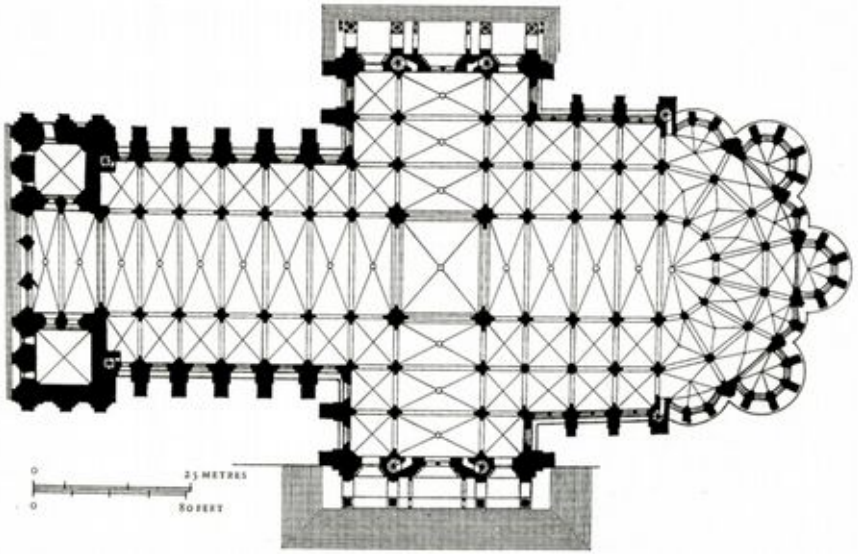

Chartres, katedrála,
chór od jihu po požáru 1194,
západní průčelí ca. 1210-1220

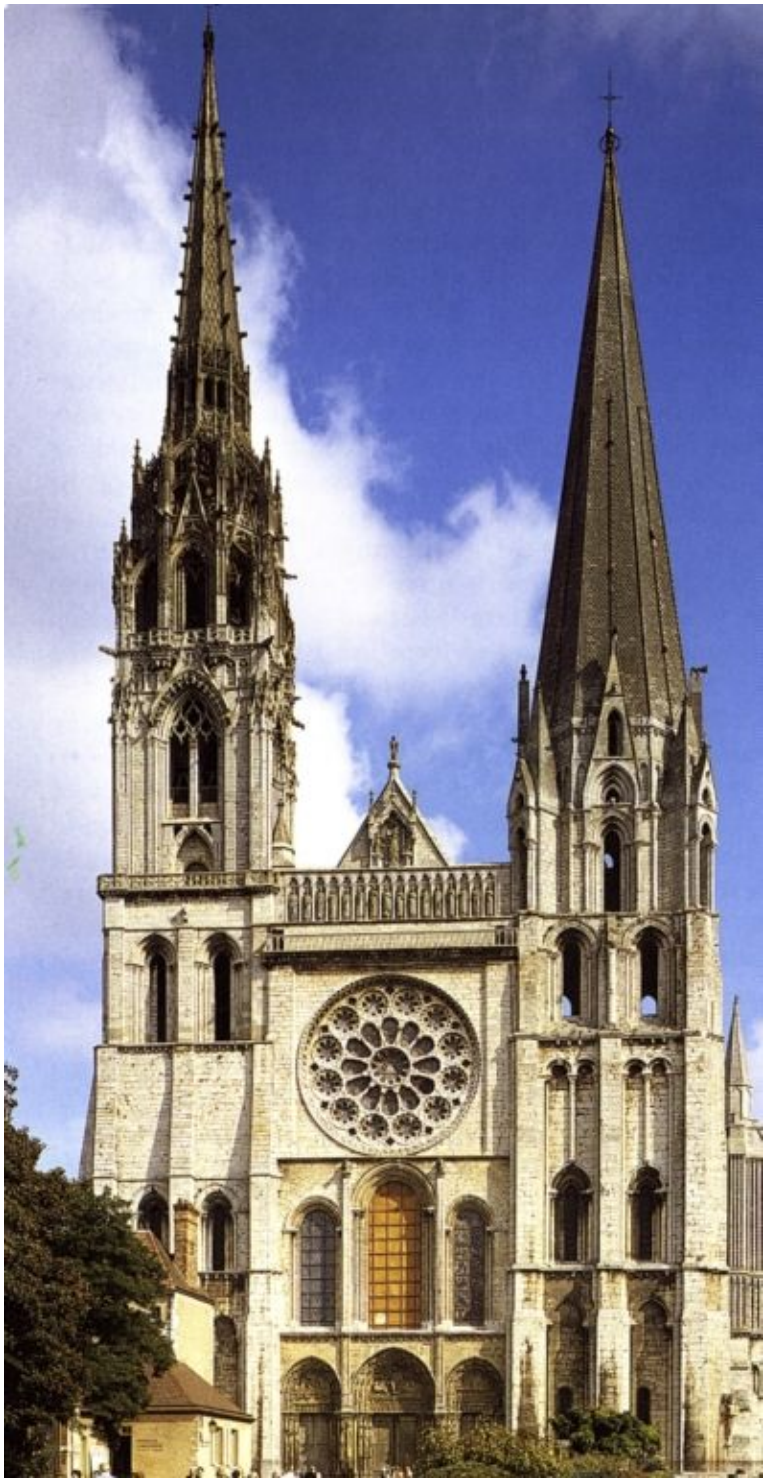

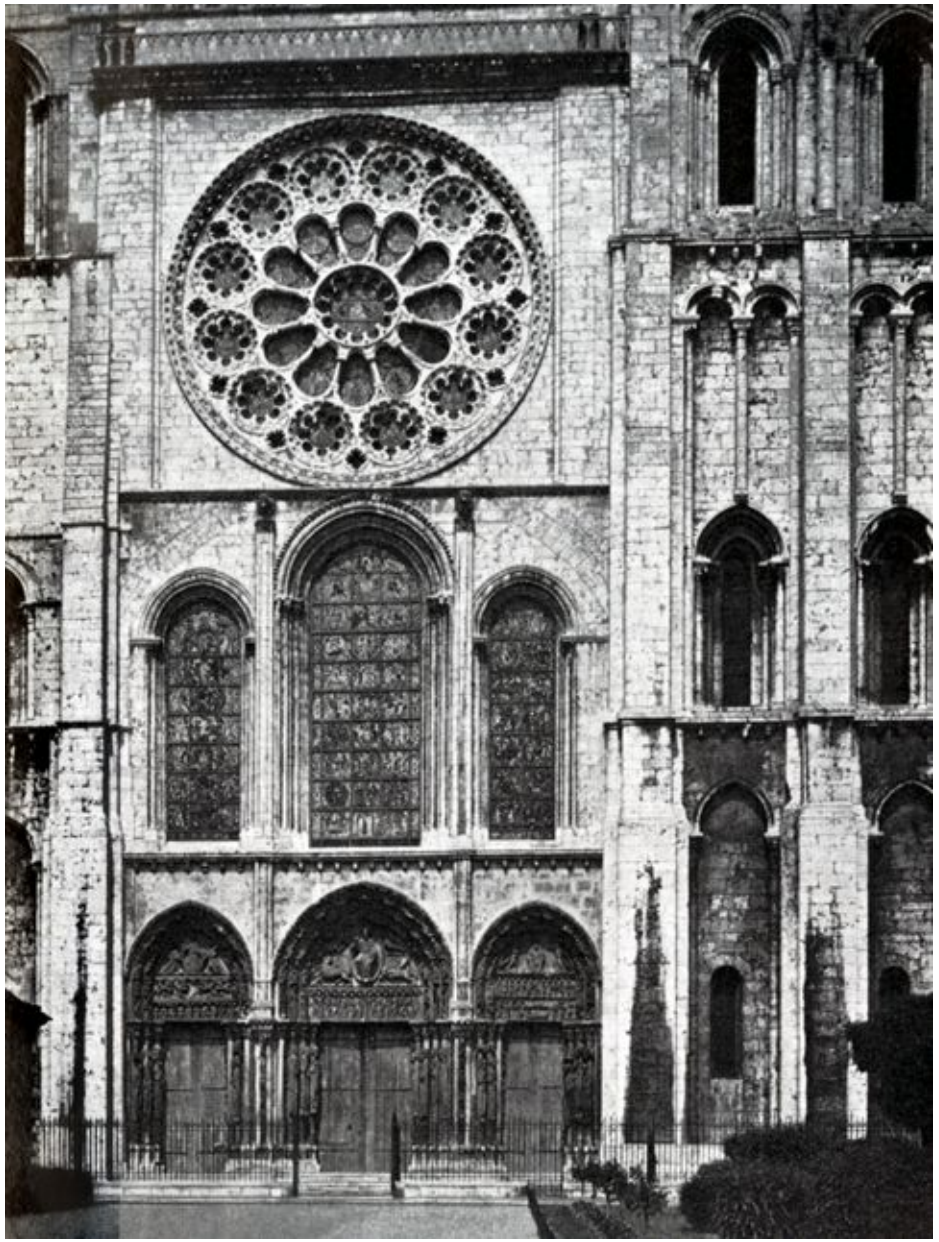

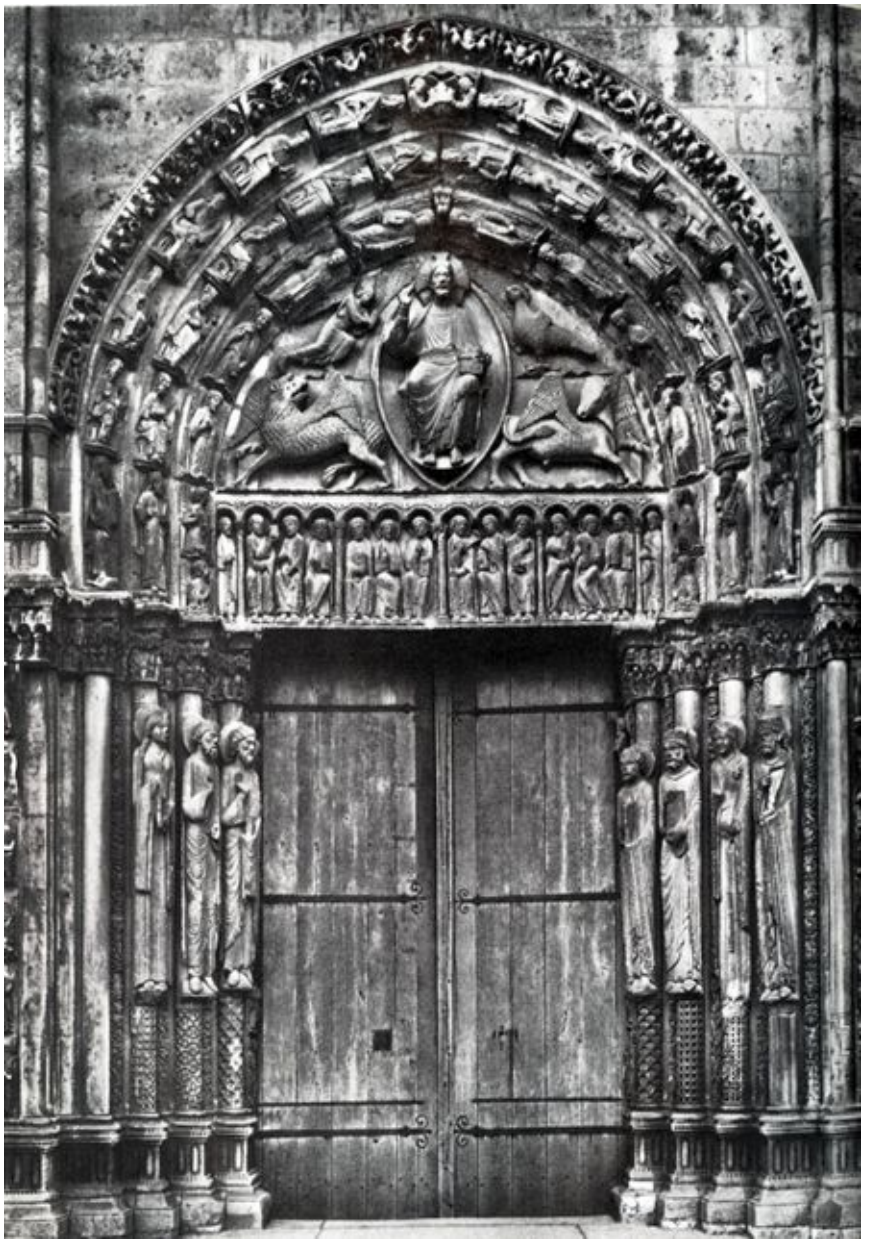

Chartres, katedrála, jižní průčelí příčné lodi (po 1225)
a střední portál západního průčelí (ca. 1210-1220)

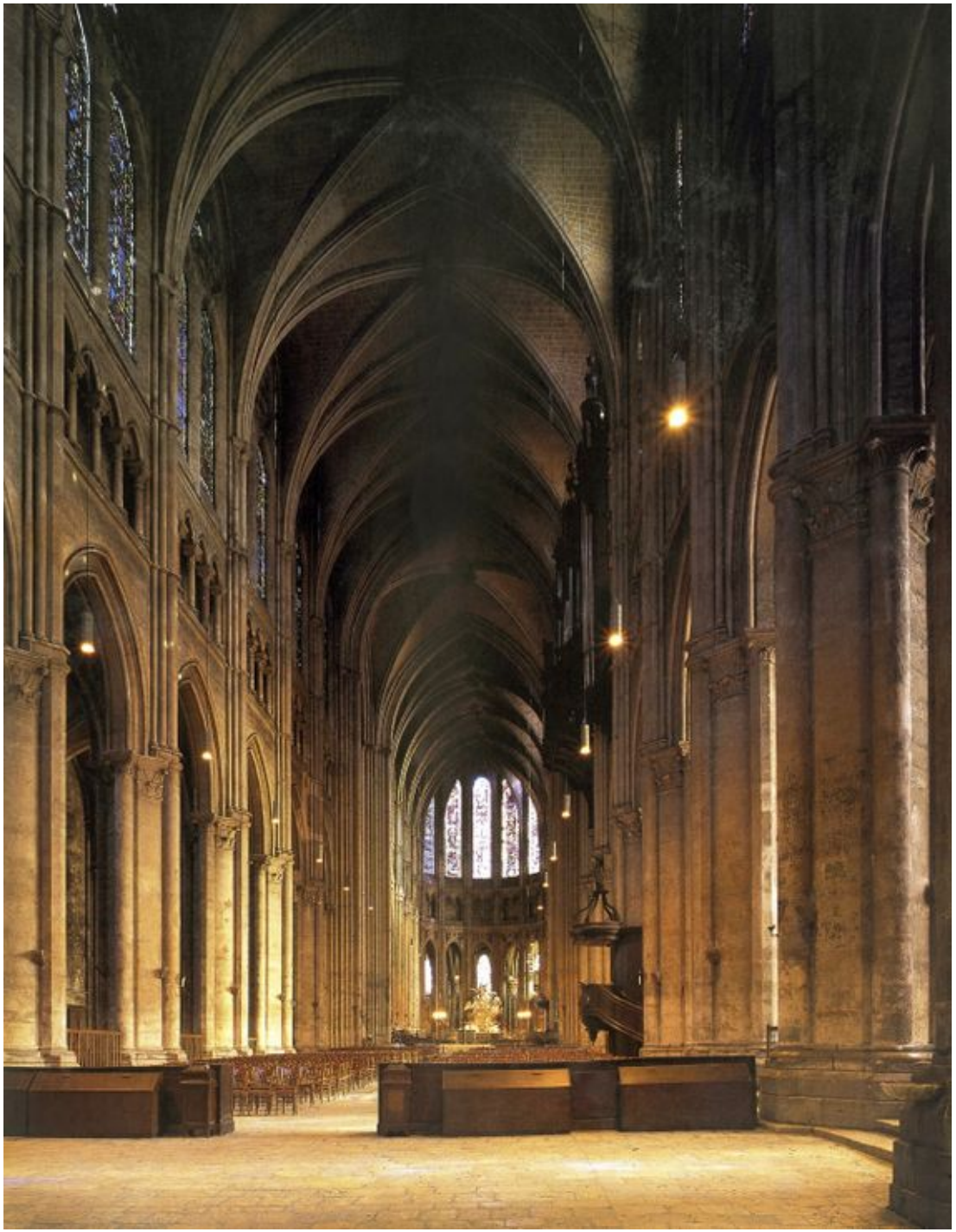

Chartres, katedrála, průhled hlavní lodí, po požáru 1194-kolem 1230.

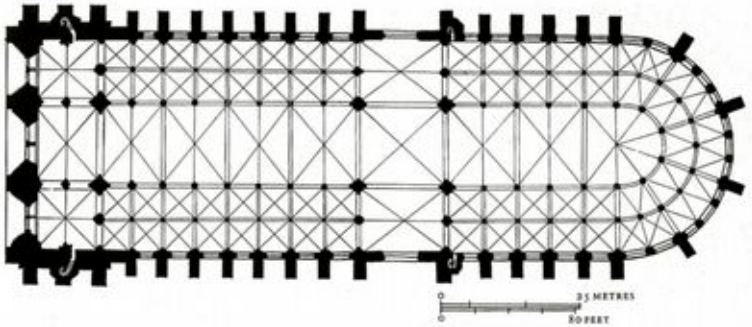

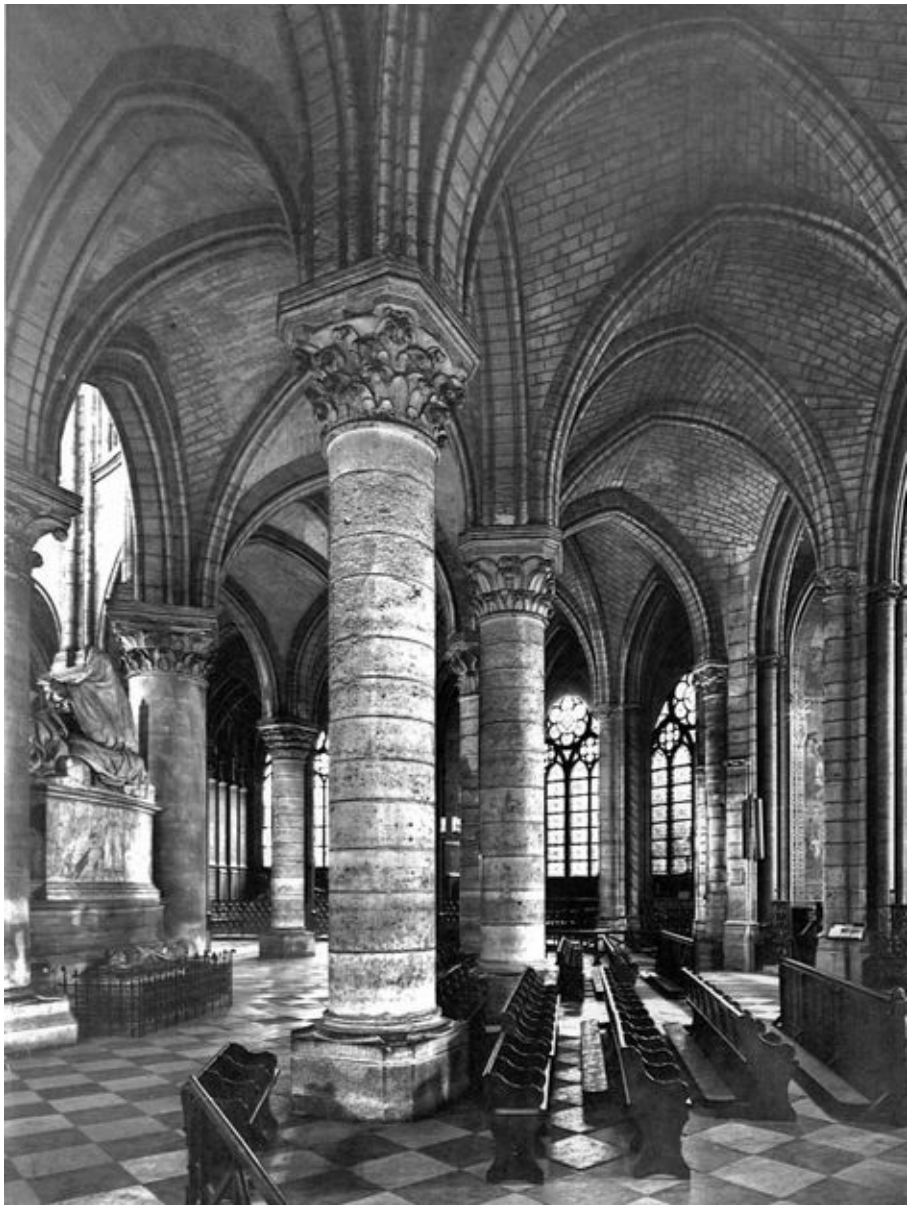

Paris, katedrála Notre-Dame, začátek stavby kolem r. 1163; chór kolem 1177, svěcení 1182; začátek stavby lodi kolem 1175; kolem 1220/1225 dokončení věží; od ca. 1225 připojení kaplí, přestavba empor; od ca. 1245 severní rameno příčné lodi, začátek stavby chórových kaplí; od 1248 jižní rameno příčné lodi

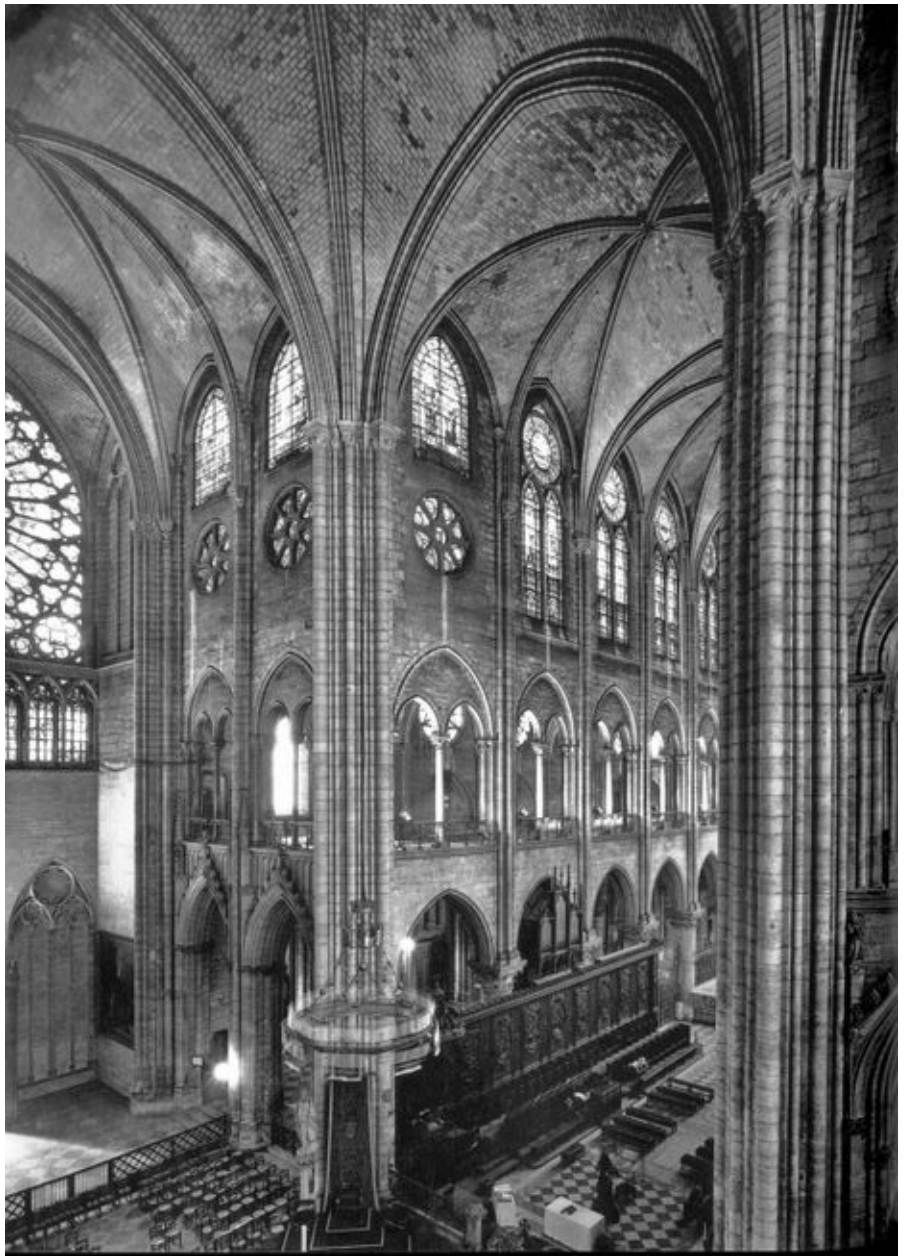

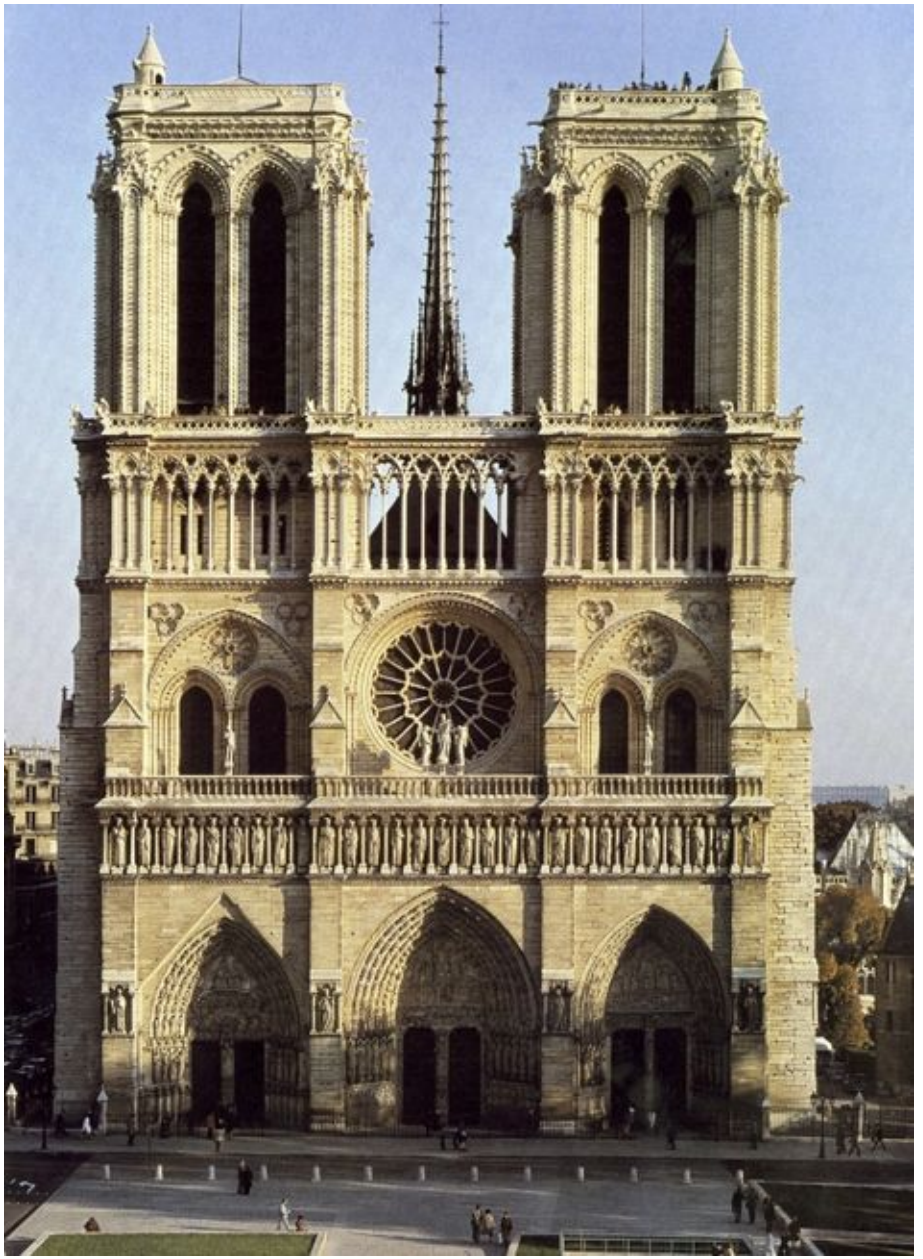

Paris, katedrála Notre-Dame, začátek stavby kolem r. 1163,
dokončení věží kolem 1220/1225

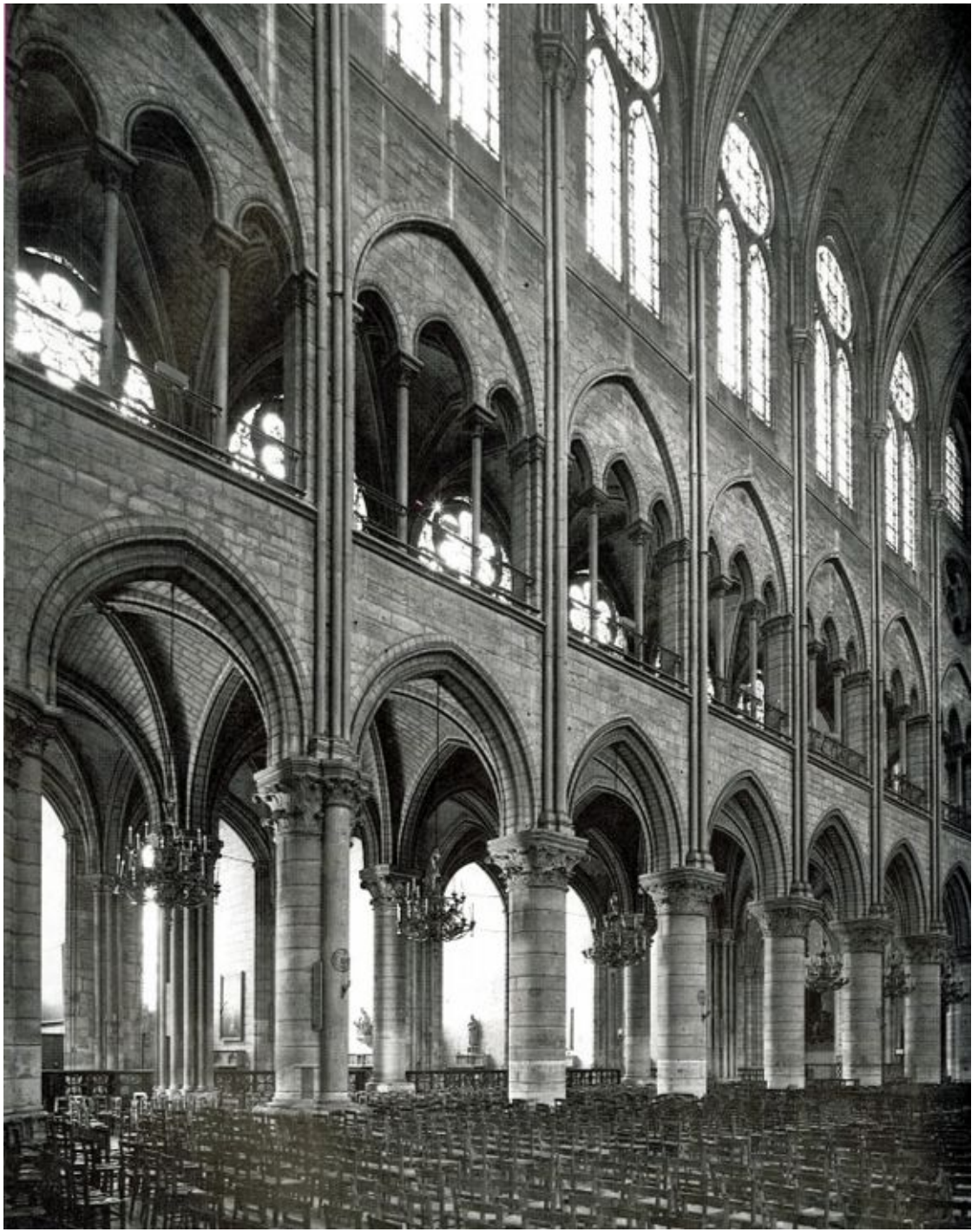

Paris, katedrála Notre-Dame, elevace boku hlavní lodi, kolem 1163 - kolem 1225

DAMMARIE-LES-LYS, Ruina klášterního kostela, fundace 1244, dokončení patrně 1248

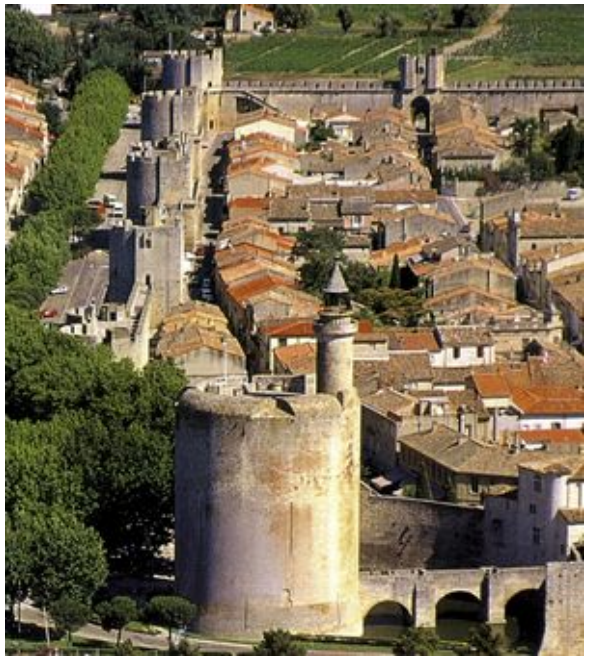

AIGUES-MORTES, letecký snímek, zahájení výstavby města ca. 1248

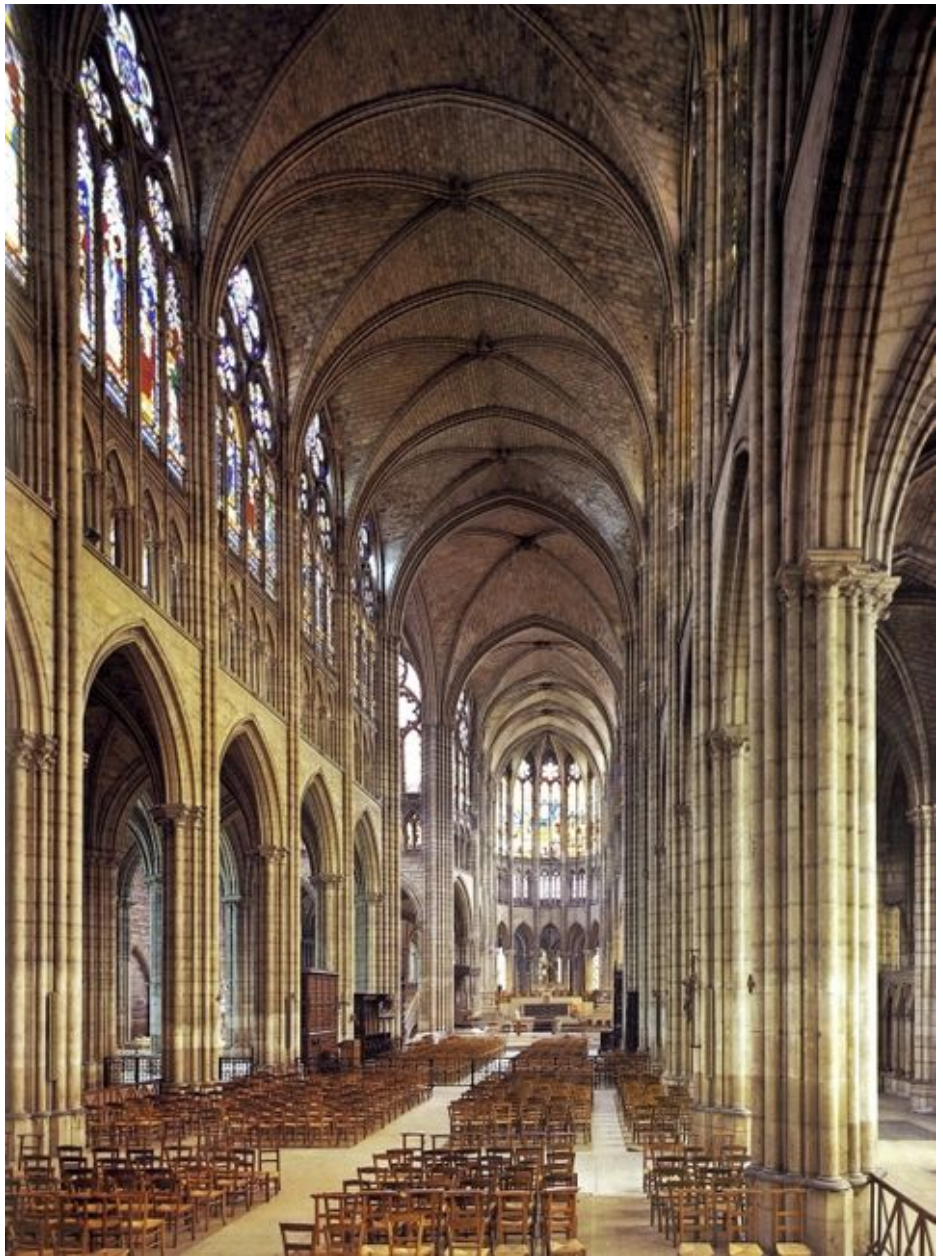

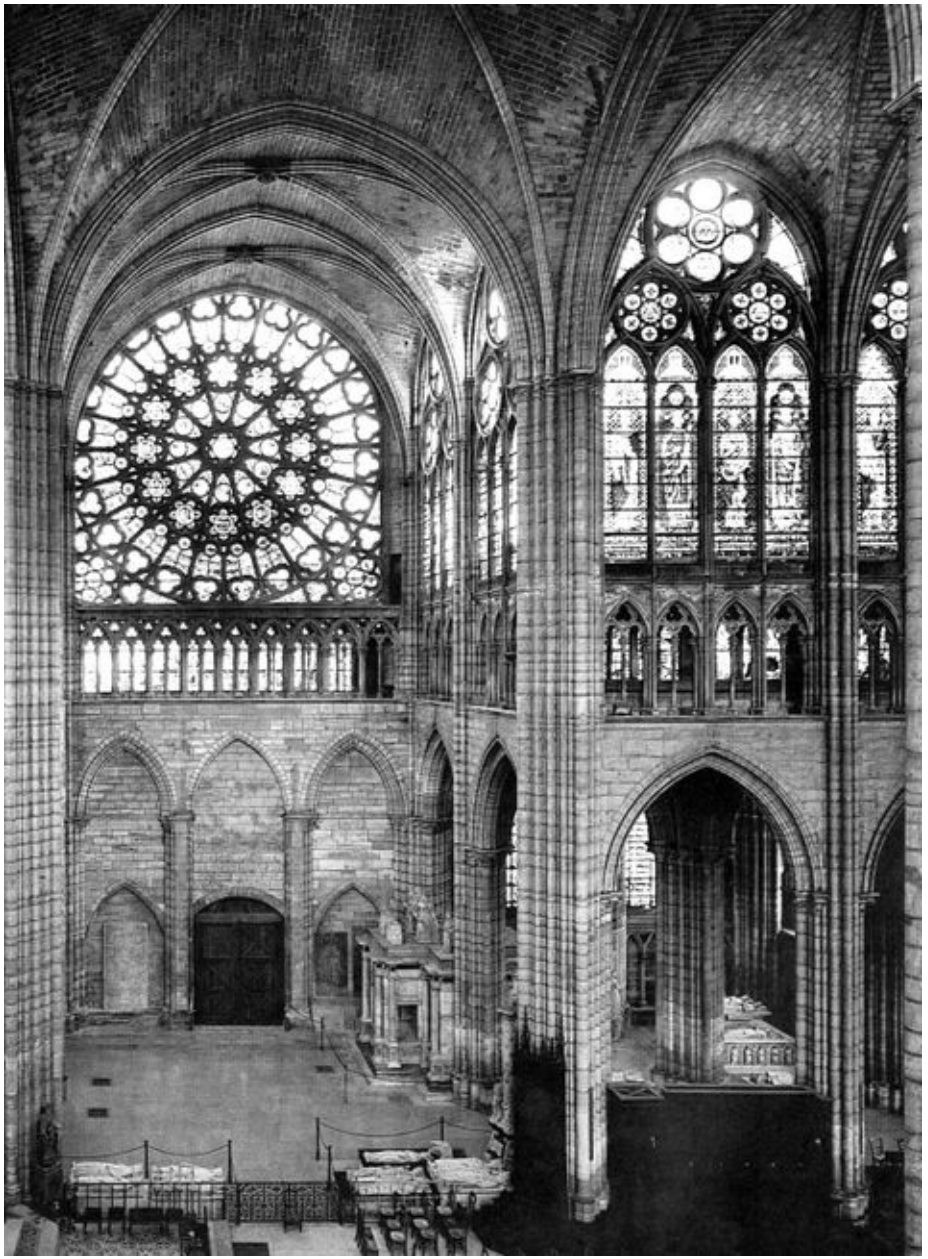

SAINT DENIS, Kostel někdejšího opatství, průhled hlavní lodí a transeptem,
stavba střední části kostela započata 1231, dokončení 1282

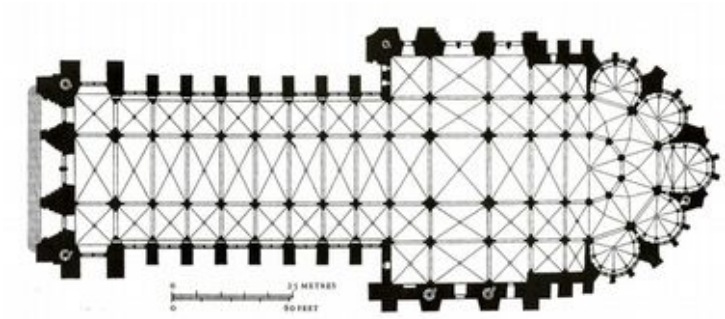

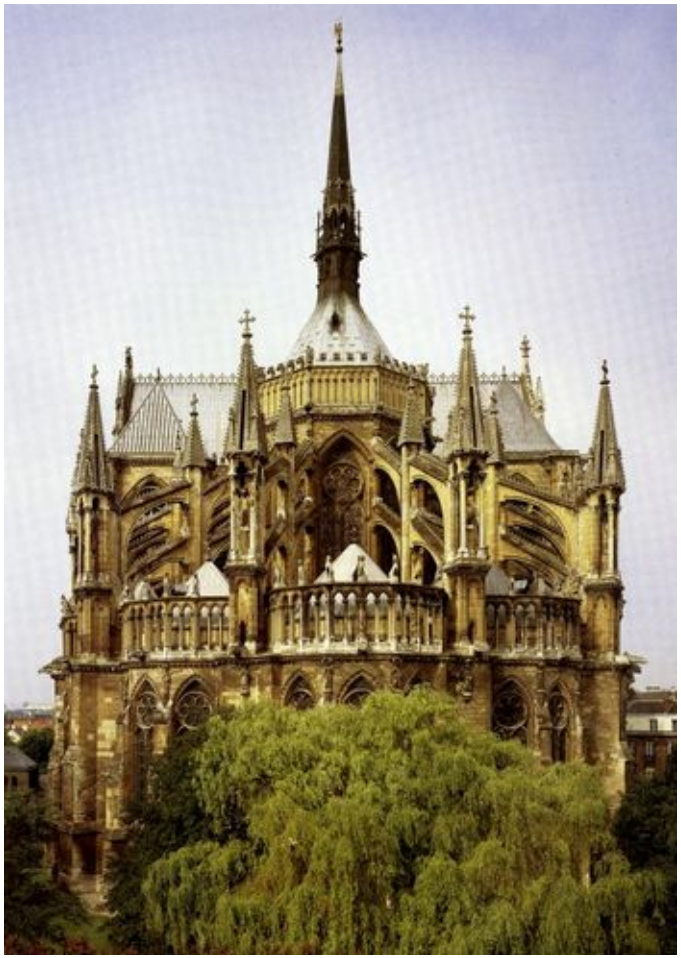

Remeš, katedrála Notre-Dame, zahájení stavby 1211, 1241 chór, příčná loď a čtyři východní pole lodi v užívání; od 1255 západní pole lodi a západní průčelí

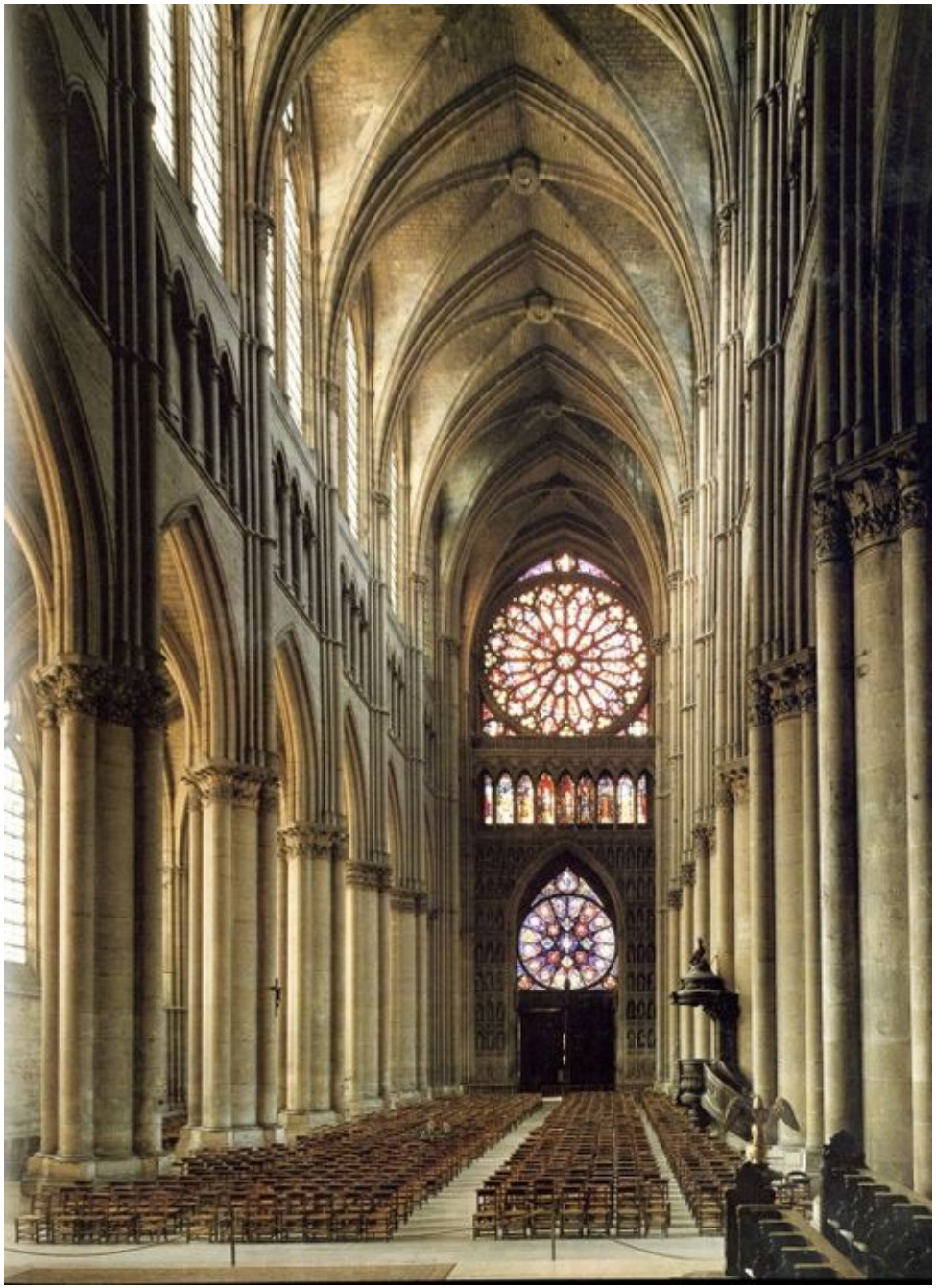

Remeš, katedrála Notre-Dame, průhled hlavní lodí a transeptem, 1211-1241

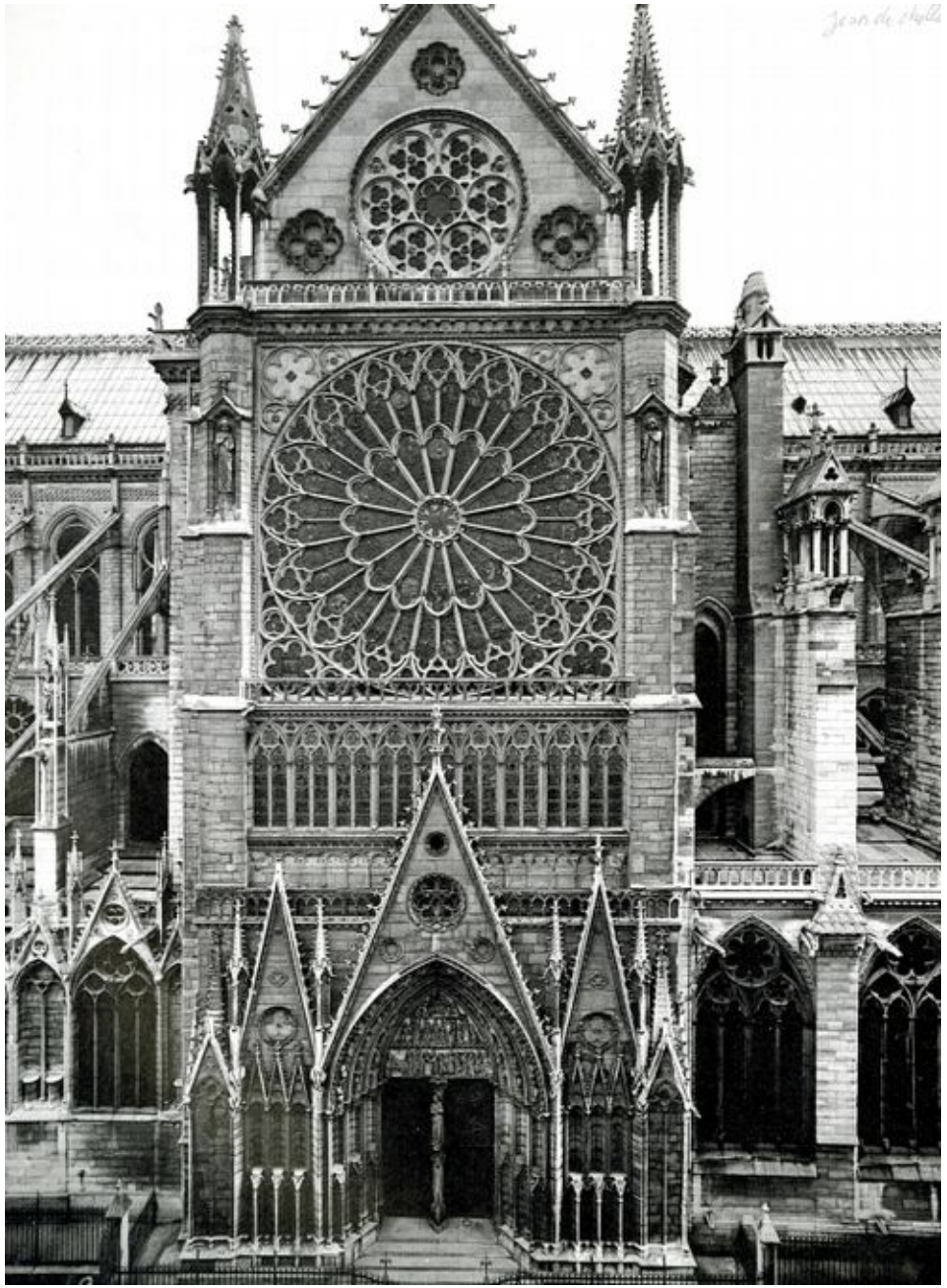

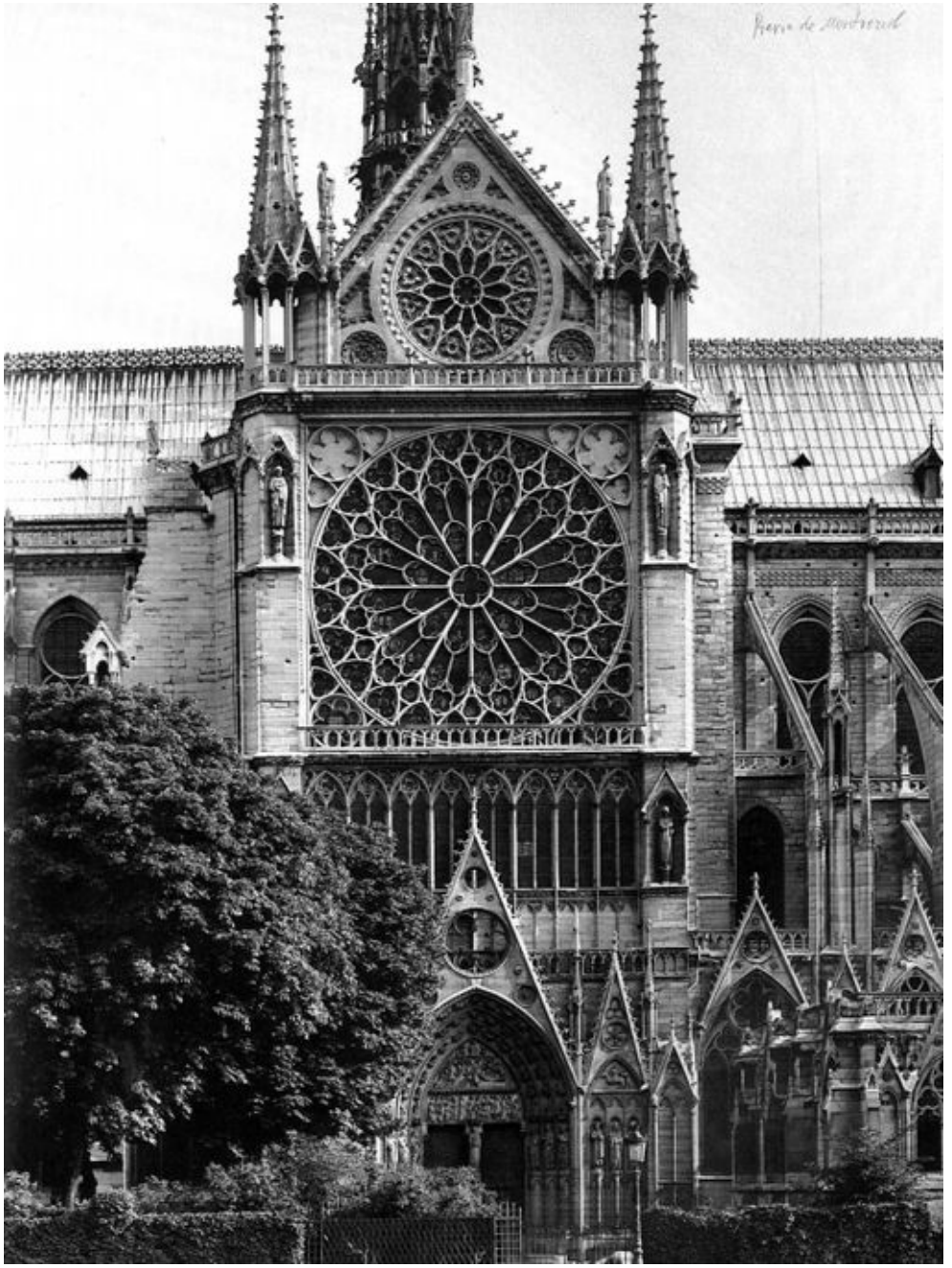

Paris, katedrála Notre-Dame, severní průčelí transeptu (Jeana de Chelles, cca od 1245)
a jižní průčelí transeptu (od ca.1248)

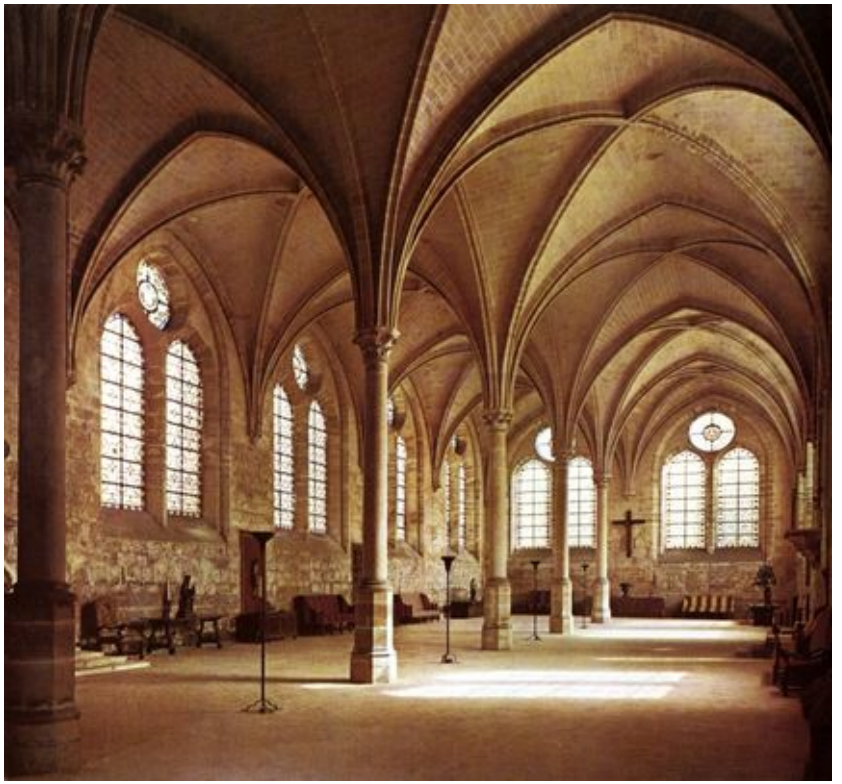

ROYAUMONT, Býv.cisterciácké opatství, celkový pohled a interiér refektáře,
fundace 1228, svěcení kostela 1236, refektář kolem pol. 13. stol.

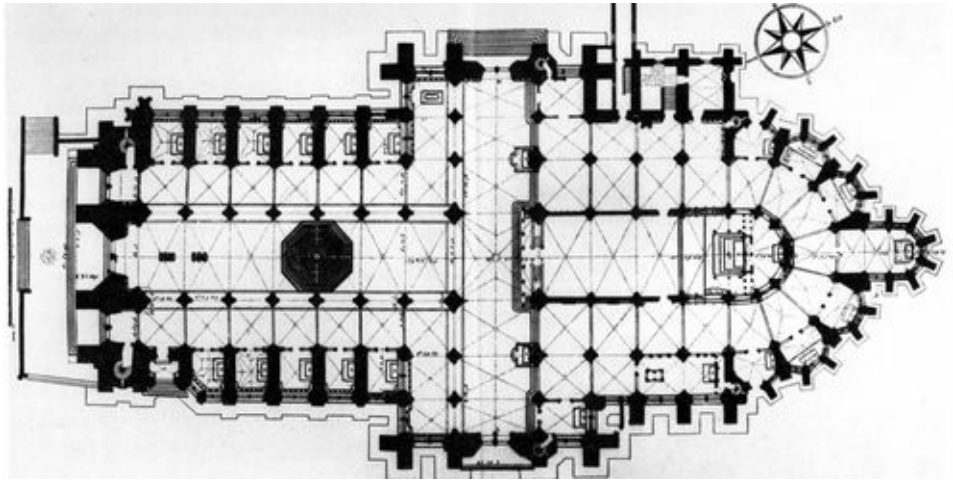

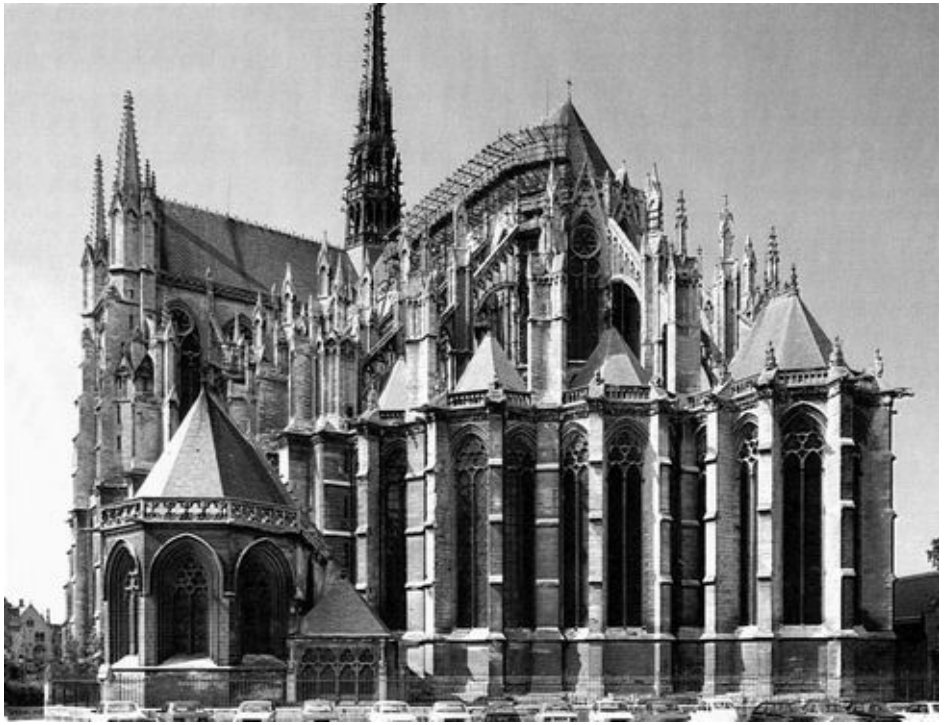

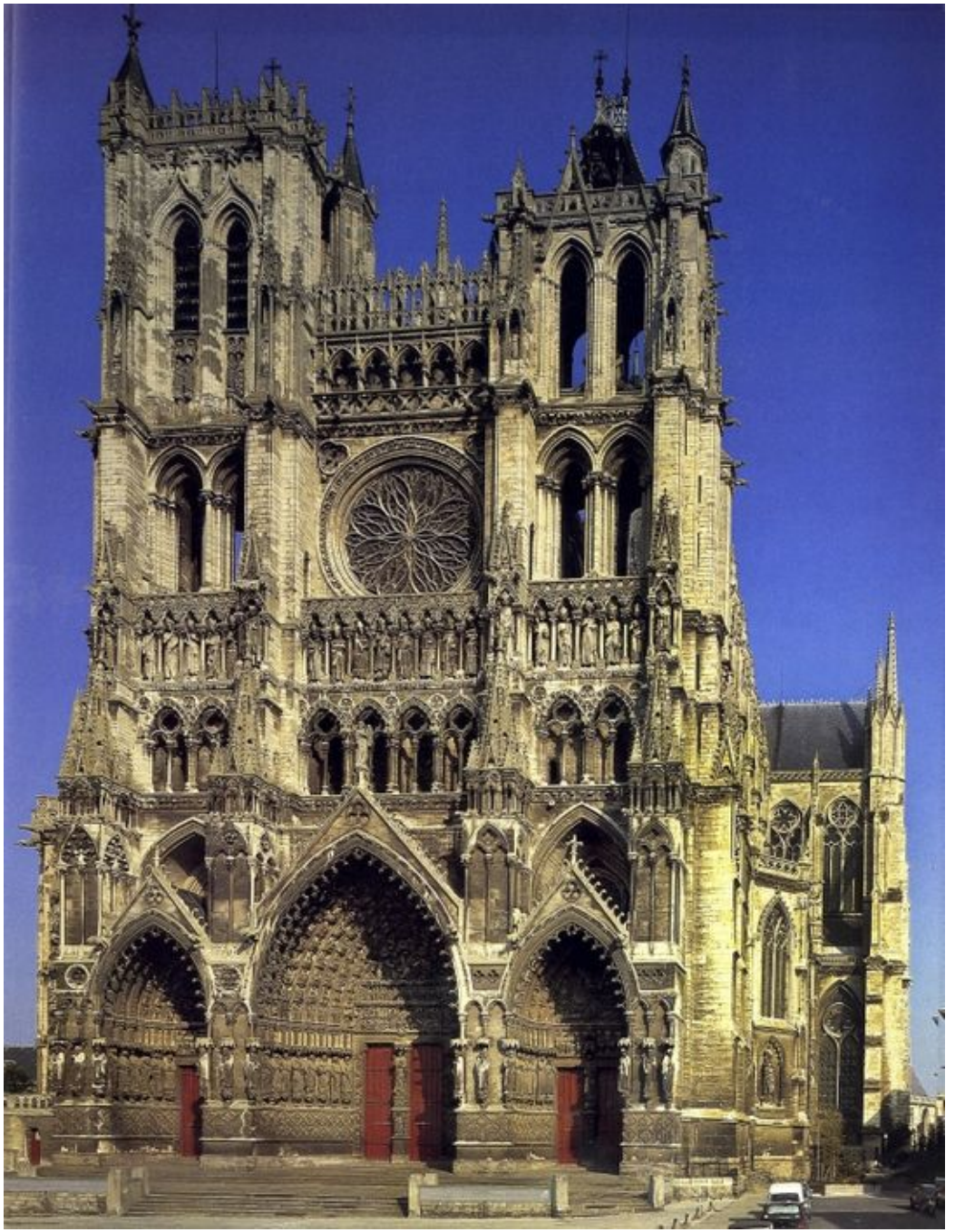

Amiens, katedrála, požár 1218, položení základního kamene 1220,
loď a závěr dokončeny kolem 1230, 1243 dokončeno západní průčelí až po patro s rozetou.

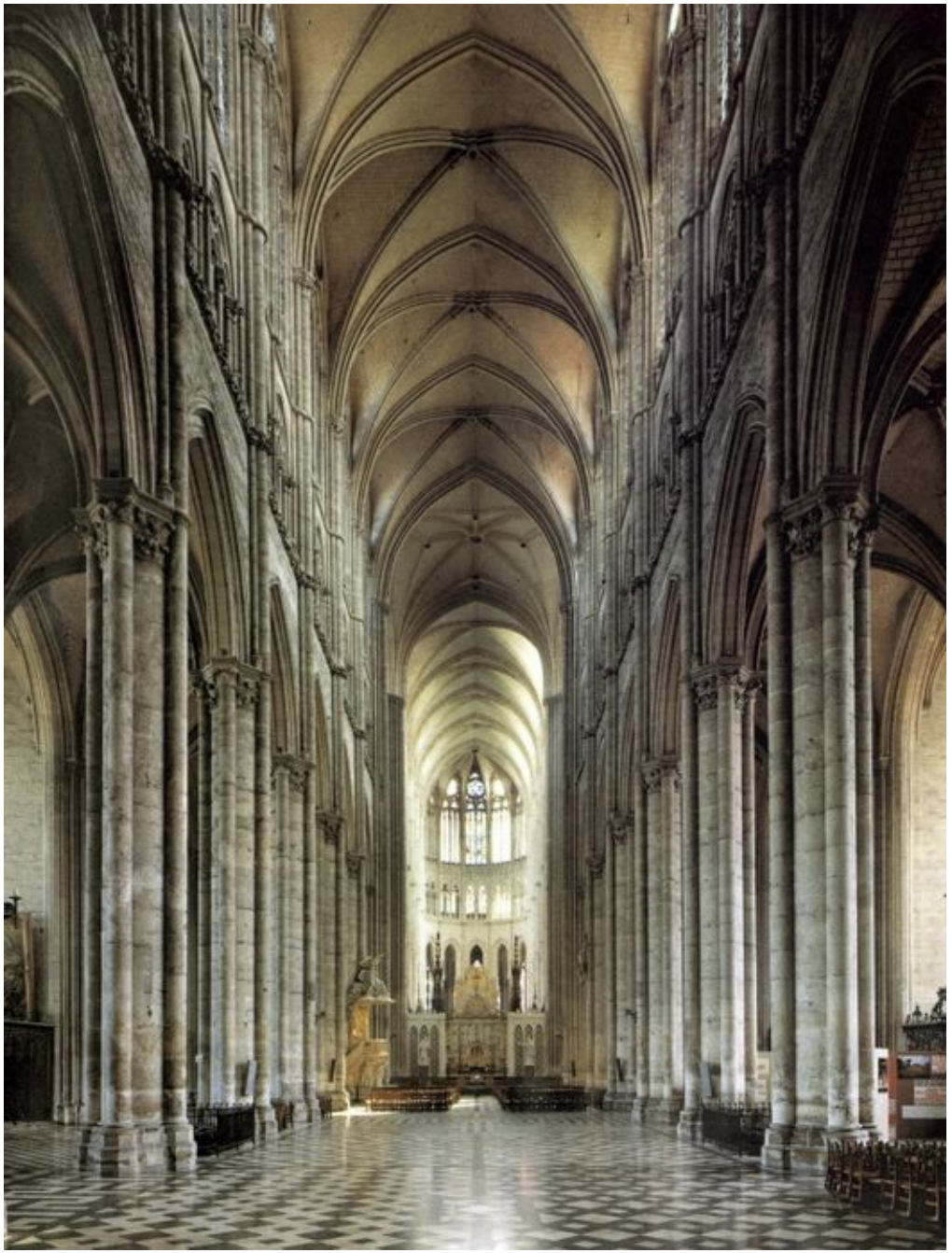

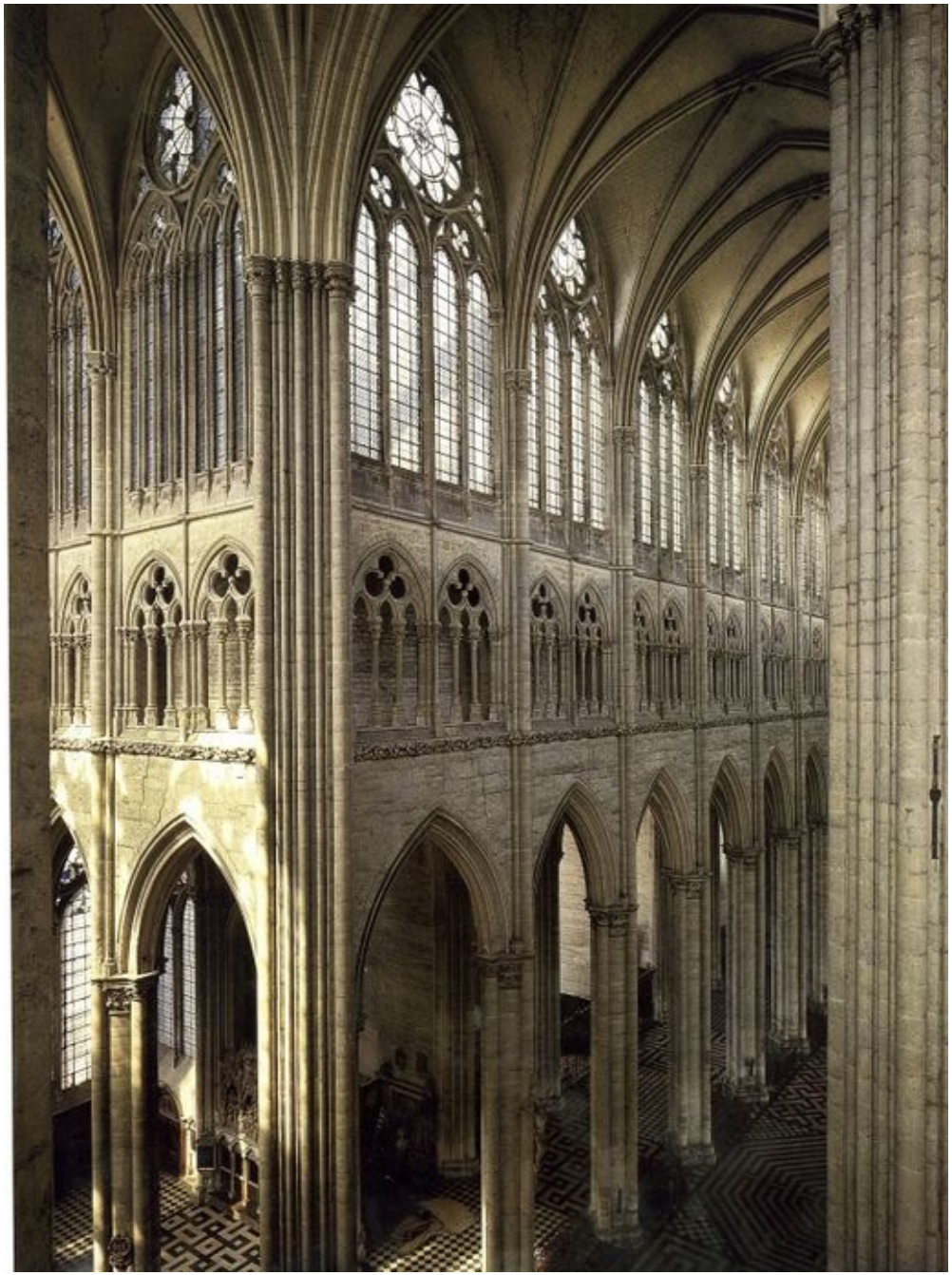

Amiens, katedrála, interiér, druhá čtvrtina - kolem poloviny 13. stol

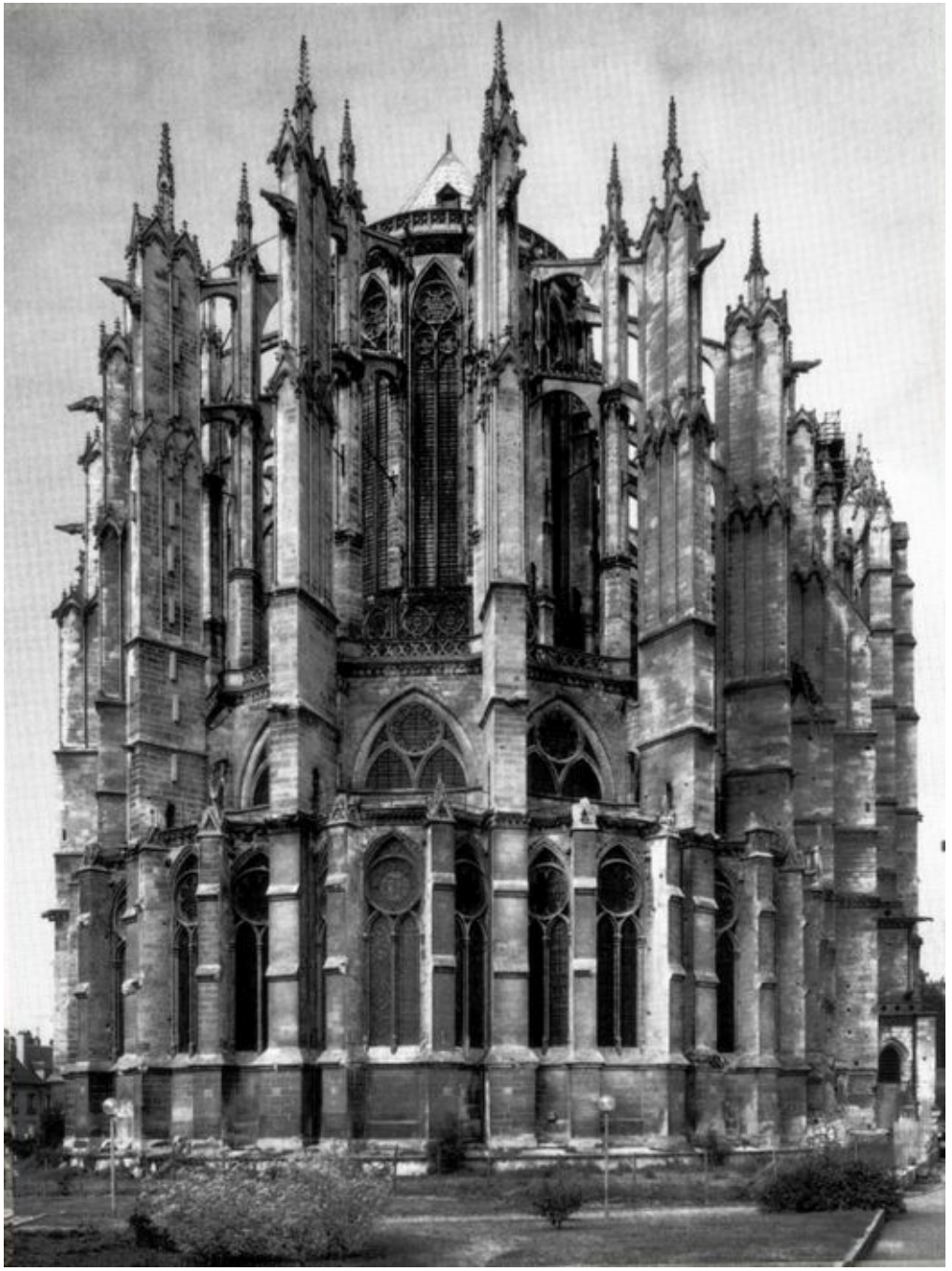

Beauvais, katedrála, 50.-70. léta 13. stol.,
1284 zřícení klenby vysokého chórzu, následná obnova

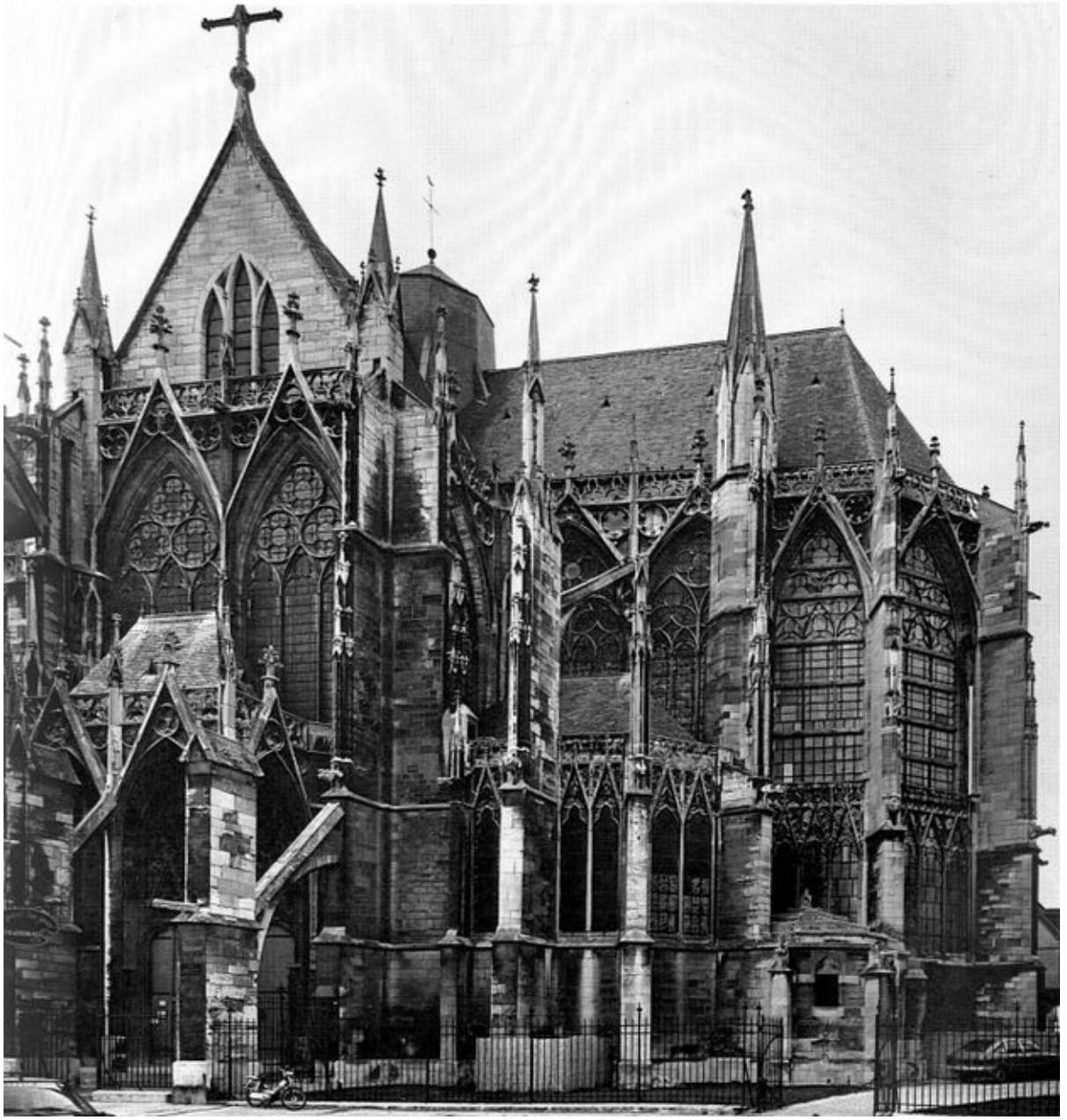

TROYES, St.-Urbain, založení 1262

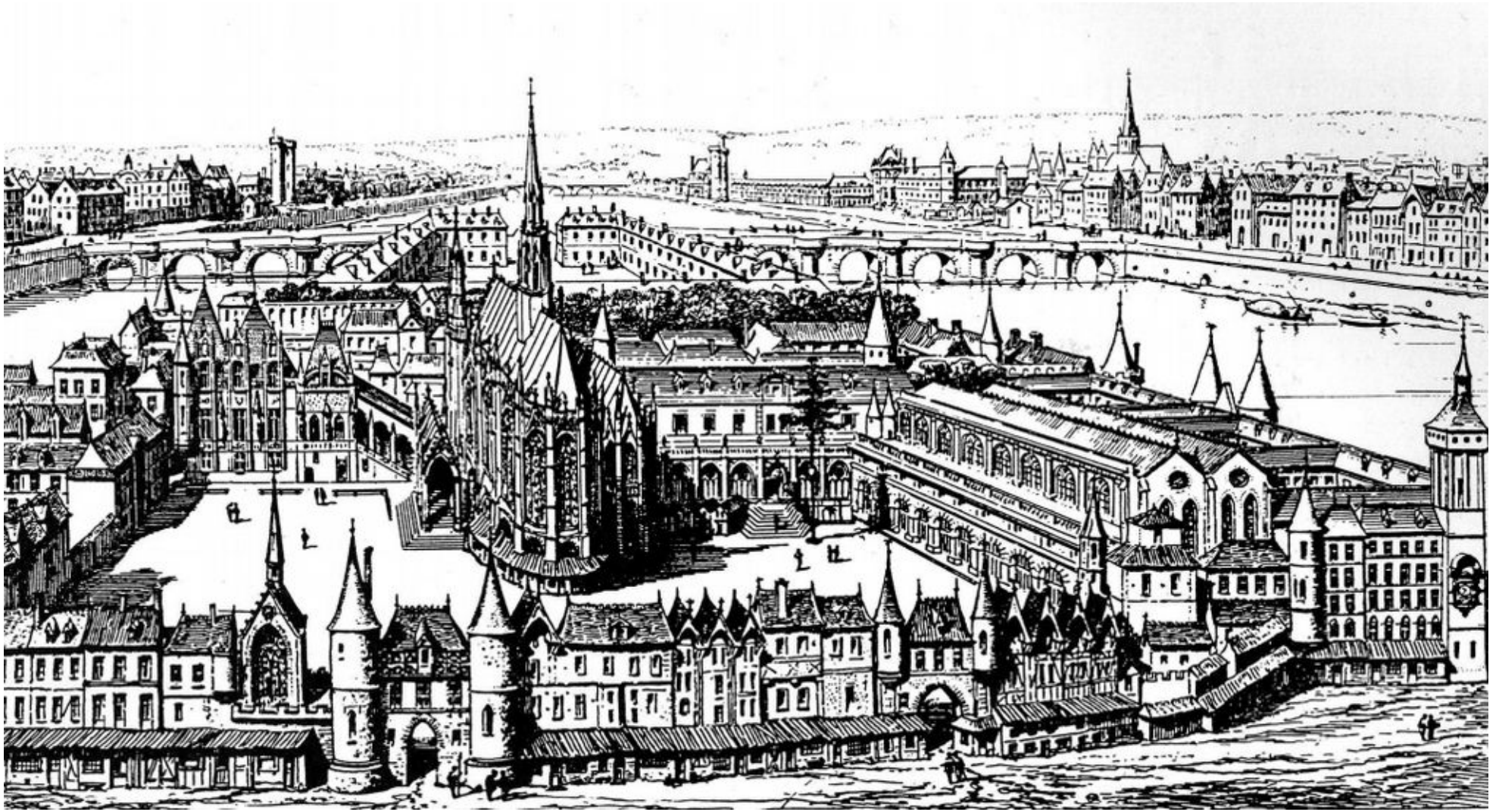

PAŘÍŽ. Okrsek královského paláce se Sainte Chapelle_rekonstrukce podoby z 1.pol.17.stol.

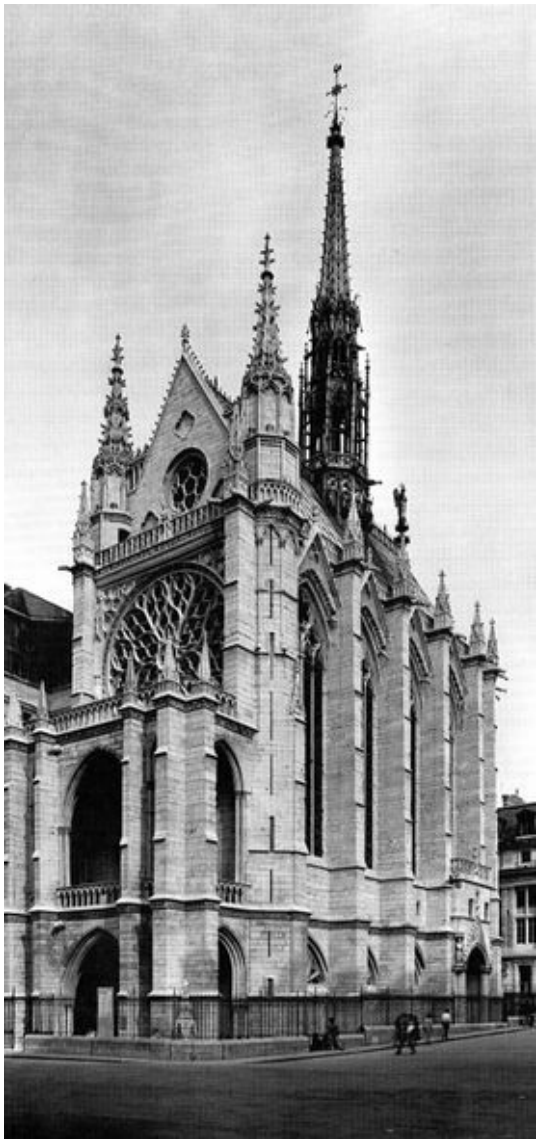

PAŘÍŽ, Sainte Chapelle, exteriér a přízemí, začátek stavby ca. 1241, 1248 svěcení.

PAŘÍŽ, Sainte Chapelle, patro, začátek stavby ca. 1241, 1248 svěcení

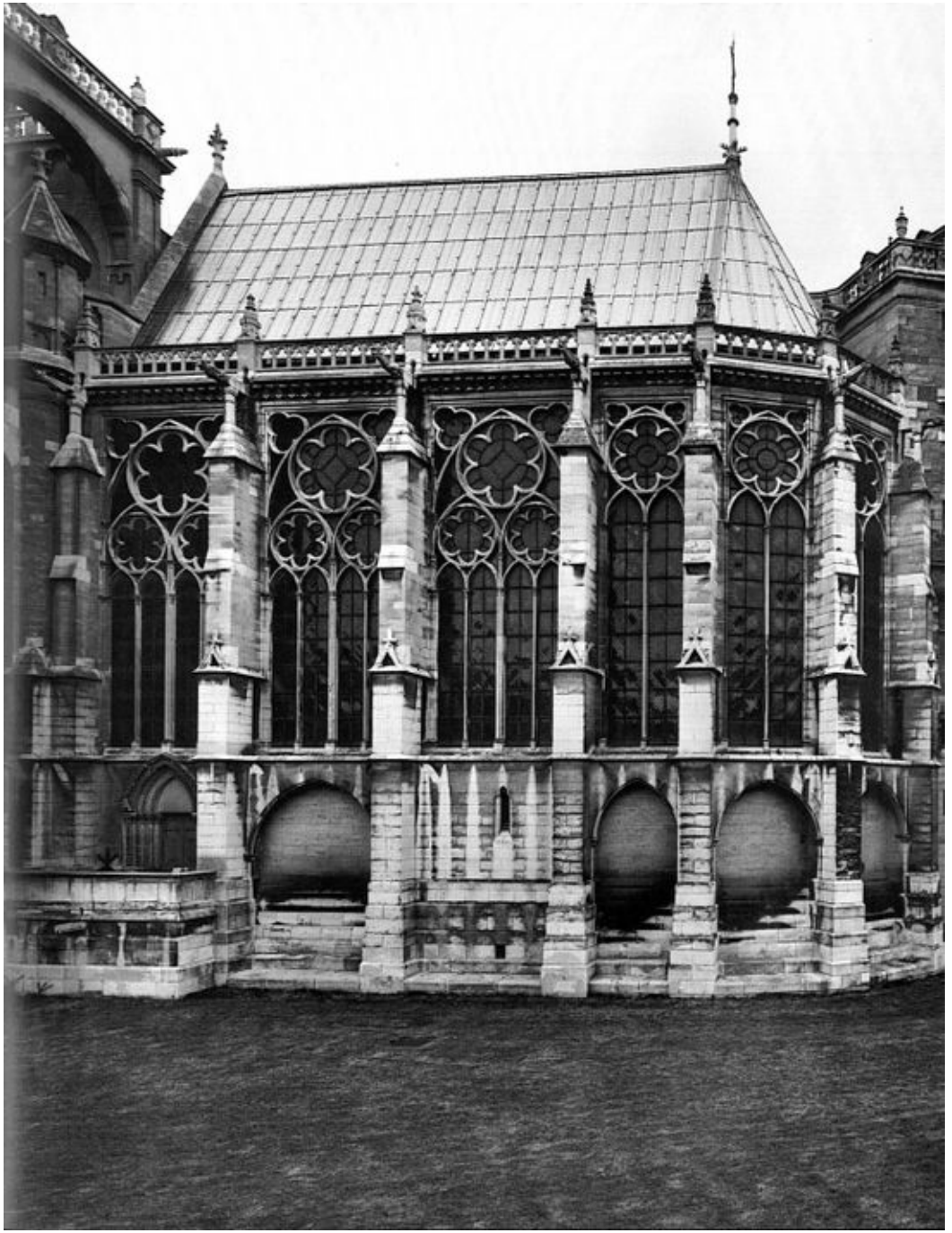

St-Germain-en-Laye, královská kaple, exteriér, začátek stavby 1238

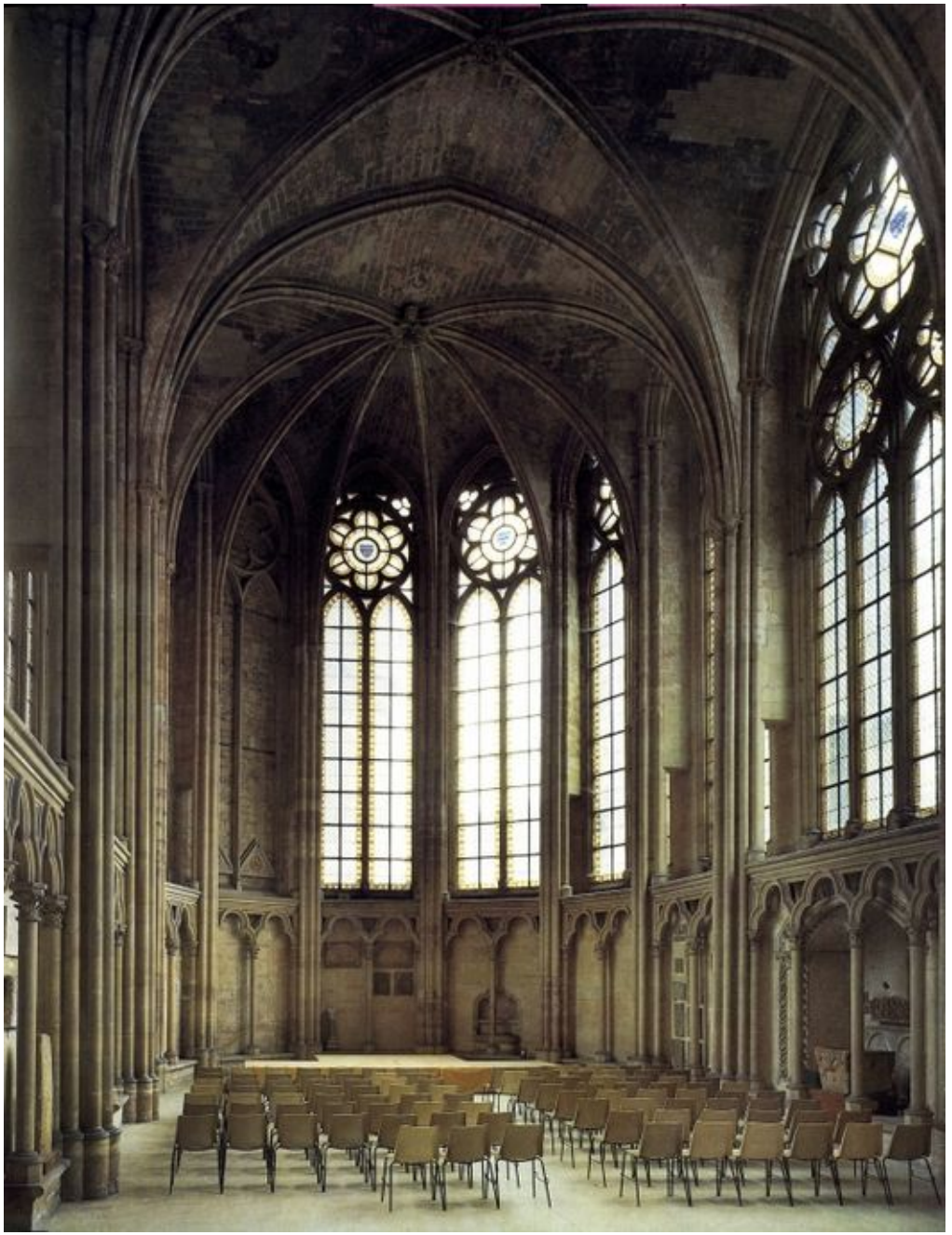

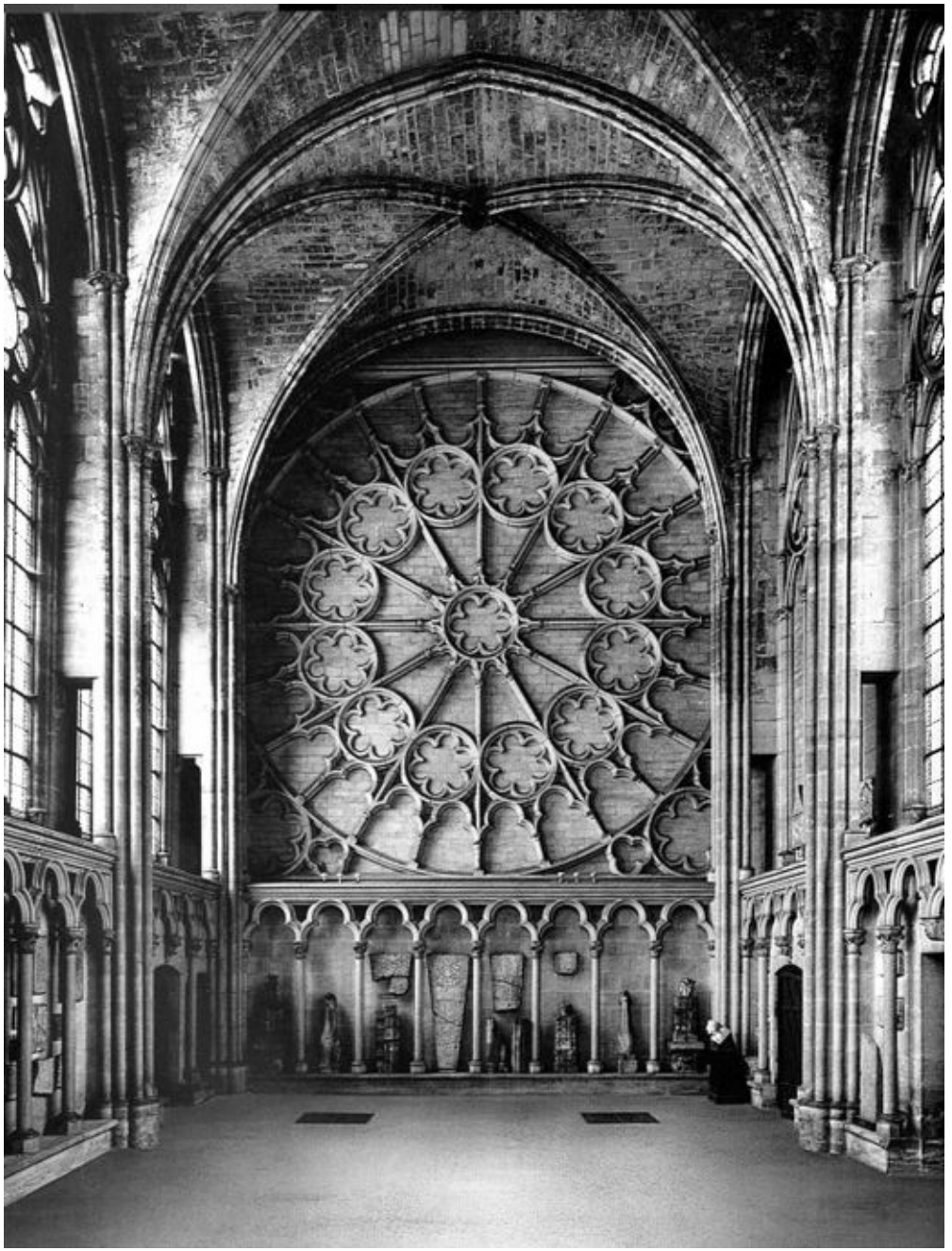

St-Germaine-en-Laye, královská kaple, interiér, začátek stavby 1238

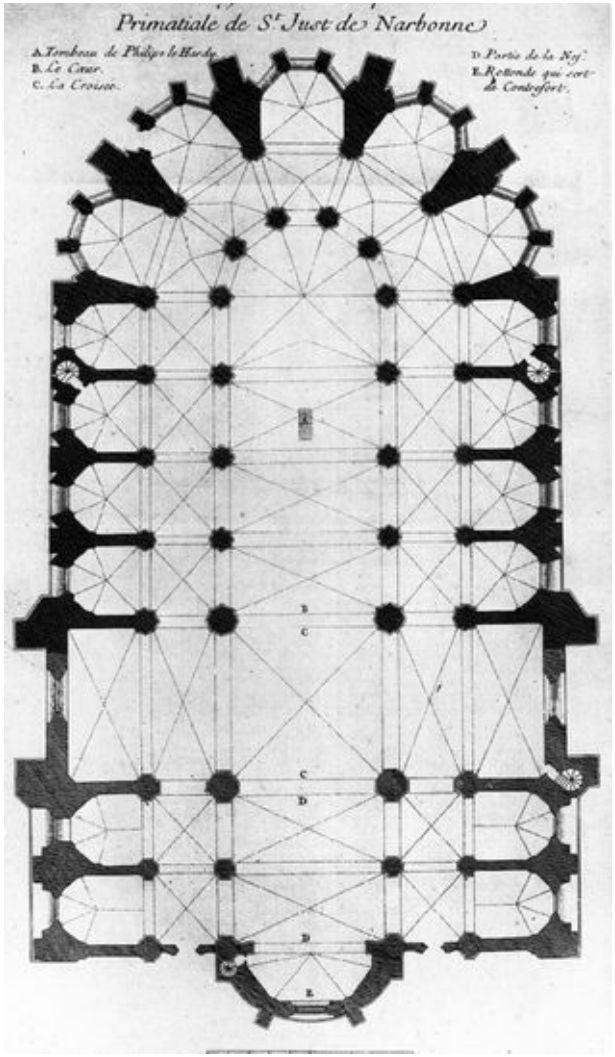

NARBONNE, KATEDRÁLA St-Just-et-Pasteur, začátek stavby 70. léta 13. stol

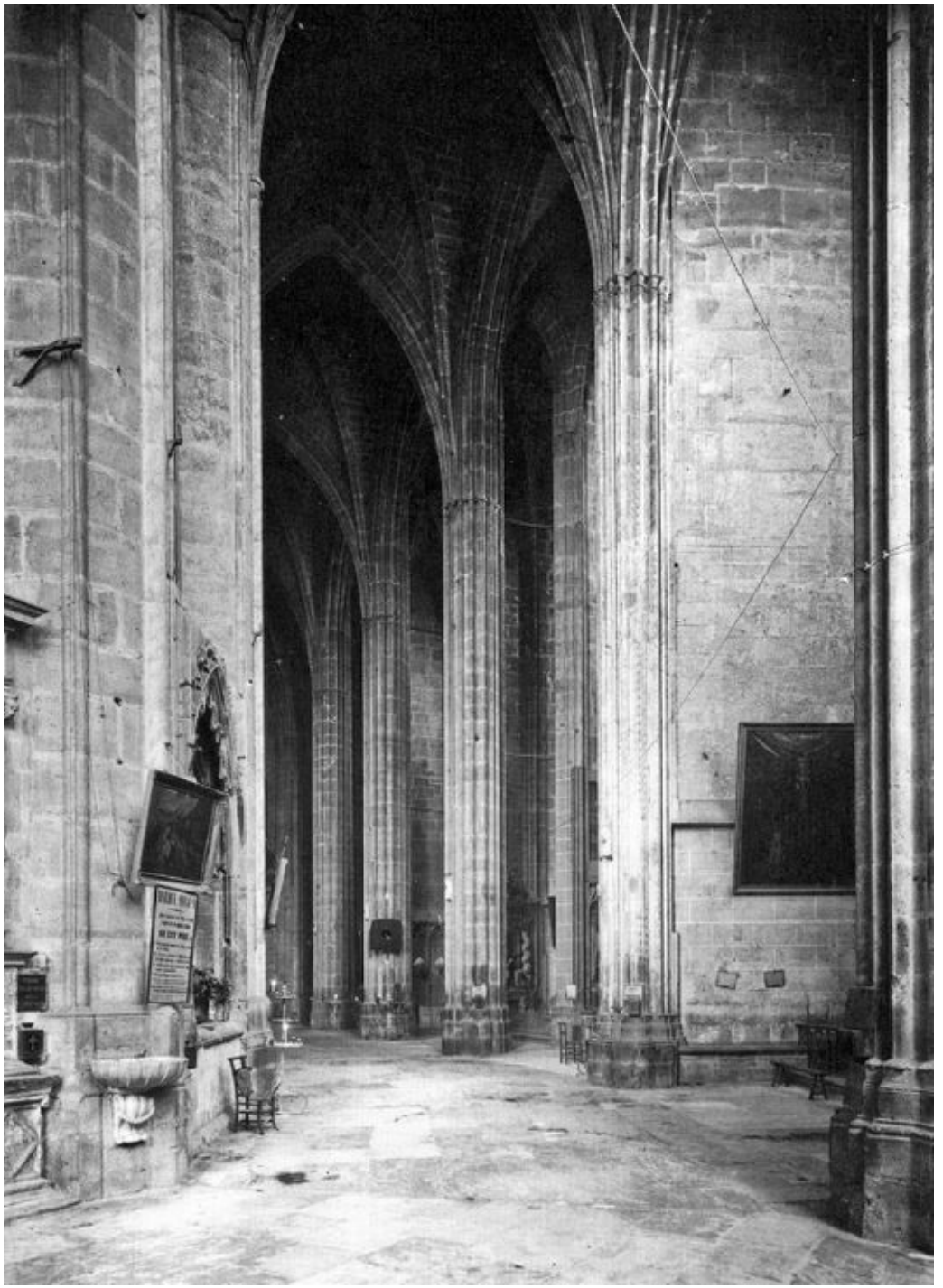

NARBONNE, KATEDRÁLA St-Just-et-Pasteur, interiér vysokého chóru, konec 13.stol.-kolem 1330

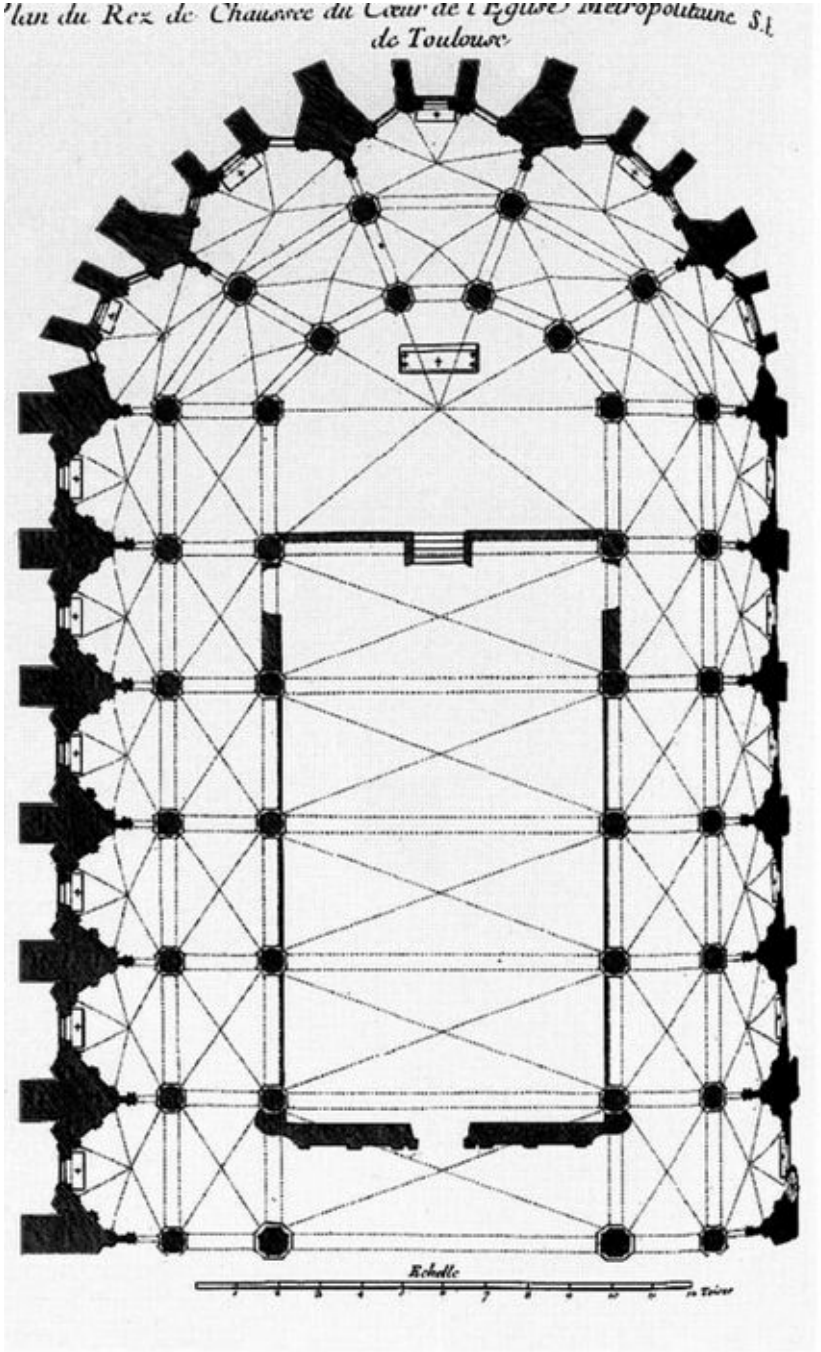

TOULOUSE, KATEDRÁLA ST-ETIENNE, půdorys,
loď první polovina a třetí čtvrtina 13. stol., počátek stavby chóru po 1270.

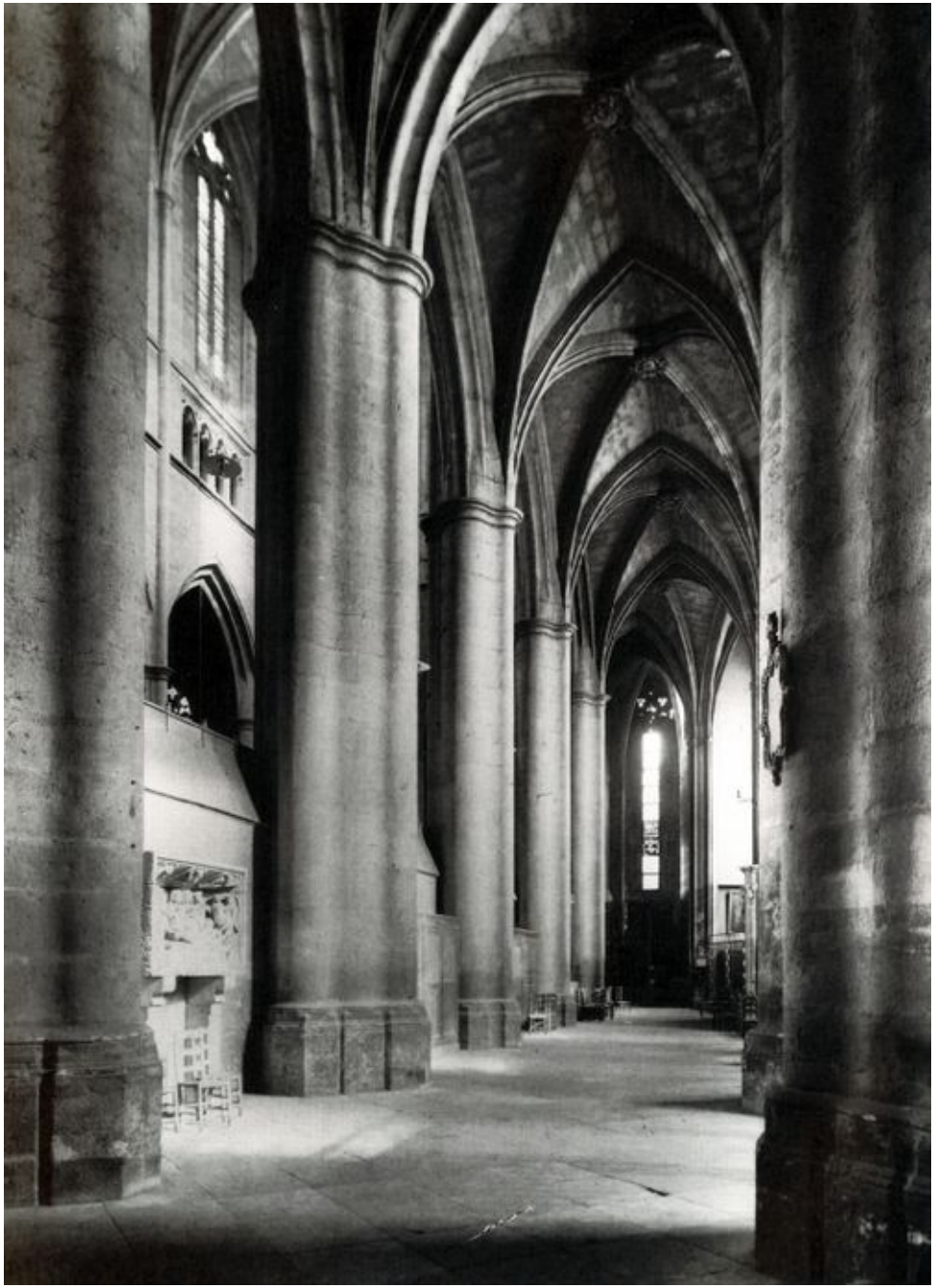

RODEZ, KATEDRÁLA NOTRE DAME, základní kámen položen r. 1277,
pomalý postup stavby v průběhu 14. a 15. stol.

Clermont-Ferrand, katedrála, vysoký chór, zahájení stavby r. 1248.

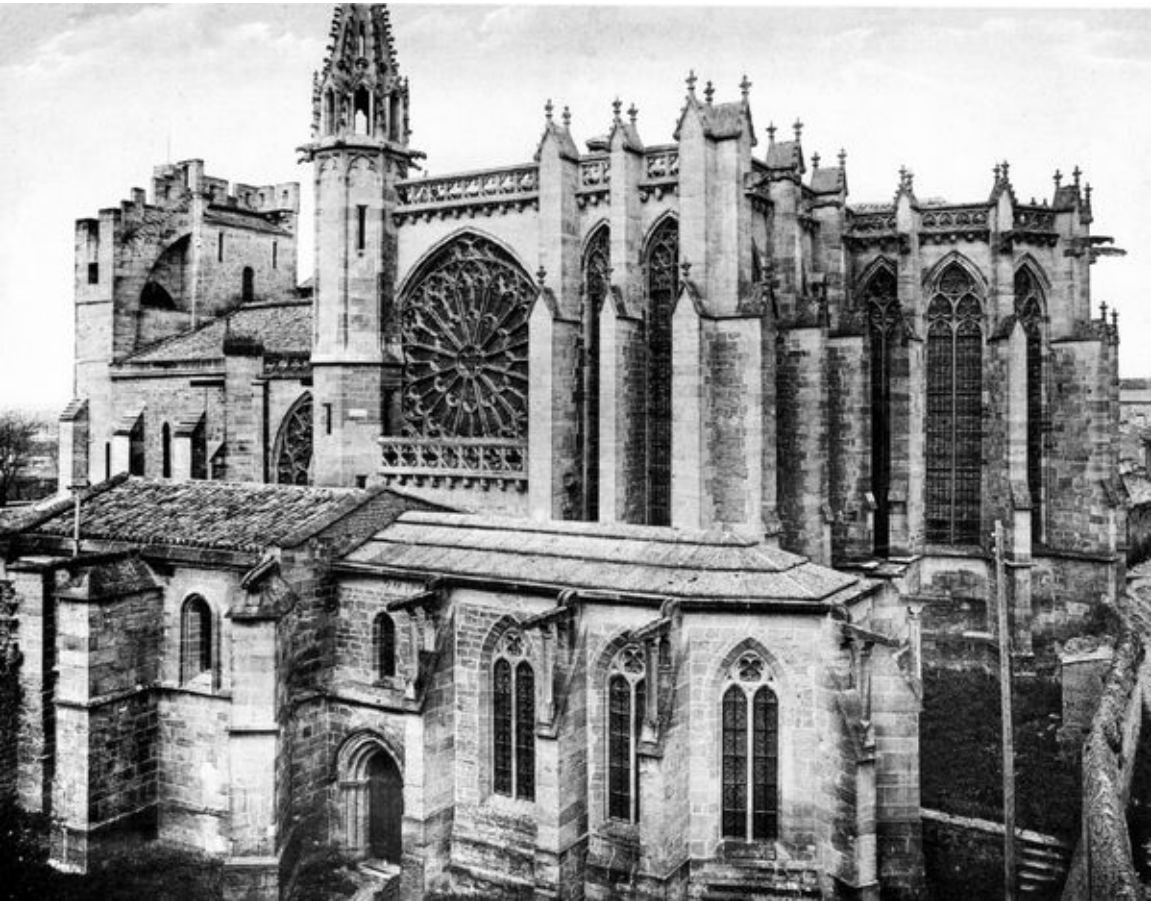

CARCASONNE, ST. NAZAIRE, zahájení stavby kolem r. 1280.

ALBI, KATEDRÁLA, Pohled od východu, 1282 - kolem 1330

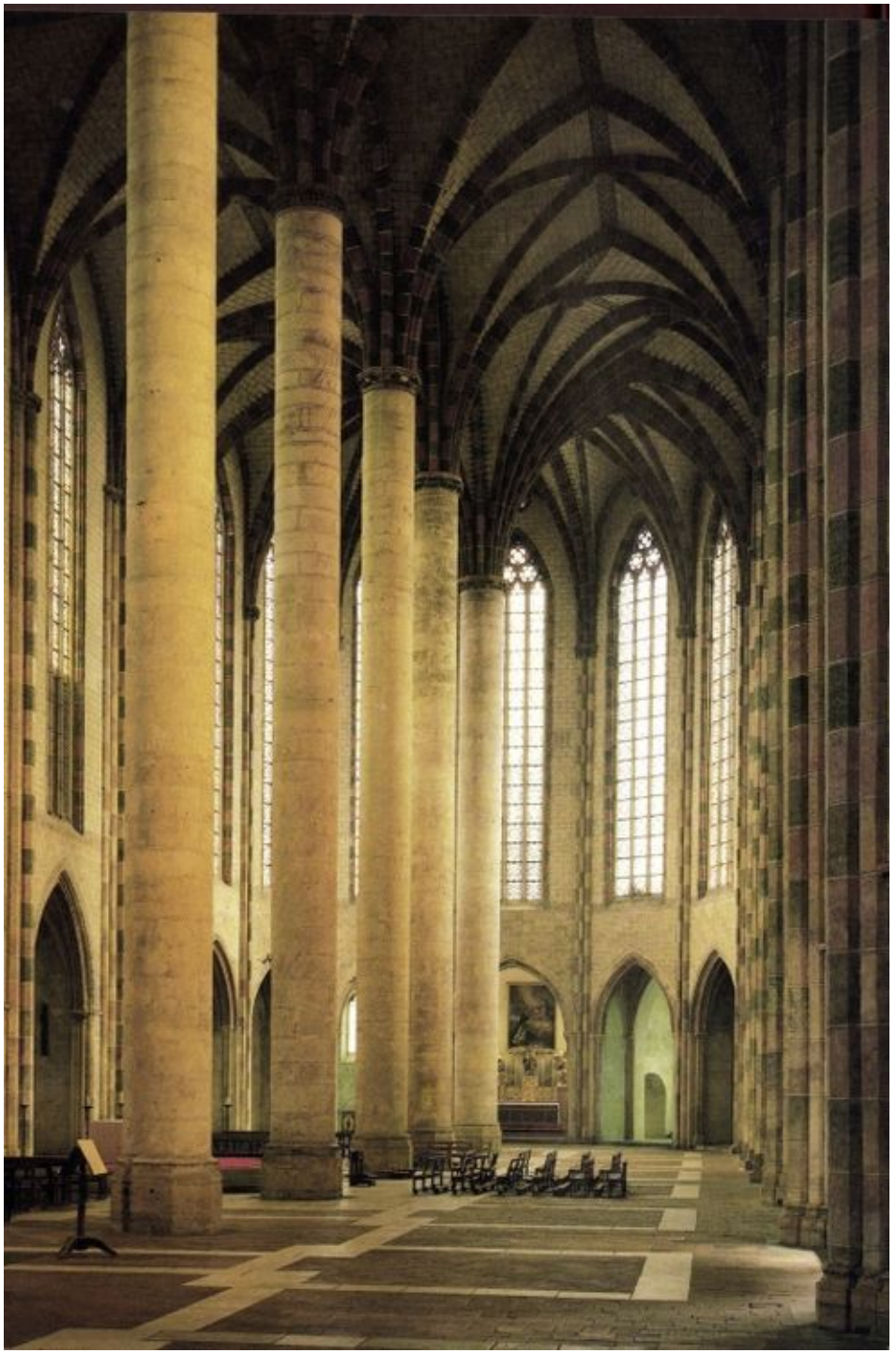

TOULOUSE, DOMINIKÁNSKÝ KOSTEL., východní část kostela ca. 1275-1385 .

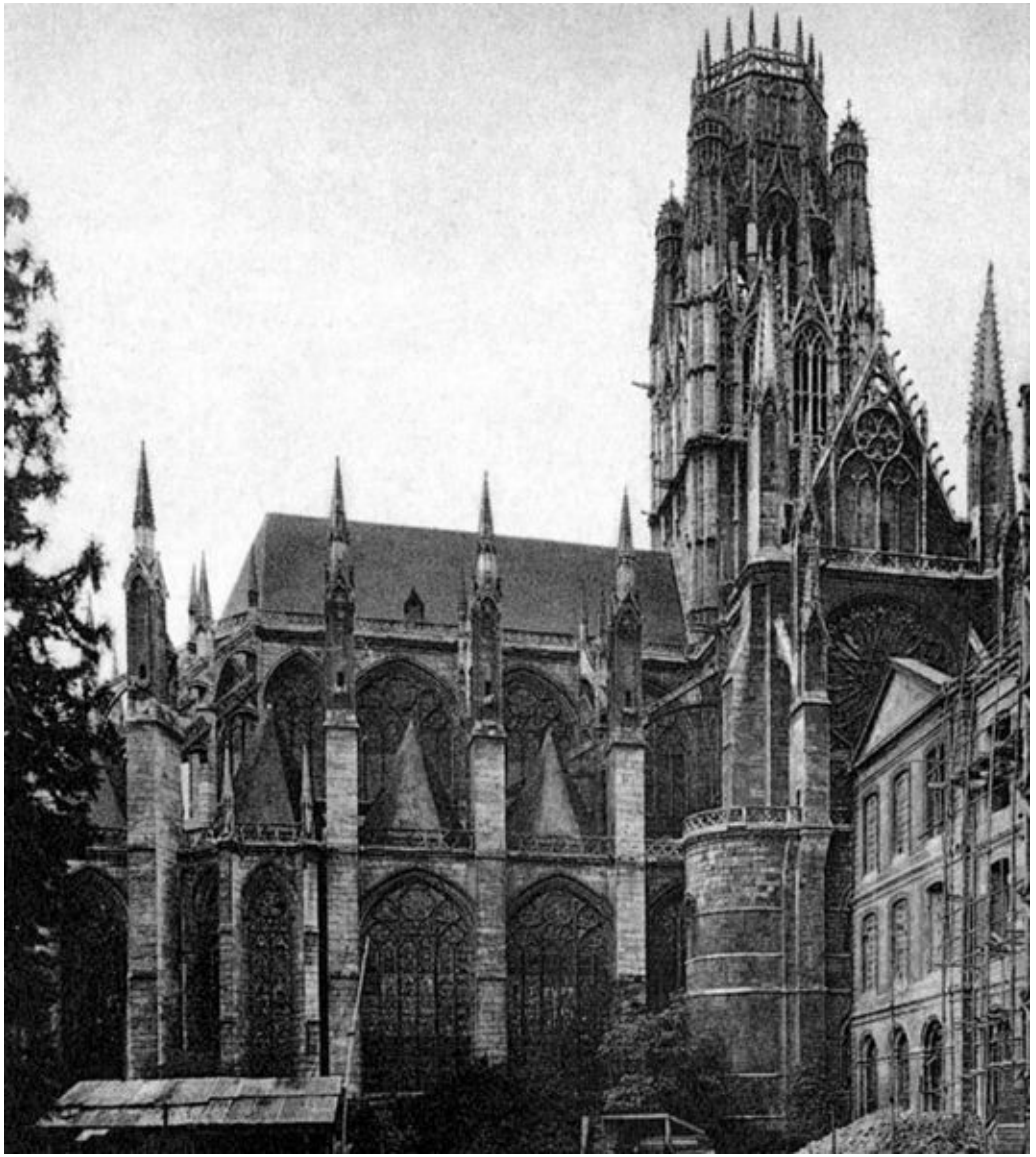

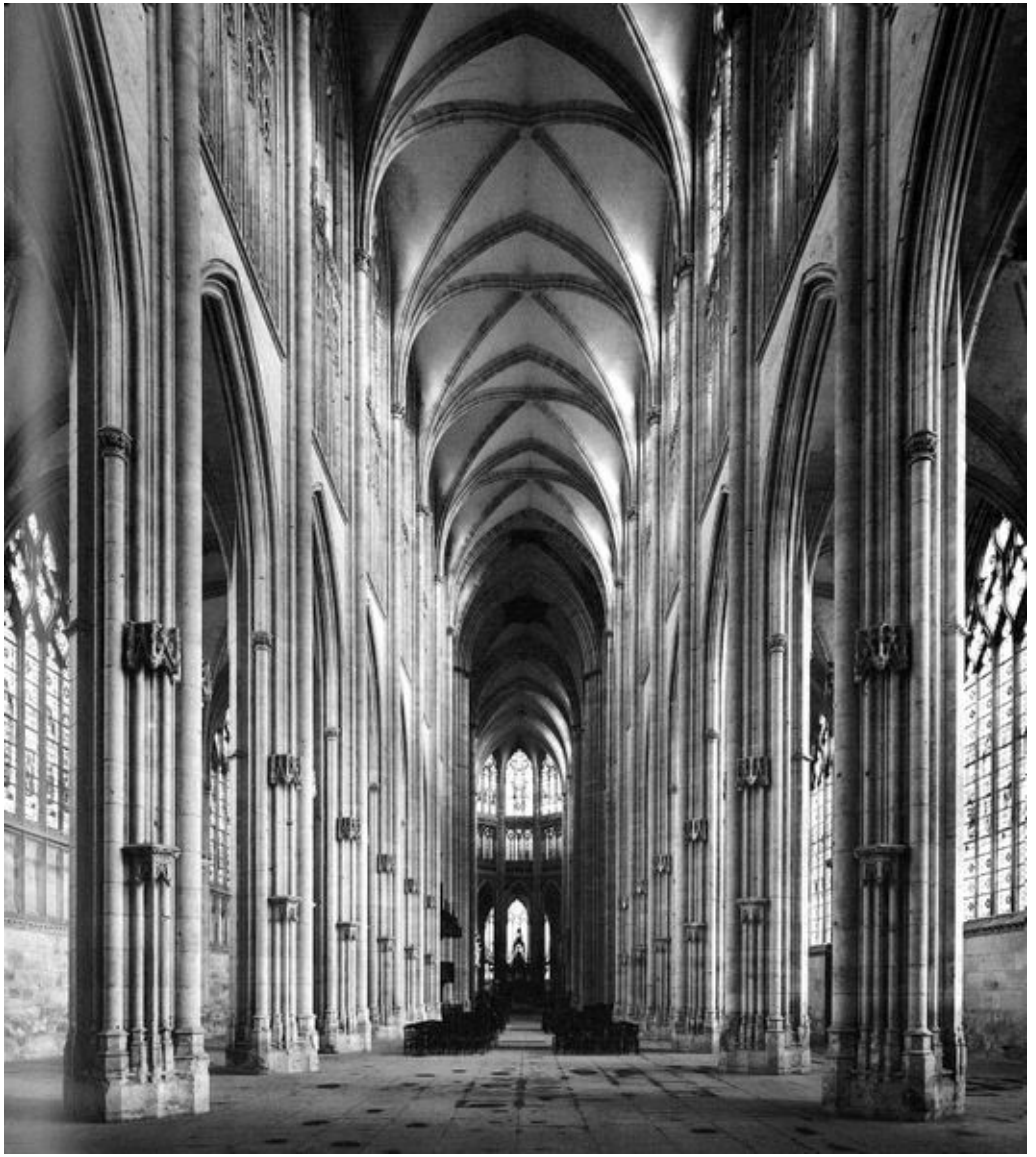

ROUEN, SAINT-OUEN, po 1318

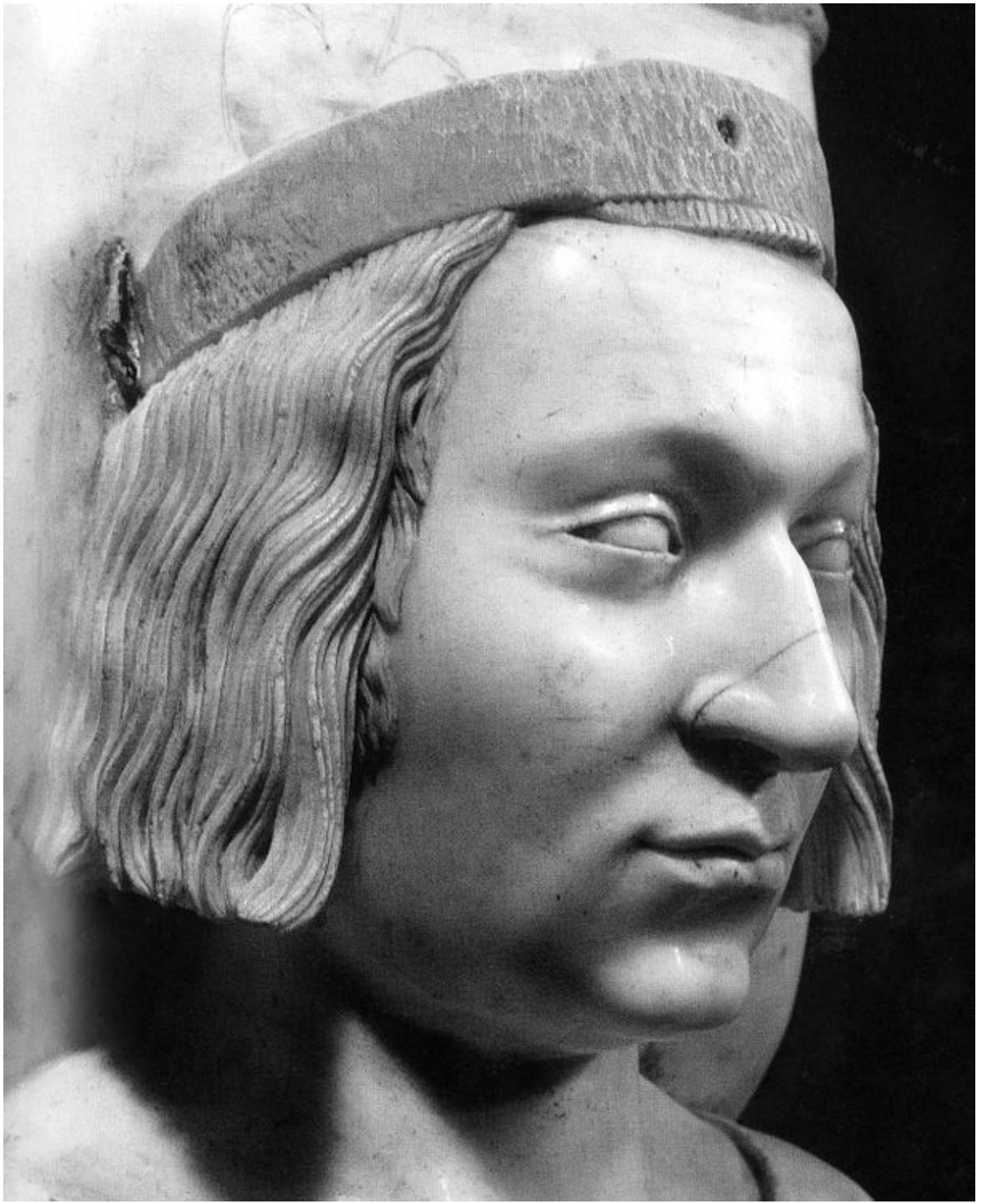

SAINT DENIS, ANDRÉ BEAUNEVEU,
Socha na náhrobku francouzského krále Karla V., kolem 1370

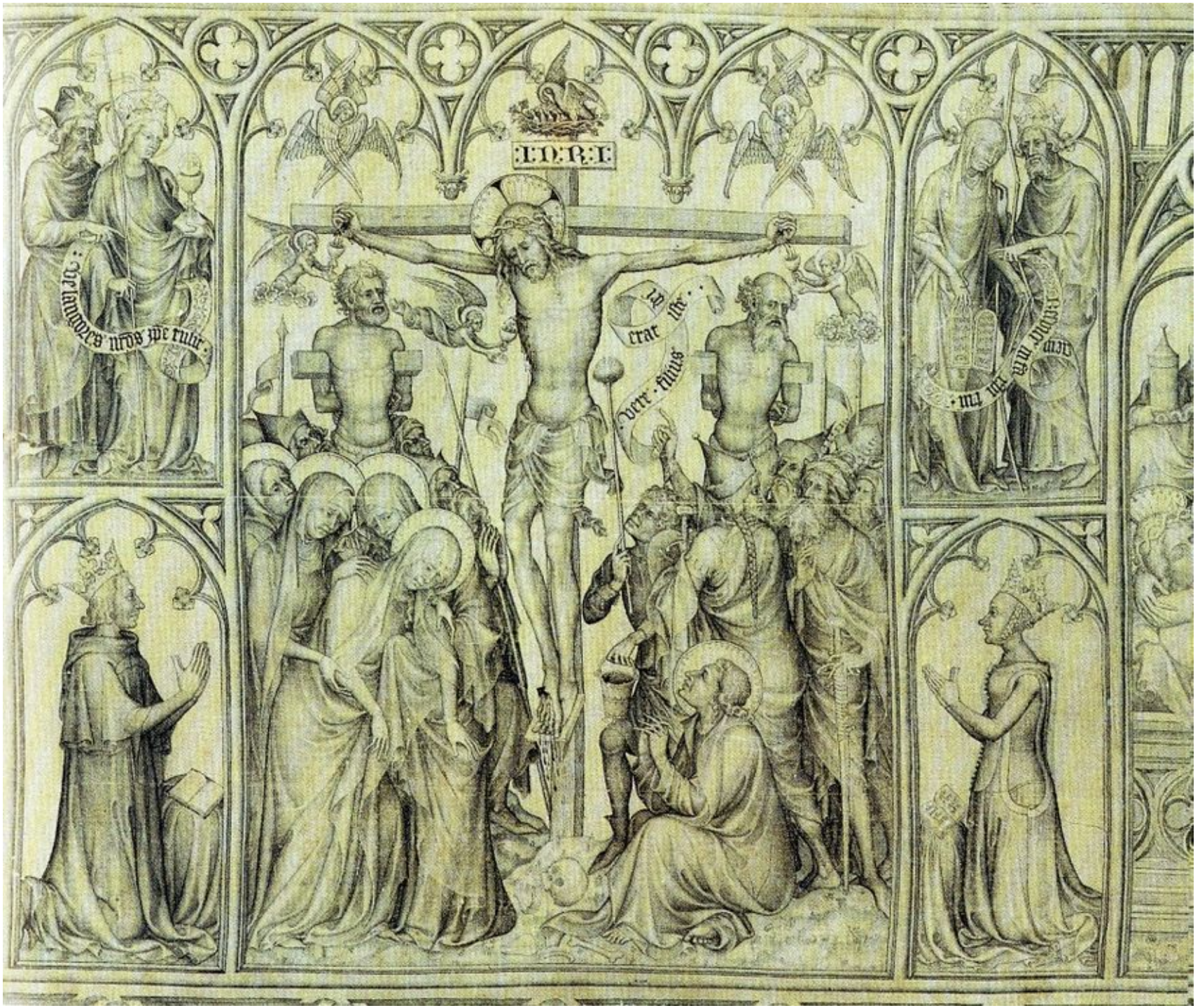

ANTEPENDIUM Z NARBONNE. Král Karel V. na modlitbách, Paříž, Louvre, kolem 1370

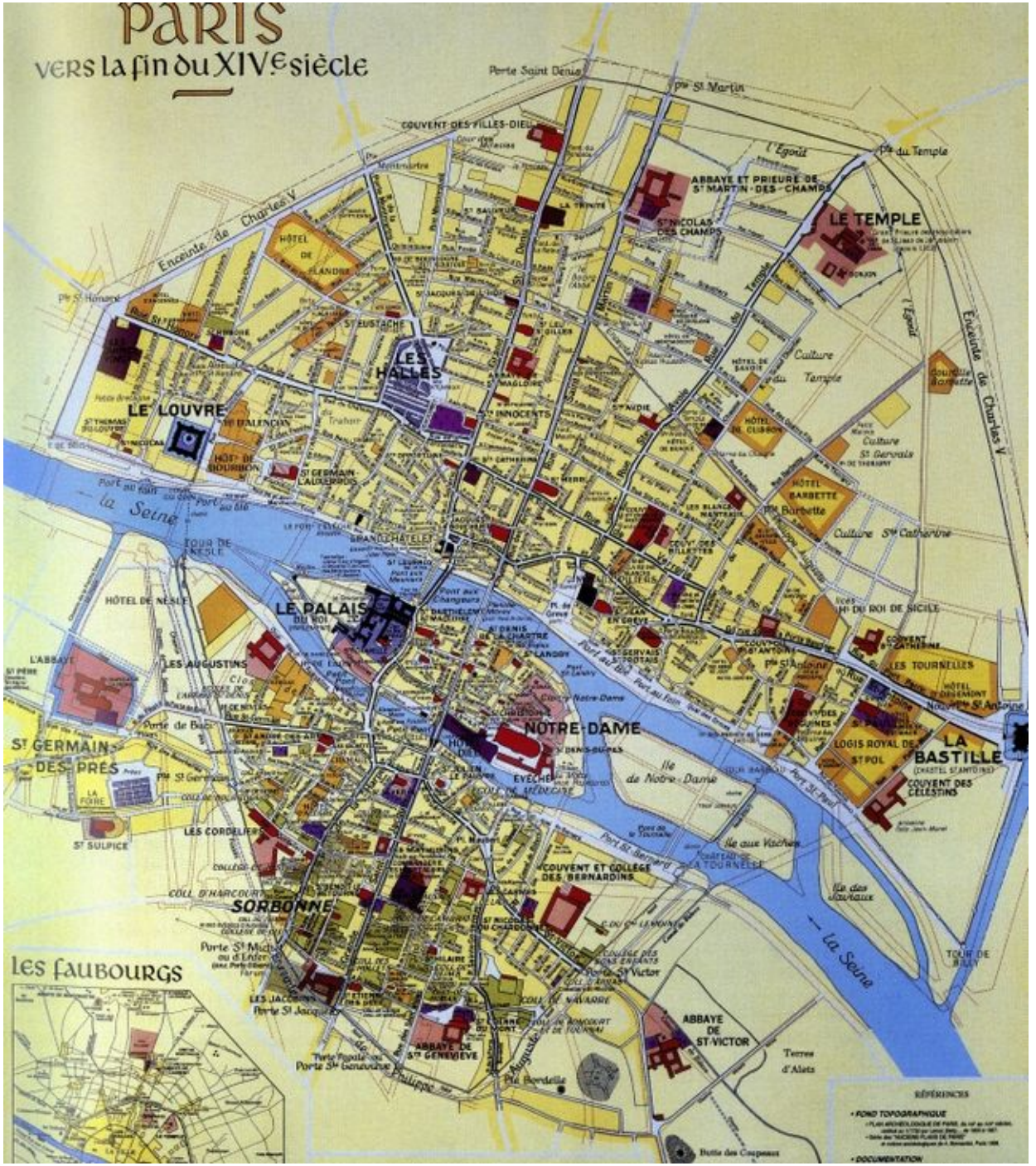

Paříž na konci 14. století

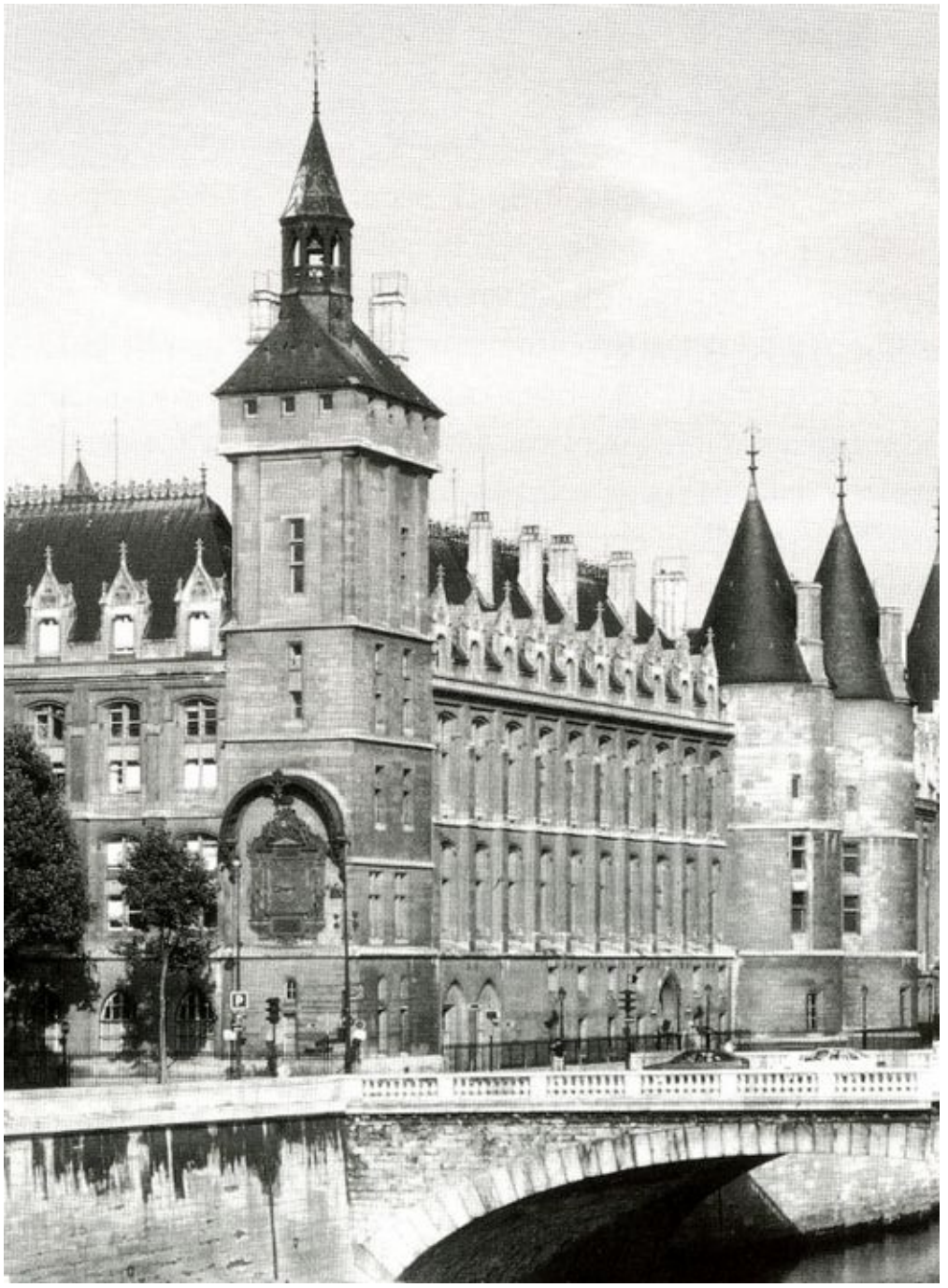

Slavnostní hostina v Palais de la Cité u příležitosti návštěvy císaře Karla IV.
na začátku r. 1378 a Palais de la Cité (jádro 13. a 14. stol., pozdější přestavby)

PAŘÍŽ, LOUVRE ZA KARLA V. Detail z obrazu Piety ze Saint-Germain-des-Pres v Paříži, 15. stol

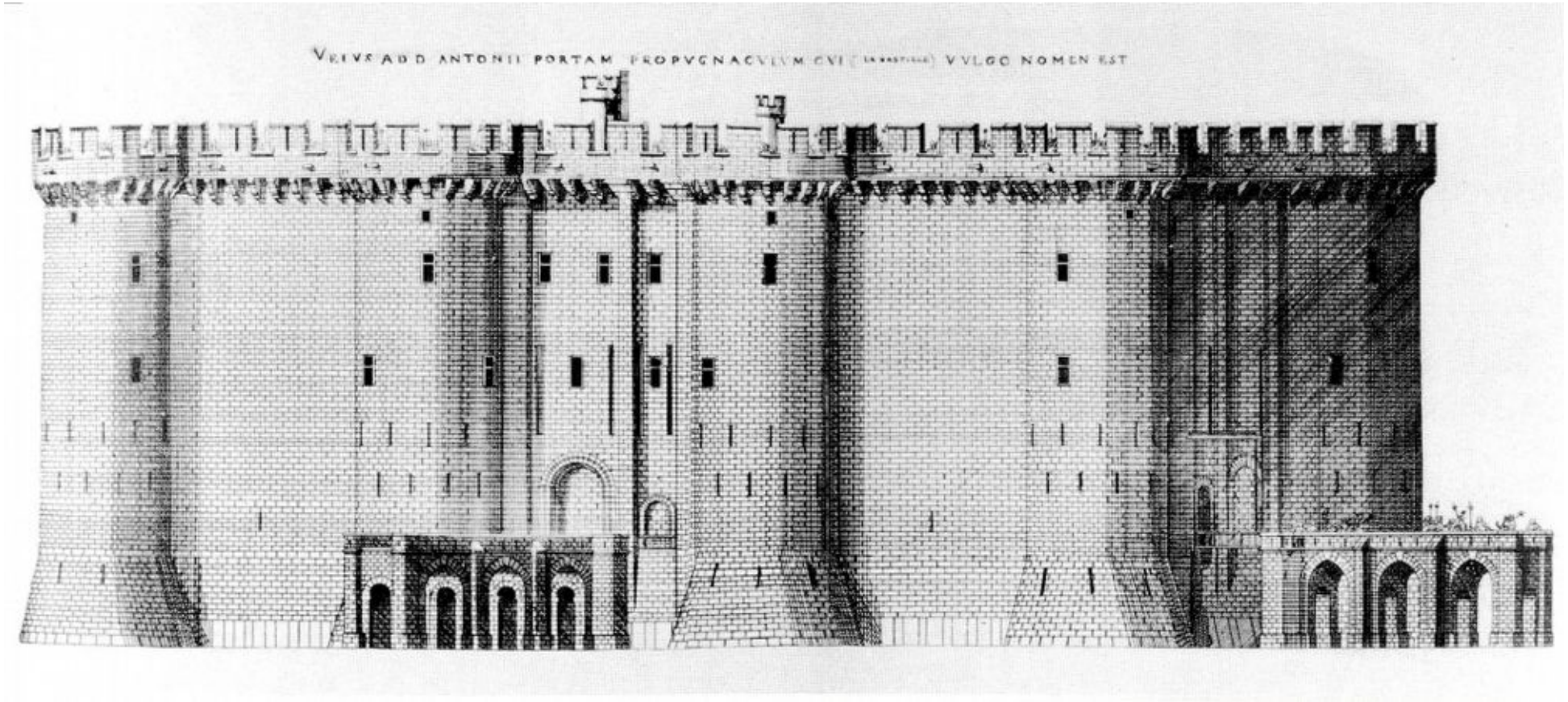

PAŘÍŽ, Bastilla, kolem 1370

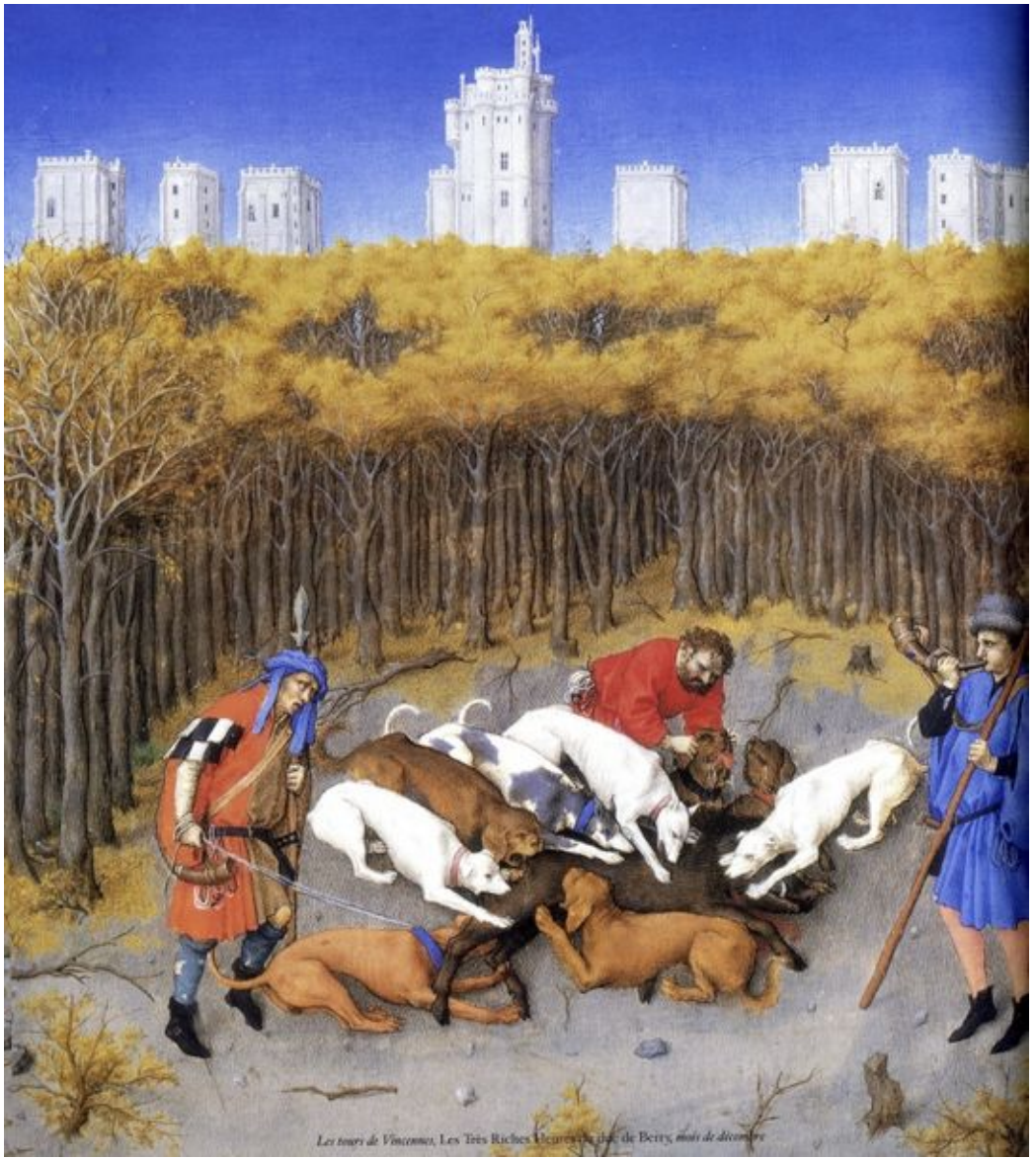

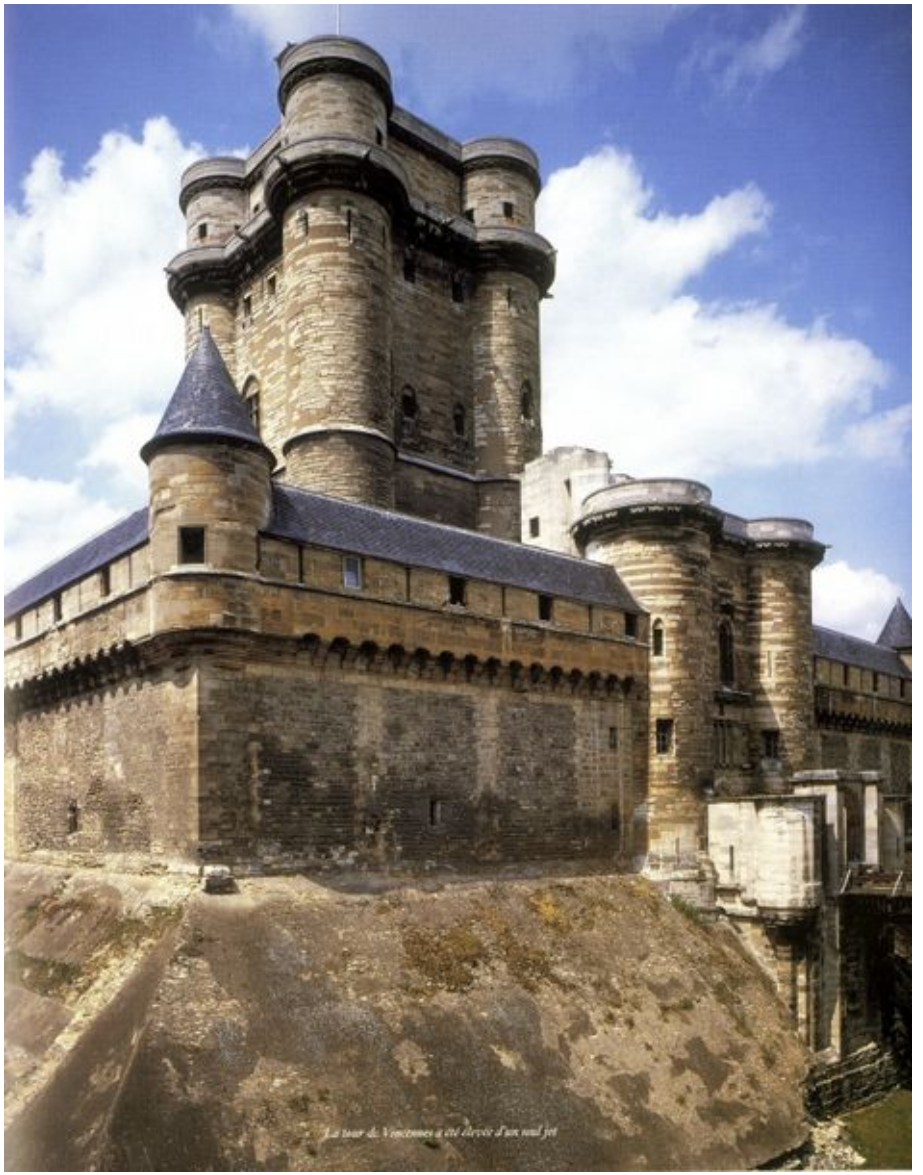

PAŘÍŽ, Vincennes, hrady na vyobrazení z Přebohatých hodinek vévody z Berry (1411/12-1416)
a dnešní pohled na hlavní donjon (kolem 1370)

Vincennes, hradní kaple, exteriér (– kolem 1380-1550) a detail konzoly, (kolem 1390)

PAŘÍŽ, VĚŽ PALÁCE JANA Z BERRY, detail klenby, 1409-1411

CHAMPOL U DIJONU, KARTOUZA, Portál, 1390/1391

POHŘEB KARLA VI, Misál Juvenala des Ursins, Musée Carnavalet Paris – 15. stol.

Avignon, papežský palác, ca. 1340-1350

Avignon, papežský palác, síň dolní pokladnice (příp. Velká kaple, druhá čtvrtina 14. stol)
a síň v tzv. Andělské věži, 1336-1337

Gotická architektura v německých zemích

Základní přednášené okruhy

1. Počátky gotické architektury na území Svaté říše římské

Dóm v Magdeburku – monumentální stavba na břehu Labe. Nástup gotiky v říšském Lotrinsku - katedrála v Toulu – převzetí severofrancouzského modelu, vliv architektury Champagne. Liebfrauenkirche v Trevíru; kostel sv. Alžběty v Marburku; Gotické tvarosloví na Rýně a jeho symbióza s románskou tradicí (kostel sv. Gereona v Kolíně, kostel Groß St. Martin v Kolíně ad.). Katedrála v Laonu a odezva její architektury na Rýně a v krajích východně od Rýna. Dóm v Bamberku a jeho věže – inspirace příkladem Laonu. Nástup gotiky na půdě cisterciáckých klášterů (Maulbronn a Bebenhausen ve Švábsku, Riddagshausen v Dolním Sasku, Ebrach ve Francích, cisterciácké kláštery v Rakousku v první polovině 13. století – Heiligenkreuz, Zwettl, Lilienfeld). Západní chór dómu v Naumburku – sochařská výzdoba a architektura. Navázání na architekturu severofrancouzské Champagne.

2. Císař Friedrich II. jako stavebník a objednavatel uměleckých děl. Rival rodu Štaufů – císař Otto IV. z rodu Welfů a jeho stavby.

Nová města a kastely Friedricha II. v sicilském království. Castel del Monte jako vrcholné dílo profánní architektury doby Friedricha II. Stavební dílo v Braunschweigu a okolí v době Otty IV. (Braunschweig - kostel sv. Blažeje; Braunschweig - kostel sv. Kateřiny; Goslar – Neuwerkkirche).

3. „Opus francigenum“ – recepce francouzské gotiky doby Ludvíka IX. Katedrála v Kolíně nad Rýnem, Altenberg, katedrála ve Štrasburku (loď), Wimpfen i. Tal, Naumburk. Západní průčelí katedrály ve Štrasburku.

Položení základního kamene pro stavbu kolínské katedrály v roce 1248. Nový prostor pro relikvie Svatých tří králů. Rozměry a stylový charakter kolínské katedrály – průlom v architektuře Porýní. Recepce francouzské gotiky na stavebním díle ve Wimpfenu i. T., na münstru ve Freiburgu a v Naumburku. Katedrála v Metách. Katedrála ve Štrasburku – porýnská reflexe francouzského sochařství a architektury. Západní průčelí průčelí ve Štrasburku – jedinečná syntéza porýnského „westwerku“ a výrazového rejstříku francouzské katedrální gotiky.

4. Architektura cisterciáků a žebravých řádů

Šíření cisterciáckého řádu z Burgundska po celém teritoriu západokřesťanské Evropy. Centralistická organizace řádu, řádové generální kapituly, řádová statuta, reformní duch řehole. Cisterciácké kláštery ve Svaté říši římské a jejich význačné stavby z 12. století a raného 13. století (Eberbach, Heisterbach ad.). „Ideální“ dispozice cisterciáckého kláštera. Gotické tvarosloví na stavbách cisterciáckých klášterů z 13. století (Haina v Hessensku, Schulpforta u Naumburka ad.). Jaká byla úloha cisterciáckých klášterů a jejich staveb při šíření gotické architektury? Diferenciace výrazového rejstříku cisterciáckých staveb v době okolo roku 1300 a nové tendence v první polovině 14. století. Nástup žebravých řádů a jejich požadavky na podobu řádových staveb. Statuta menších bratří z r. 1260. Nové požadavky a úkoly, z toho vyplývající charakter mendikantských kostelů. Programová strohost mendikantské architektury (kostel dominikánů v Řezně).

5. Výrazová rozmanitost v architektuře sklonku 13. a v první polovině 14. století

Vliv západního průčelí katedrály ve Štrasburku (severní průčelí příčné lodi klášterního kostela v Salemu; kostel sv. Kateřiny v Oppenheimu). Cisterciáckého opatství v dolnorakouském Heiligenkreuzu v době Habsburklů. Síňový závěr klášterního kostela v Heiligenkreuzu – klíčová stavba středoevoropské architektury. Reprezentace císaře Ludvíka Bavora. Fundace a stavby trevírského arcibiskupa a říšského kurfiřta Balduina Lucemburského (Oberwesel na Rýně, most přes Moselu v Koblenzi).

6. Císař Karel IV. jako fundátor a stavebník. Velká díla pozdního 14. a raného 15. století. Krásný styl v architektuře

Reprezentace římského krále a císaře prostřednictvím architektury a uměleckých děl. Karel IV. a Norimberk – Mariánský kostel, výstavba chóru kostela sv. Sebalda. Hrad v Laufu u Norimberka a jeho výzdoba. Další fundace Karla IV. v tzv . Nových Čechách ve Francích. Hrad Karlštejn, schrána na vzácné relikvie a říšský poklad. Praha jako nová rezidence vladařů Svaté Říše římské. Nové kostely na Novém Městě pražském a jejich stylová rozmanitost. Stavba pražské katedrály – Matyáš z Arrasu a Petr Parléř. Klášter celestinů na Oybině. Založení v Nieder-Ingelheimu na Rýně.

Dóm v Cáchách, jeho postavení jako korunovačního chrámu římských králů. Výstavba velkého chóru inspirovaná pařížskou Sainte Chapelle. Boční kaple dómu v Cáchách.

Cihlové stavby doby Karla IV. v Lužici a v marce braniborské (Kostel v Luckau, Mariánský kostel ve Frankfurtu nad Odrou). Rezidence Karla IV. v Tangermünde.

7. Dílo rodu Parléřů a jeho odezva.

Kostel sv. Kříže ve Švábském Gmündu (síňové trojlodí a chór). Transformace katedrálního chóru a modelový charakter gmündského řešení. Parléřovské dílo na dómu v Augsburku (jižní brána); Rod Parléřů a Norimberk? (dílo Michaela Parléře na stavbě Mariánského kostela?, chór kostela sv. Sebalda a jeho klíčové místo jako modelové stavby); dílo mistra Johannese z Gmündu ve Freiburgu v Breisgau a v Basileji (chór); stavba münsteru v Ulmu. Parléřovské dílo na jižní věži západního průčelí katedrály v Kolíně (Petrský portál); katedrála v Řezně – parléřovská architektura a sochařská výzdoba; Václav Parléř ve Vídni; budování domu v Miláně a architekti ze severu.

8. Architektura pozdní gotiky v první a druhé třetině 15. století

Nová umělecká centra v Říši po roce 1400. Stavby v teritoriu rodu Wettinů (Knížecí kaple dómu v Míšni, zámecká kaple v Altenburgu, ar chitektura v Drážďanech); Vídeň a stavba domu sv. Štěpána (mistr Václav, mistr Peter von Prachatitz); Hans Krummenauer a výstavba dómu sv. Štěpána v Pasově; dílo Hanse von Burghausen v Dolním Bavorsku (kostel sv. Martina a špitální kostel v Landshutu, kostel sv. Jakuba ve Straubingu. Mariánský kostel v Salzburgu); mistr Conrad von Einbeck v Halle (Moritzkirche). Dílo rodu Roritzerů v Řezně. Kaniha Matěje Roritzera („Über die Falen Gerechtigkeit“).

Ulrich von Ensingen na katedrále ve Štrasburku a na münstru v Ulmu; mistr Madern Gerthener ve Frankfurtu nad Mohanem.

Reprezentace a dvorské umění císaře Friedricha III. (hrad ve Vídeňském Novém Městě, sochařské dílo Nicolause Gerhaerta z Leydenu – náhrobek Friedricha III. v chrámu sv. Štěpána ve Vídni).

9. Cihlová architektura v hanzovních městech a na území řádu německých rytířů

Zakladatelské dílo rodu Askánců v braniborské marce. Cihlové stavby v braniborských klášterech (Jerichow, Lehnin, Chorin) a ve městech. Město Lübeck jako středisko obchodu a Hansy – Mariánský kostel v Lübeku jako modelová stavba německého severu. Cihlové kostely v hansovních městech – Wismar, Rostock, Gdaňsk ad. Řád německých rytířů, řádové území a stavby hradů a kostelů. Hrad Marienburg jako sídlo řádového velmistra. Cihlové stavby Hanse Brunsberga v době kolem roku 1400 v Braniborsku a v Pomořanech a díla jemu připisovaná a jejich vazba k parléřovské tvorbě (svatojakubský kostel ve Štětíně, kostel sv. Kateřiny v Brandenburgu, radnice v Tangermünde, kostel ve Stargardu).

10. Pozdní gotika a nastupující renesance v době okolo roku 1500.

Dvorské umění císaře Maximiliána I. Chrám sv. Štěpána ve Vídni v době okolo roku 1500 (mistři Lorenz Spenyng, Jörg Öxl, Anton Pilgram). Pozdně gotické plány ve sbírce Vídeňské akademie. Pozdní gotika v jižním Německu – Ingolstadt (Frauenkirche); pokračování stavby münstru v Ulmu; síňové chrámy v Nördlingen, Dingolfingu a v Mnichově (Frauenkirche). Město Norimberk jako významné hospodářské, kulturní a umělecké centrum Říše – stavba a vybavení chóru kostela sv. Vavřince (Lorenzkirche).

Pozdně gotická architektura v teritoriu Wettinů – Albrechtsburg v Míšni (mistr Arnold Westfálský a jeho inovace), městský farní kostel P. Marie v Pirně (mistři Peter Ulrich a Markus Ribisch), stavby v horních městech Schneebergu, Freibergu a v Annabergu. Dynamické klenby mistra Jakuba Heilmanna ze Schweinfurtu v kostele sv. Anny v Annabergu. Dílo Wendela Roskopfa v Lužici a ve Slezsku – spojení dynamizace gotiky a renesančního tvarosloví.

Literatura:

BRAUNFELS Wolfgang: Abendländische Klosterbaukunst. Köln 1969

BUSCH Harald: Deutsche Gotik. Wien / München 1969.

ERLANDE-BRANDENBURG: Triumph der Gotik 1260-1380 (= Universum der Kunst Bd. 34). München 1988; původní francouzské vydání pod názvem: La conquéte de ľ Europe. Paris 1987.

FISCHER Friedhelm Wilhelm: Unser Bild von der deutschen spätgotischen Architektur des XV. Jahrhunderts (= Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse Jahrgang 1964 – 4. Abhandlung). Heidelberg 1964.

FRANKL Paul: Gothic Architecture (revised by Paul CROSSLEY). Yale / New Haven / London 2000.

KLEIN Bruno (ed.): Gotik (= Geschichte der bildenden Kunst in Deutschland. Bd. 3.). München / Berlin / London / New York 2007.

KUTHAN Jiří: Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis (= Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění – historie III. Praha 2005.

LEGNER Anton (ed.): Die Parler und der Schöne Stil 1350-1400. Europäische Kunst unter den Luxemburgern. Ein Handbuch zur Ausstellung des Schnütgen-Museums in der Kunsthalle Köln Bd. 1-3. Köln 1978.

NUßBAUM Norbert: Deutsche Kirchenbaukunst der Gotik.Köln 19942.

SCHURR Marc Carel: Gotische Architektur im mittleren Europa 1220-1340. Von Metz bis Wien. München / Berlin 2007.

SEDLMAYR Hans: Die Entstehung der Kathedrale. Zürich 1950.

SIMSON Otto von: Das Mittelalter II. Das hohe Mittelalter. Propyläen Kunstgeschichte Bd. VI., Frankfurt am Main / Berlin / Wien 1984.

SUCKALE Robert: Die Hofkunst Kaiser Ludwigs des Bayern. München 1993.

SUCKALE Robert: Kunst in Deutschland. Von Karl dem Großen bis Heute. Köln 1998.

TOMAN Rolf (red.): Gotika. Architektura – Plastika – Malířství. Praha 2000 (mimořádně špatný překlad) – lépe používat německé vydání, jmenovitě stati Bruno Kleina a Petera Kurmanna.

Katalogy výstav:

Die Zeit der Staufen. Geschichte – Kunst - Kultur (Württembergisches Landesmuseum Stuttgart). Bd. 1-4. Stuttgart 1977; Bd. 5 Supplementum: Vorträge und Forschungen. Stuttgart 1979.

Die Parler und der Schöne Stil 1350-1400. Europäische Kunst unter den Luxemburgern. Ein Handbuch zur Ausstellung des Schnütgen-Museums in der Kunsthalle Köln Bd. 1-3. Köln 1978 /ed. Anton LEGNER/.

Ornamenat ecclesiae. Kunst und Künstler der Romanik. Katalog zur Ausstellung des Schnütgen-Museums in der Josef-Haubrich-Kunsthalle. Bd. 1-3. Köln 1985 /ed. Anton LEGNER/.

Otto IV. Traum vom welfischen Kaisertum. Petersberg 2009.

Kaiser Friedrich II. (1194-1250). Welt und Kultur des Mittelmeerraums. Begleitband zur Sonderausstellung „Kaiser Friedrich II. (1194-1250). „Welt und Kultur des Mittelmeerraums“ im Landesmuseum für Natur und Mensch, Oldenburg. Mainz am Rhein (2007)

Aufbruch in die Gotik. Der Magdeburger Dom und die späte Stzauferzeit. Bd. 1-2. (Landesausstellung Sachsen-Anhalt aus Anlass des 800. Domjubiläums vom 31. August bis zum 6. Dezember 2009 im kulturhistorischen Museum Magdeburg). Mainz 2009.

.

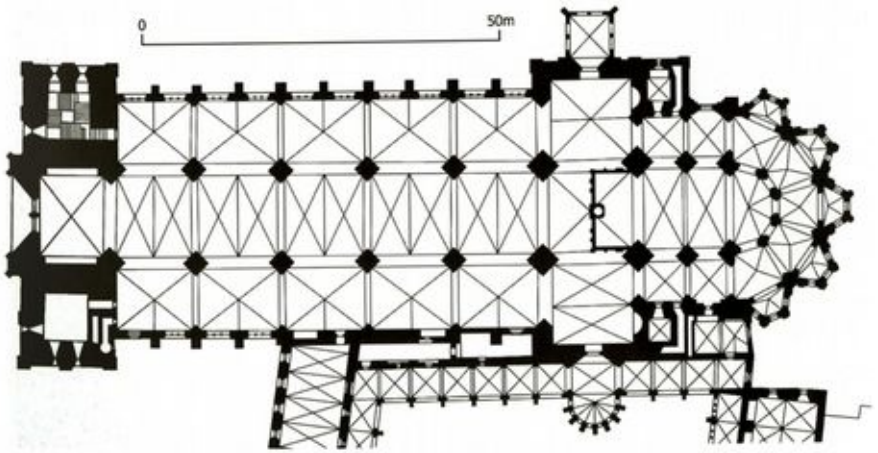

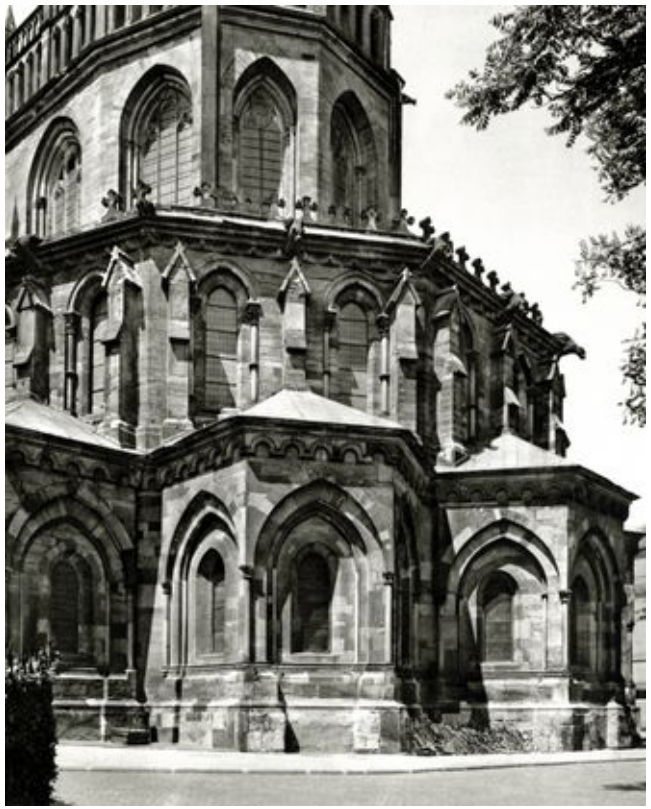

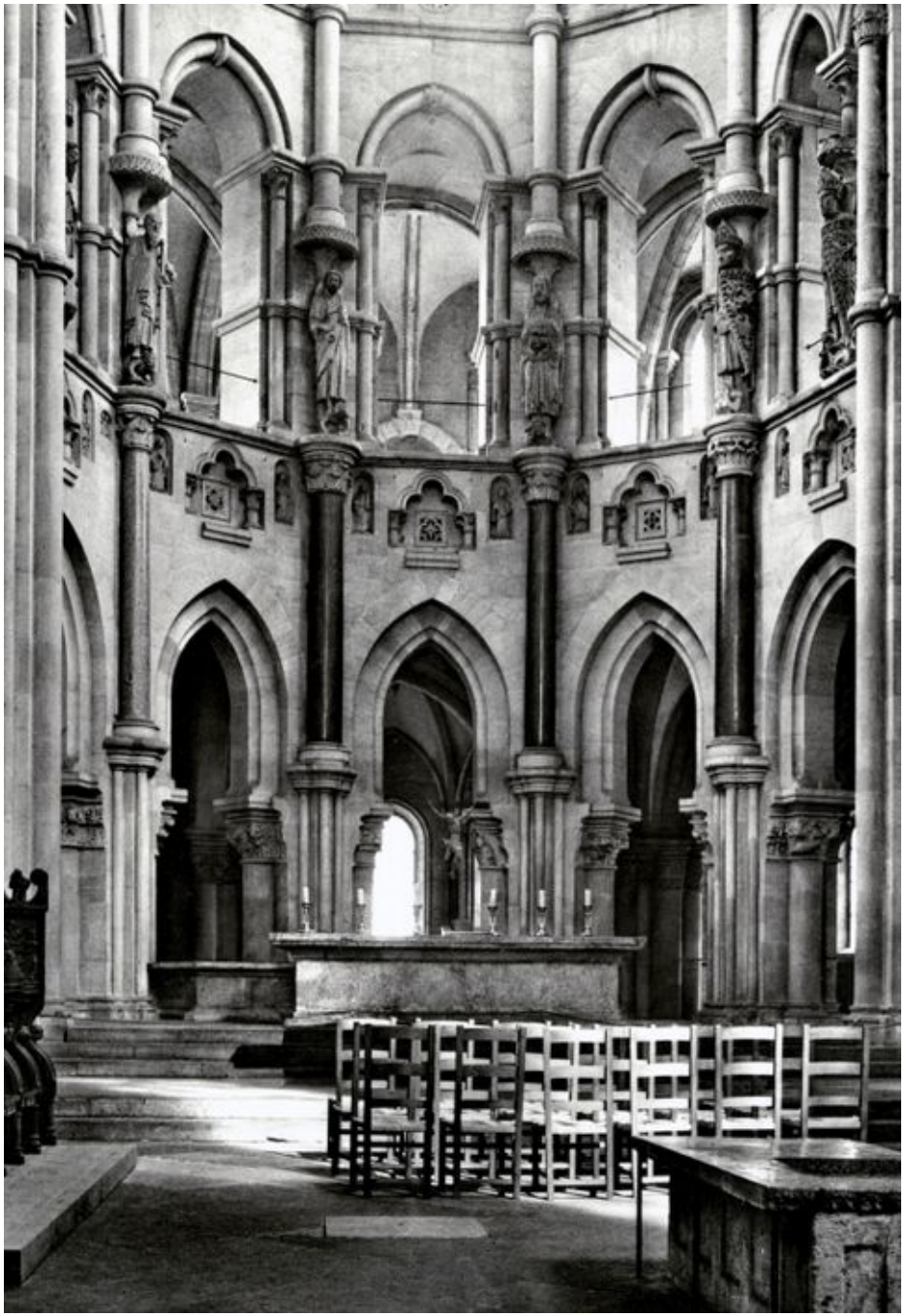

Magdeburg, dóm, zahájení stavby 1209

TOUL, KATEDRÁLA. Průhled hlavní lodí k východu, stavba od r. 1221

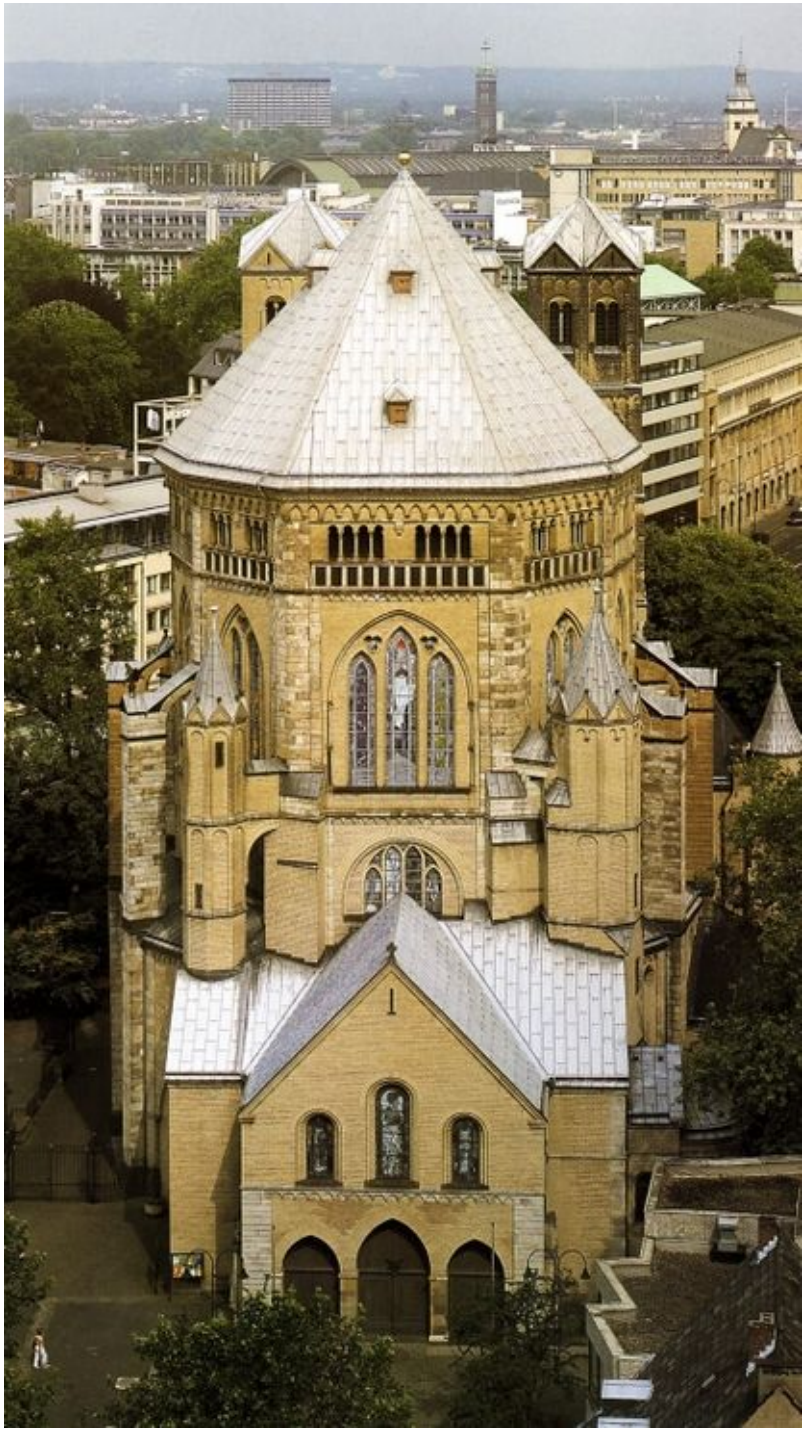

Kolín nad Rýnem, kostel sv. Gereona, 1219-1227

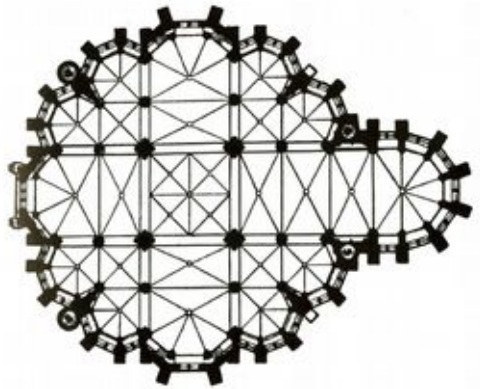

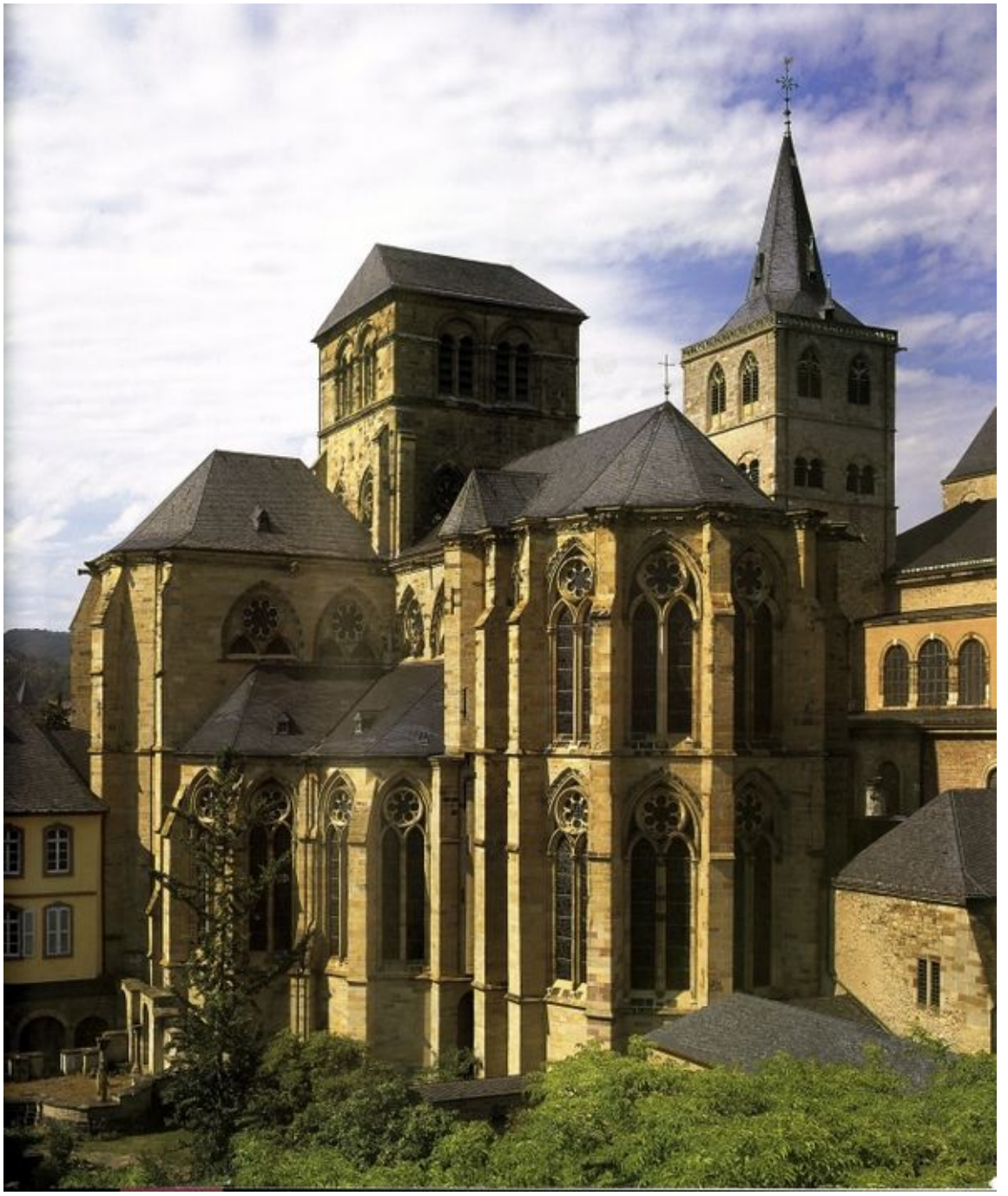

TREVÍR, LIEBFRAUENKIRCHE, začátek stavby 1227.

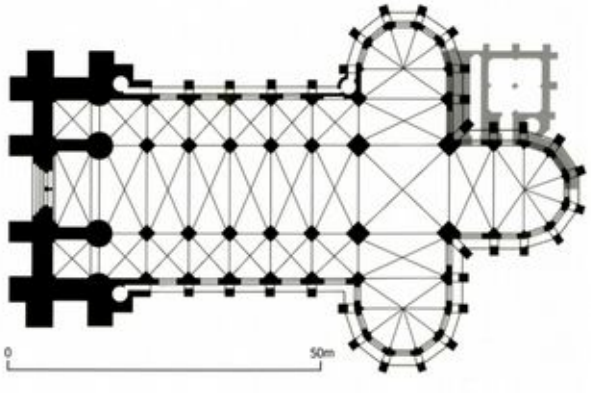

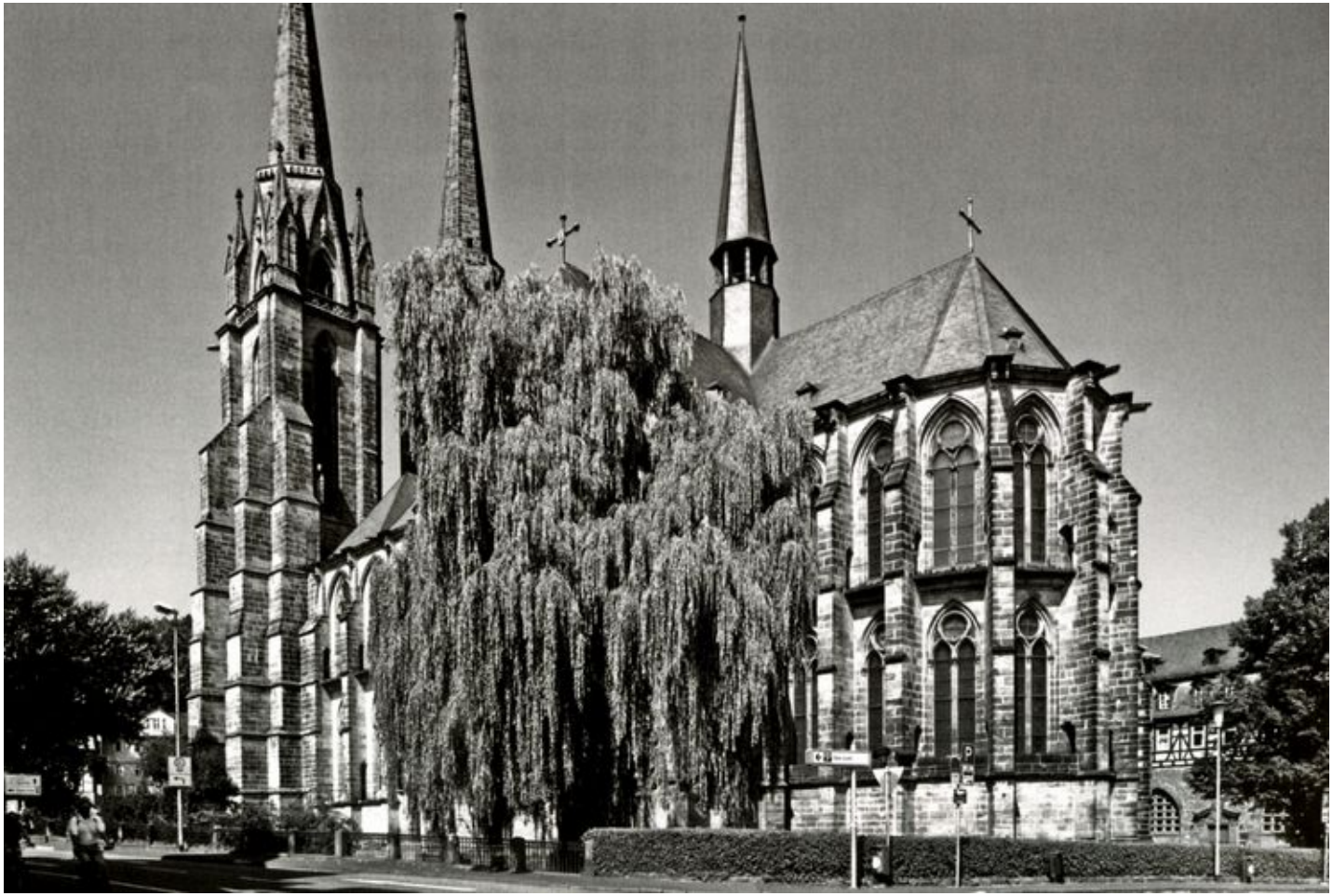

MARBURG ELISABETHKIRCHE, zahájení stavby 1235, západní dvouvěžové průčelí, po 1250

HEILIGENKREUZ_CISTERCIÁCKÉ OPATSTVÍ. Křížová chodba, první čtvrtina 13. stol.

CASTEL DEL MONTE. Frontální pohled, kolem 1240/1250

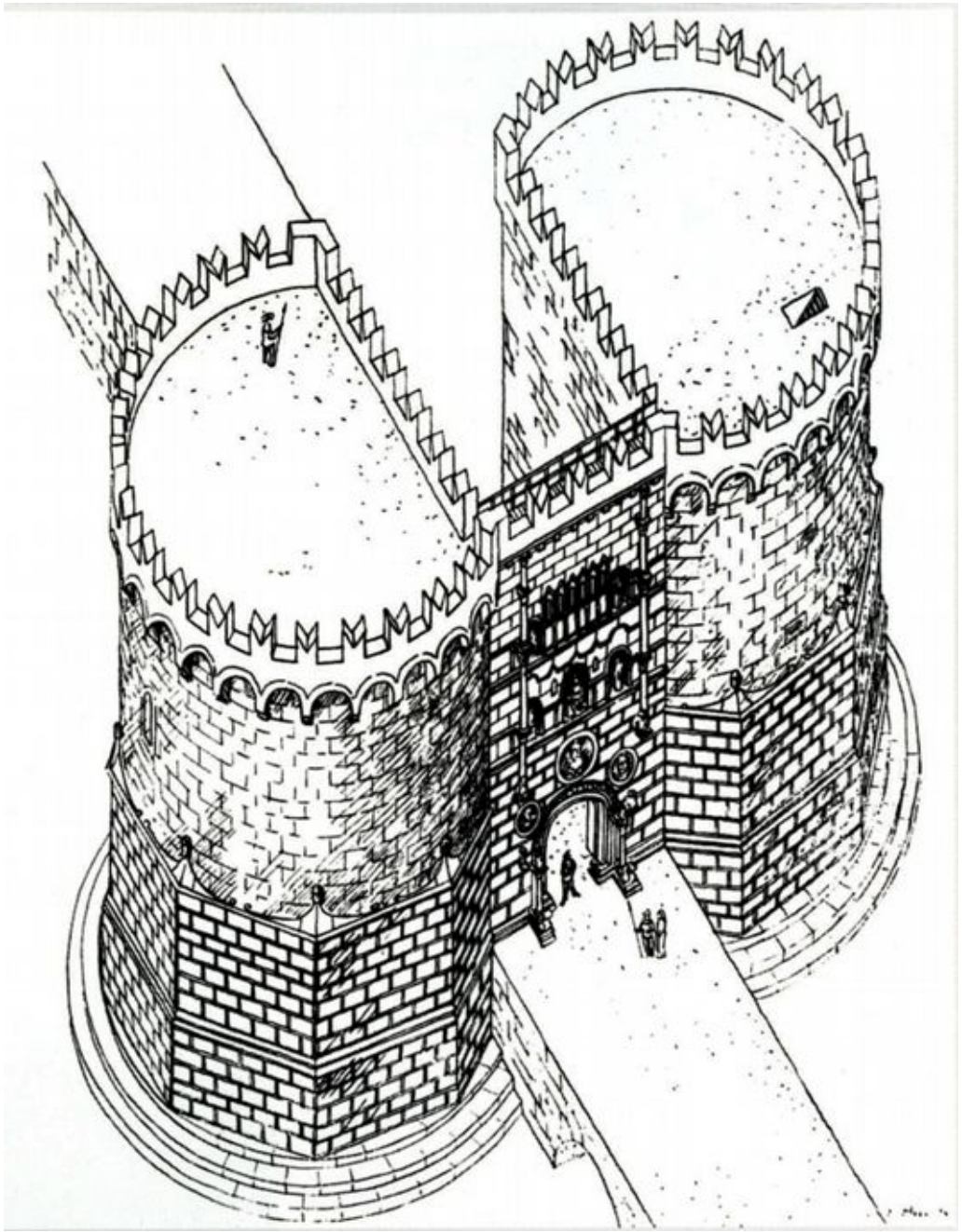

Capua, Mostní brána a socha císaře z její výzdoby, 1234-1239

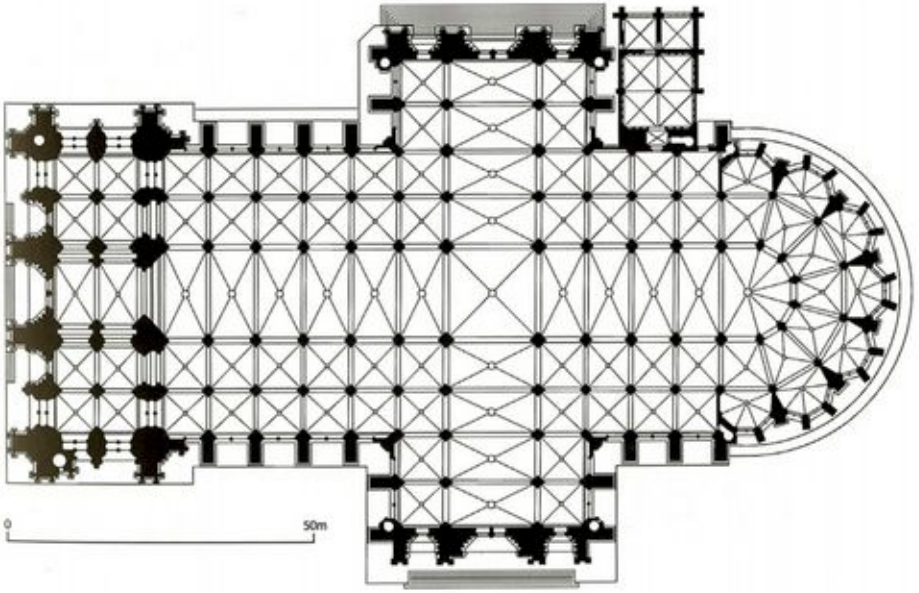

Kolín nad Rýnem, katedrála, začátek stavby 1248, svěcení chóru 1322

NAUMBURK, DÓM. Pohled do západního chóru, začátek stavby před polovinou 13. stol

Méty, katedrála, zahájení stavby ve 40. letech 13. stol

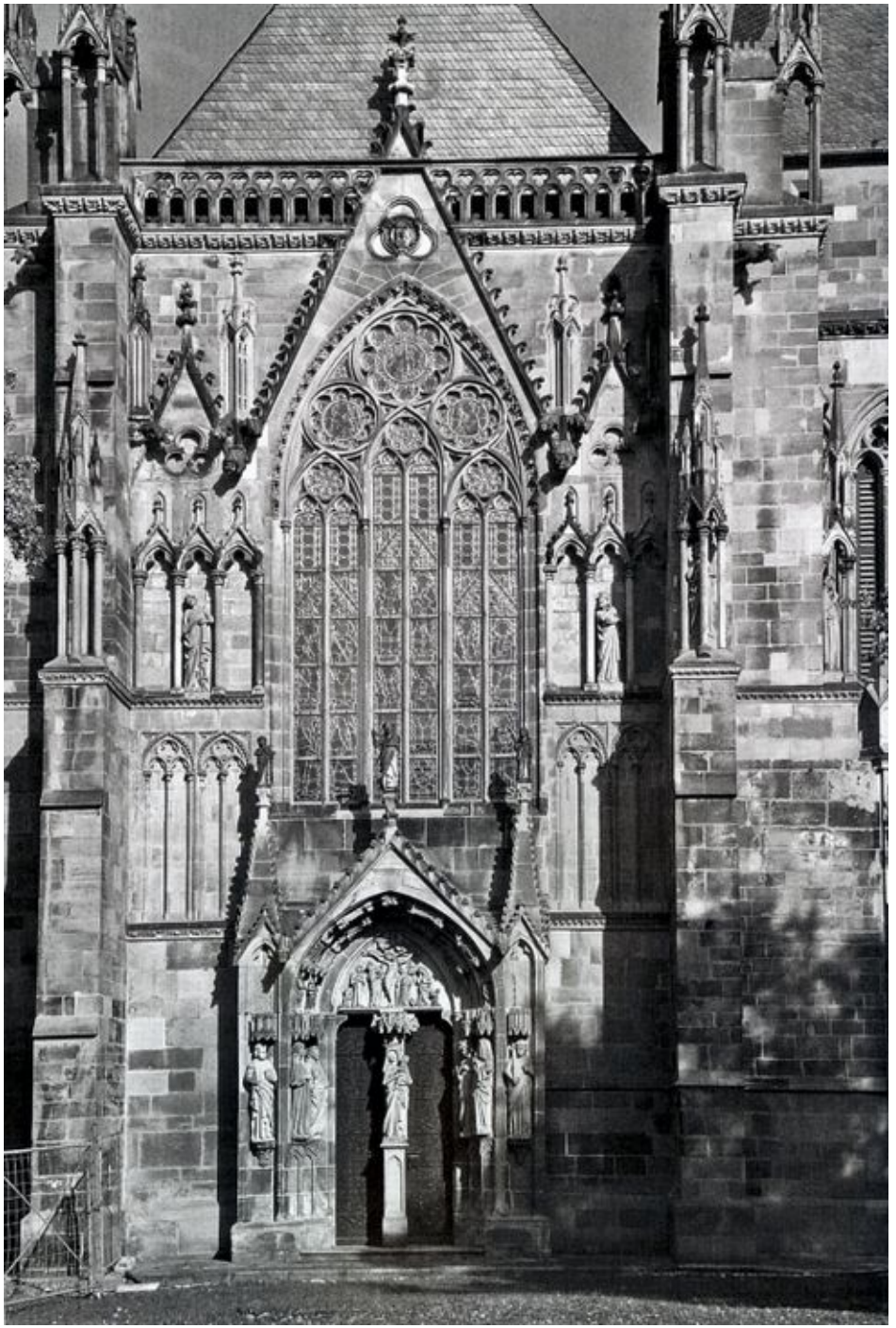

WIMPFEN IM TAL, KOSTEL, Jižní průčelí transeptu, po 1269

Štrasburg, katedrála, Pohled do hlavní lodi (ca. 1235-75) a průčelí (zahájení stavby 1277)

HEISTERBACH BÝV. CISTERCIÁCKÝ KLÁŠTER .Ruina chóru klášterního kostela, 1202-1237

ALTENBERG_CISTERCIÁCKÉ OPATSTVÍ, KOSTEL,
Pohled do chóru, položení základního kamene 1259.

CHORIN V BRANIBORSKÉ MARCE, býv. cisterciácký klášter, západní průčelí kostela, založení kláštera 1273, stavba kostela 1273-1309

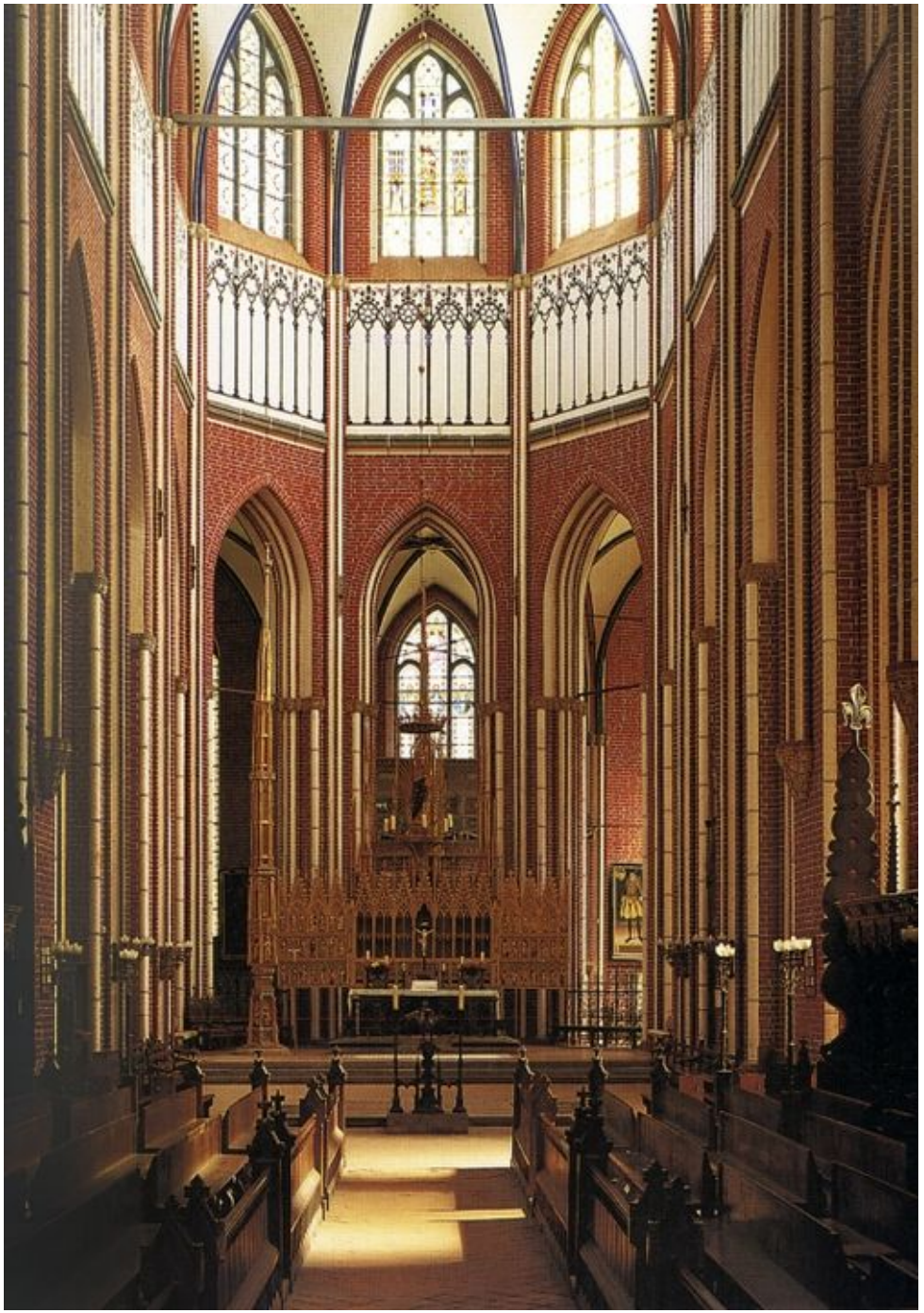

DOBERAN, BÝV. CISTERCIÁCKÝ KLÁŠTER, Pohled do chóru klášterního kostela, stavba kostela 1294-1368

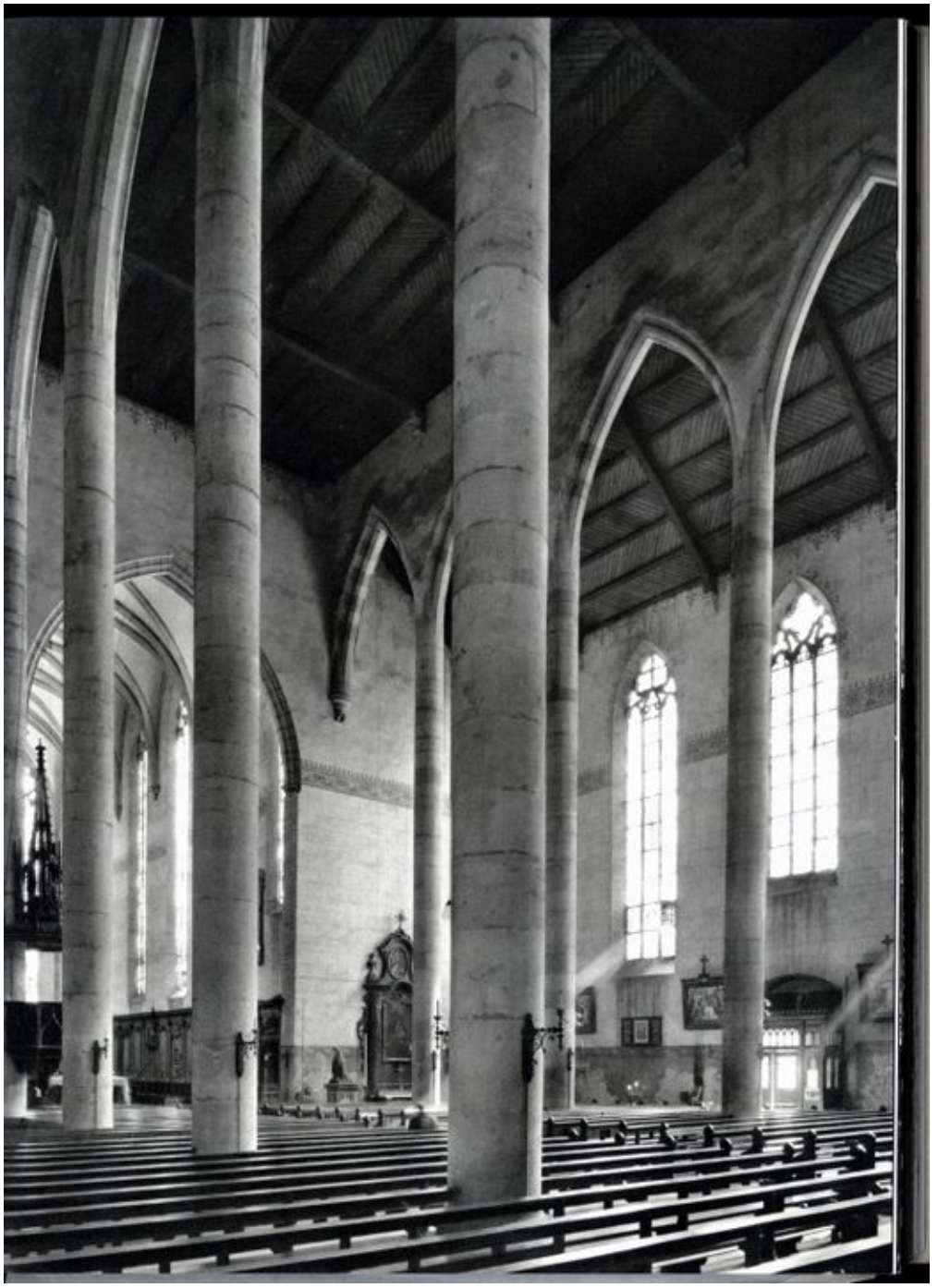

COLMAR, KLÁŠTERNÍ KOSTEL DOMINIKÁNŮ, pohled do trojlodí,
položení základního kamene 1283, chór dokončen ještě ve 13. stol., loď do doby kolem r. 1330

HEILIGENKREUZ, CISTERCIÁCKÝ KLÁŠTER, nitro chóru klášterního kostela, svěcení 1295

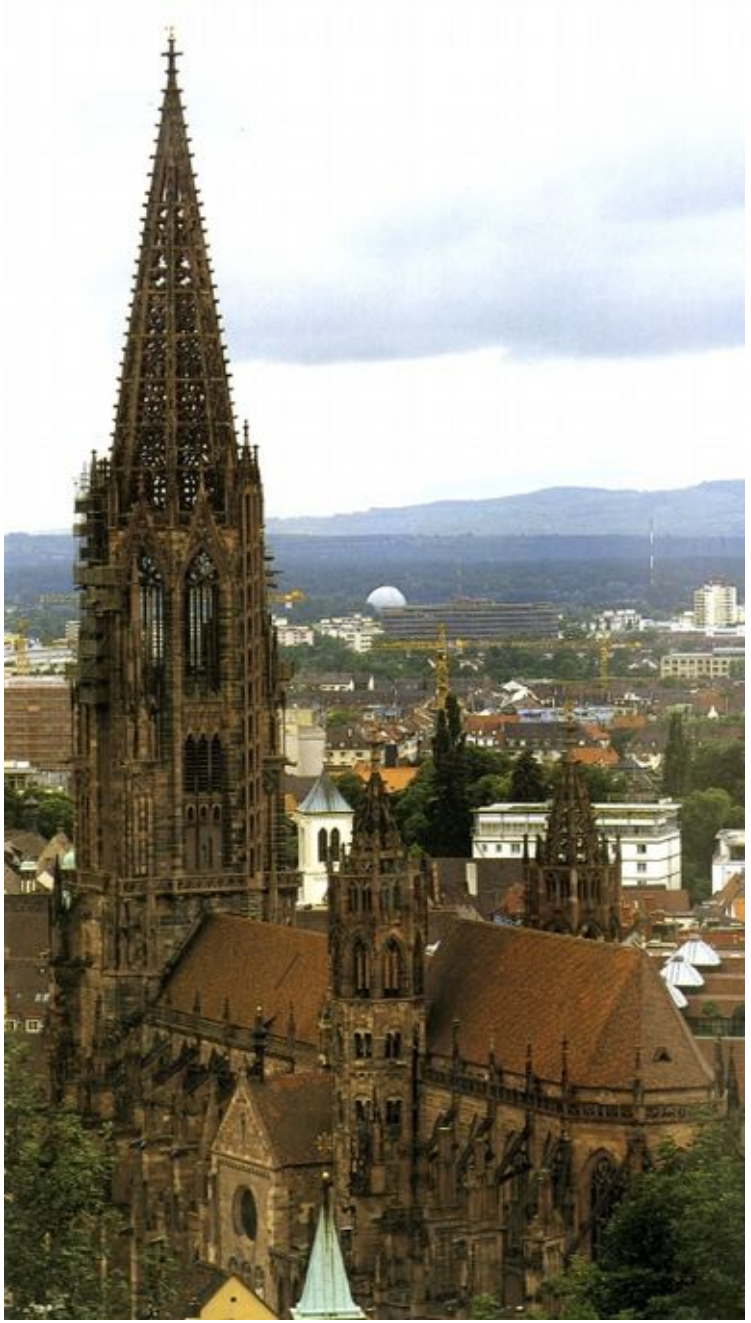

FREIBURG IM BREISGAU. Münster se západní věží,
začátek stavby v první čtvrtině 13. stol., dokončení západní věže kolem 1330.
Položení základního kamene ke stavbě chóru 24. března 1354

Norimberk, Mariánský kostel, průčelí, 1350-1358

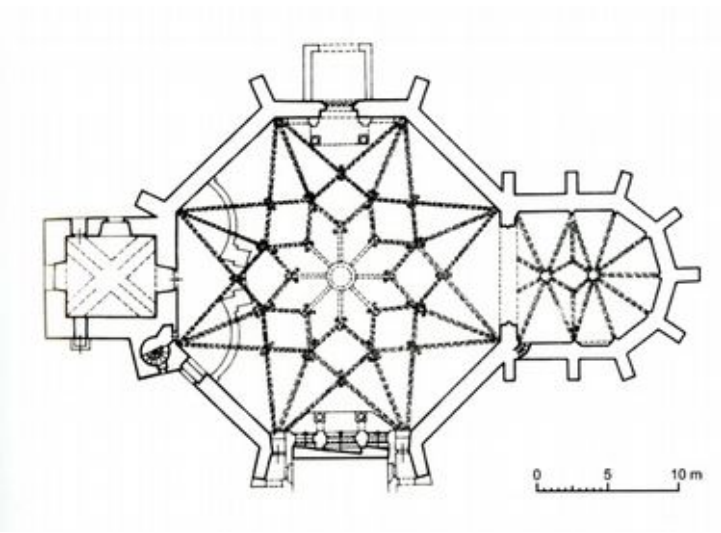

Praha, kostel Panny Marie a Karla Velikého, klášter augustiniánů založen r. 1350,
výstavba probíhala ve druhé pol. 14. stol.

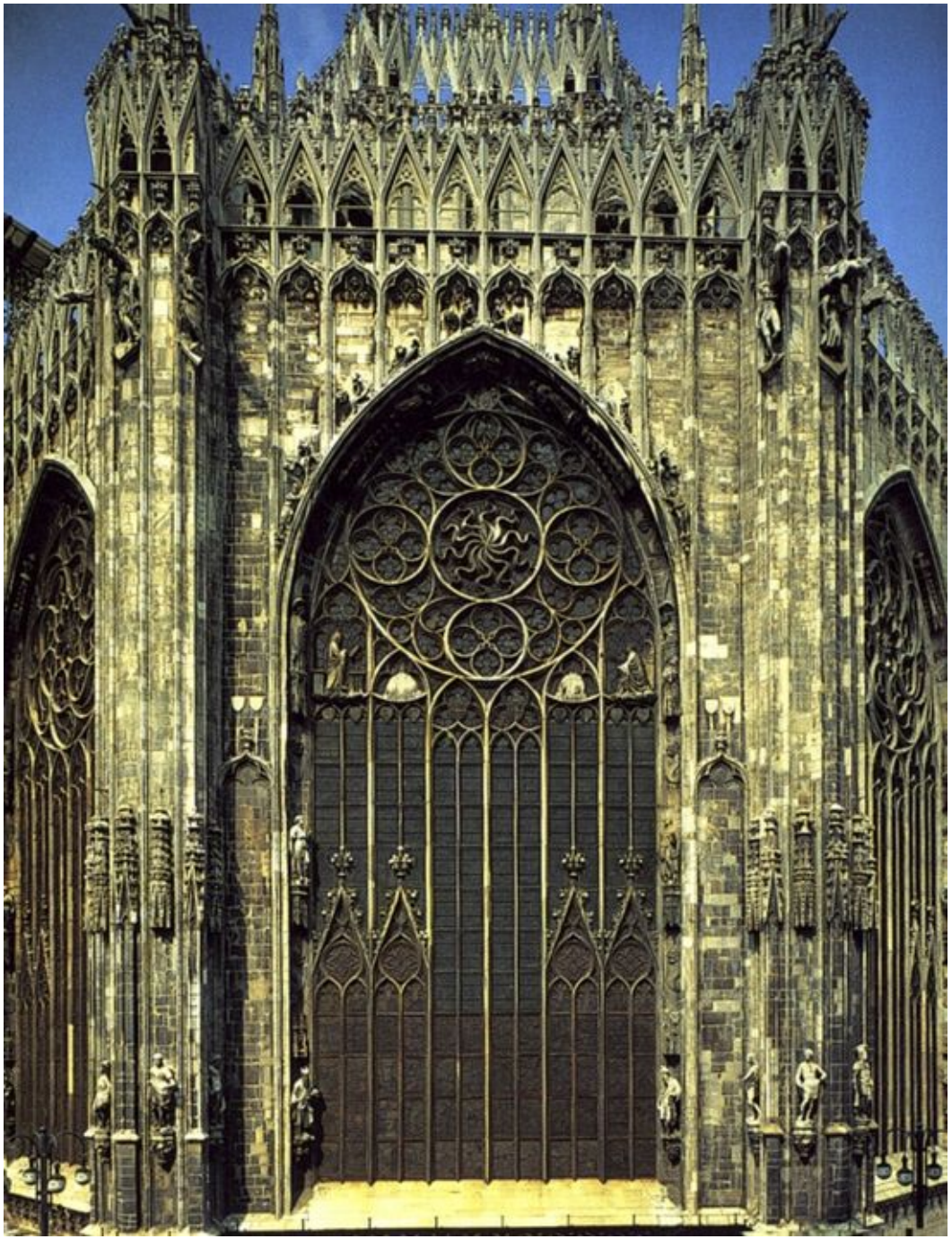

MILÁN, DÓM, Pohled na východní závěr od jihovýchodu, východní část dómu 1386-1415

LANDSHUT KOSTEL SV. MARTINA,
od ca. 1385 – do doby kolem r. 1460, věž dokončena kolem r. 1500

VÍDEŇSKÉ NOVÉ MĚSTO, HRAD, Nádvorní kaple sv. Jiří, kolem 1450

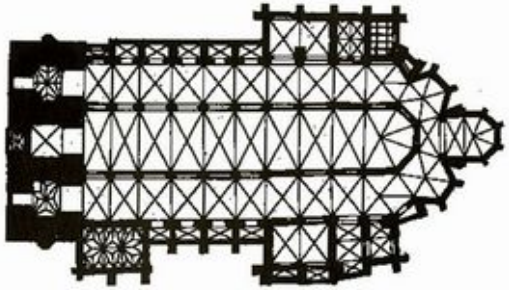

LÜBECK, KOSTEL P. MARIE, stavba od r. 1277, západní věže dokončeny 1351.

STARGARD, KOSTEL P. MARIE, Průhled hlavní lodí do chóru,
zahájení stavby krátce před 1400

TARGENMÜNDE, RADNICE, ca. 1420-1430

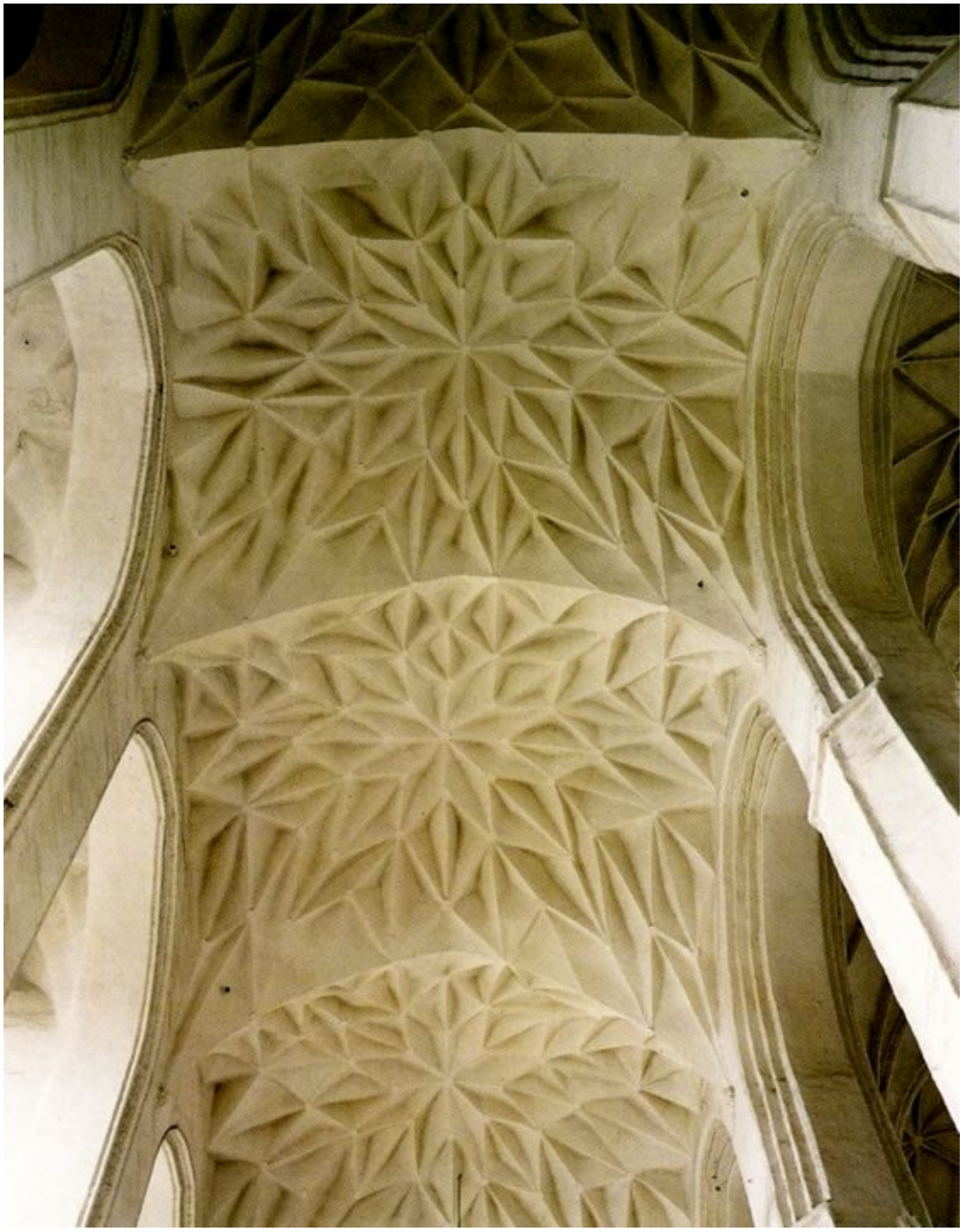

GDAŇSK, KOSTEL P. MARIE. Sklípkové klenby hlavní lodi, do 1502

MARIENBURG_MALBORK. Hrad řádu německých rytířů, 14. stol.

MARIENBUR_MALBORK. Hrad řádu německých rytířů. Síň v paláci velmistra, ca. 1383-1393

MNICHOV_KOSTEL P. MARIE. Průhled hlavní lodí k východu, 1468-88

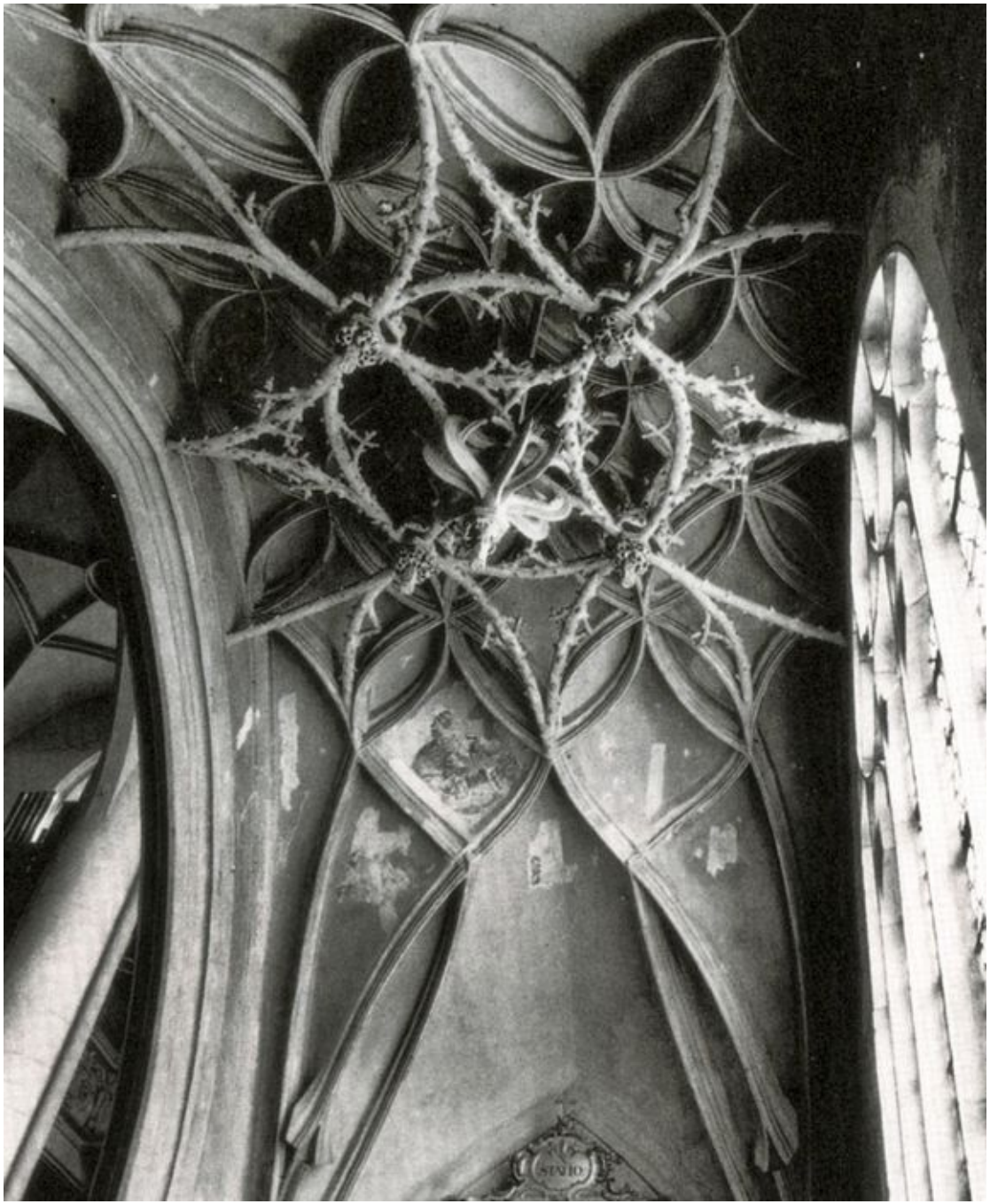

INGOLSTADT_FRAUENKIRCHE. Klenba kaple, ca. 1510-1520

NÖRDLINGEN, KOSTEL SV. JIŘÍ., stavba započata 1427,
probíhala až do první čtvrtiny 16. stol

DINKELSBÜHL, KOSTEL SV. JIŘÍ. Průhled hlavní lodí k oltáři,
stavba započata 1448, svěcení hlavního oltáře 1497

MÍŠEŇ, ALBRECHTSBURG, zahájení stavby kolem r. 1470

ANNABERG, KOSTEL SV- ANNY. Pohled do kleneb, dokončeno 1525